

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Dovilė Gervytė

Intermedialijų literatūros studijų programa

Literatūrinio teksto genezė:
procesualumo konceptualizavimas

Magistro darbas

Darbo vadovas prof. Paulius V. Subačius

Vilnius, 2023

Dovilė Gervytė, Literatūrinio teksto genezė: procesualumo konceptualizavimas / *Genesis of a Literary Text: How to Conceptualize Processuality?* Magistro darbas, vadovas prof. Paulius V. Subačius, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2023, 79+xxi p.

Raktažodžiai: Genetinė kritika, kūrybinis procesas, autoredagavimas, modernieji rankraščiai / Keywords: Genetic criticism, creative process, self-editing, modern manuscripts

ANOTACIJA

Genetinės literatūros kritikos tyrėjų keliami prielaida, kad tekstinių įrašų genezė įmanu *papasakoti*. Kūrinio produkcijos eigos supratimas skatina reflektuoti strategijas, kurias pasitelkus genezė atskleidžiama avanteksto tyrimo skaitytojui. Kadangi tokio tyrimo tikslas – atsekti materialiai fiksuotų pakeitimų dinaminis aspektus, klaustina, kaip rekonstrukcijos naratyvumas implikuoja rašymo ir redagavimo aktų procesualumą. Problemos perspektyvoje analizuojame modernųjų rankraščių avantekstus: Tomo Vaisetos romano *Ch.* (2021) skaitmeninius juodraščius, Romualdo Granausko novelės „Geltonas miestelis“ (1975) publikaciją bei autografą juodraščių ir britų klasiko Johno Fowleso romano *The Magus* (1965; 1977) mašinraščius bei publikacijas. Siūlydami praktikuojamiems genezės perteikimo modeliams alternatyvą, mėginame pademonstruoti, kad genetiniai santykiai – kompleksiški ir interferuojantys; savo ruožtu, bandome atverti skaitytojo vaizduotę dinamiškai kūrybinio proceso interpretacijai.

ABSTRACT

It is gradually considered in textual studies that one of the ways to approach the genesis of literary work is to narrate how textual versions were produced. Understanding the development of the work incites critics to reflect their strategies used to reveal genesis for the reader of the scholarly account. Since the main objective of genetic analysis is tracing the processual aspects of materially fixated textual changes, the question raises, how the narrativity of reconstruction shapes the implications of writing and revision dynamics. By discussing this issue, we examine the avant-textes of modern manuscripts: the digital drafts of the novel *Ch.* (2021), written by contemporary Lithuanian author Tomas Vaiseta; the first publication and the holograph draft of the „The Yellow Town“ (1975), a short novel written by the Lithuanian canonical author Romualdas Granauskas; and the draft typescripts and publications of John Fowles' *The Magus* (1965; 1977), one of the most prominent works of British literature. The three cases problematize a task of representing the complex genetic links comprehensively.

SANTRAUKA

Atlikdamas genetinę analizę kritikas šifruoja rankraščiuose fiksuotus užrašymo ir redagavimo aktus, juos preparuoja filologinio tyrimo įrankiais. Kitaip pasakius, genetinį dosjė sudarančius šaltinius tekstologas konstruoja į intelektinę struktūrą – avantekstą (plg. Pierre-Marc de Biasi, Dirk Van Hulle, Sally Bushell). Priekabiai pažvelgę į reprezentatyvius genetinės kritikos principų taikymo pavyzdžius pastebėjome, kad juose yra deklaruojamas tiriamų kūrybinių aktų procesualumo suvokimas, tačiau kritinių procedūrų sąlygojama avantekstinė analizė jos skaitytojui genezės neatskleidžia (neskatina įsivaizduoti) kaip vykusios dinamiškai. Genetinės kritikos objektą – kūrybinį procesą – šiame darbe permąstome suproblemindami literatūrinės genezės tyrimo teorines prielaidas ir jų taikymo moderniems rankraščiams bei kitiems juodraštiniais šaltiniams išdavas.

Procesualumo atskleidimo pastanga autoritetingų genetinės kritikos mokyklos atstovų yra laikoma genezės (*pa*)*pasakojimo* problema (plg. João Dionísio, Almuth Grésillon, Catherine Violetta veikalus). Ar genezės pasakojimas konceptualizuoja kūrybinius aktus taip, kad avanteksto analizės skaitytojas juodraštinę medžiagą interpretuotų kompleksiška, o teksto variantus – sąveikaujančiai? Svarstydami šį klausimą, pirmoje šio darbo dalyje pristatome genetinės kritikos versijų siūlomus atsakymus. Išvelgtų komplikacijų pagrindu antroje darbo dalyje pasiūlome alternatyvų genezės rekonstrukcijos perteikimo modelį. Jį išbandant tiriami trys modernių prozos veikalų avantekstai. Rekonstruodami šiuolaikinio lietuvių autoriaus Tomo Vaisetos kūrinio *Ch.* (2021) avantekstą pagal skaitmeninius juodraščius, siekiame pademonstruoti kaip švytuoklė svyravusį teksto kismą. Toliau analizuojame lietuvių kanoninio autoriaus Romualdo Granausko novelės „Geltonas miestelis“ (1975) publikacijos ir pirminio autografo juodraščio santykį. Tekstinių pakeitimų dialogą atskleidžiame pasitelkdami inkarinių frazių konceptą. Britų klasiko Johno Fowleso romano *The Magus* (1965; 1977) pabaigų genezę reflektuojame eksponuodami avanteksto rekonstrukcijos formalaus konceptualizavimo eksperimentą.

Avantekstinio tyrimo modeliavimą darbe apmąstome iš kritiko ir potencialaus skaitytojo perspektyvų. T. y., svarstome, koks genezės pasakojimas ne tik skatintų nuvalyti dulkes nuo „niekam neįdomių“ rankraštinų objektų, bet ir katalizuotų dinamišką jų interpretaciją.

TURINYS

Ivadas.....	4
I. Genetinės kritikos versijos: procesualumo problema	10
1. Genetinė analizė literatūrologinių prieigų kontekste.....	10
2. Avantekstas: materialus <i>vs.</i> konceptualus.....	13
3. (Bio)genetika ir literatūrinė genezė	17
4. Užrašymo praktika, jos interpretacija ir konceptualizacija	20
II. Alternatyvų paieška: trilypis genezės modelis	24
1. Veikalo naratyvumo implikuojamas procesualumas: „žvirblio gaudymas“ Tomo Vaisetos romane <i>Ch.</i>	26
1.1. Struktūrinė motyvacija <i>vs.</i> teminė inovacija	27
1.2. Nuo „kumščio“ prie „ašaros“	30
1.3. Mazginė agentų-funkcijų sąveika	34
2. Teksto kaitos naratyvumo implikuojamas procesualumas: Romualdo Granausko „Balta aikštė, balta saulė, raudona mergaitė“ = „Geltonas miestelis“?	38
2.1. Teminė inovacija <i>vs.</i> modernistinė struktūra.....	40
2.2. Versijų dialogas	44
2.3. Inkarinės frazės.....	48
3. Avanteksto rekonstrukcijos naratyvumo implikuojamas procesualumas: Johno Fowleso romano <i>The Magus</i> pabaigos	51
3.1. „[A]pie įvykius, kurie galėtų būti“	55
3.2. Versijų žaismas.....	57
3.3. Trijų pabaigų sąrangos eksponavimas	60
Išvados	68
Šaltiniai ir literatūra.....	70
Magistrinio tyrimo pristatymai.....	78
Summary	79
Priedai [II dalies 3 skyriaus priedai neskelbiami dėl autorinių teisių apribojimų]	i–xxi

ĮVADAS

Genetinės kritikos kaip filologinės disciplinos radimosi prielaidos tekstologų paprastai nusakomos minint du praėjusio amžiaus viduryje vykusius humanitarinės minties virsmus. Pirma, imtas svarstyti teksto struktūrinis atvirumas, savo ruožtu paskatinęs iš naujo permąstyti rankraščiuose fiksuotų tekstinių pakeitimų kaip literatūrologinės analizės objekto sampratą¹. Antra, tekstinės variacijos pradėtos interpretuoti nebe pokyčio-klaidos, bet kūrybinio proceso perspektyvoje². Esminė komplikacija, kurią rankraščių studijoms išskėlė genetinis žvilgsnis – kaip neredukuoti tekstinių pakeitimų implikuojamos veikalo genezės dinamikos.

Genetinės kritikos objektas – kūrybinis procesas – problemiškas dėl jo neapibrėžtumo. Prancūzų genetikas Laurent Jenny yra klausęs, ar tai, ko rankraštyje aktualiai nesama, apskritai gali funkcionuoti kaip (filologinio) tyrimo objektas³. Kūrybinis procesas kaip kritinės analizės objektas stabilizuojamas jį grindžiant materialiu pėdsaku rankraštyje. Kitaip tariant, popieriuje fiksuoti (skaitmeninio šaltinio atveju – klaviatūra surinkti) įrašai liudija, kad tekstiniai elementai tam tikru laikiniu momentu radosi ir buvo taisomi⁴.

¹ Žr. Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden, „Introduction: A Genesis of French Genetic Criticism“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes*, Philadelphia: The University of Pennsylvania Press, 2004, pp. 2–8.

² Klasikinė tekstologinių tyrimų tradicija orientuota į perdavimo sąlygotus veikalo egzistavimo būdus, kritinių procedūrų metu tyrėjo įvertinamus kaip autoritetingus arba ne. Keliama prielaida, kad deramai parengus veikalo leidimą, jo tekstas – tam tikru laipsniu patikima veikalo reprezentacija (leidimas kaip produktas). Genetinės studijos veikalo tyrimui kelia kitokį tikslą – analizuoti jo transformacijas produkavimo metu: „[G]enetinė orientacija nukreipta į kūrybos veiksmus, implikuojamus chronologinės dokumentų sekos ir vidinių ar interdokumentiškų transformacijų“ („the genetic orientation’s focus is on the actions of invention as implied by the chronological succession of documents and the transformations within and between them“), žr. Dirk Van Hulle, Peter Shillingsburg, „Orientations to Text, Revisited“, in: *Studies in Bibliography*, 2015, Vol. 59, p. 36; čia ir toliau, jei kitaip nenurodyta, vertimai mūsų.

Genetinės kritikos tyrimai pradėti Paryžiuje, tačiau dėl glaudaus disciplinos santykio su tekstologijos studijomis, plėtoti remiantis germaniškąja bei anglo-amerikietiškąja tekstologijos tradicija (žr. Sally Bushell, „Contextualizing Process: Three Perspectives on Genetic Criticism“, in: Idem, *Text as Process: Creative Composition in Wordsworth, Tennyson and Emily Dickinson*, Charlottesville: University of Virginia Press, 2009, pp. 9–37). XXI a. trijų genetinės kritikos krypčių prielaidos sintetinės Beneliukso šalių genetikų (Dirk Van Hulle, Pim Verhulst, Wout Dillen), Didžiosios Britanijos anglistų (Sally Bushell, Wim Van Mierlo, Kathryn Sutherland) tyrimuose. Ir šiame darbe genetinės kritikos metodologija nėra suvokiama orientuojantis tik į kažkurią vieną iš krypčių, analitinius principus bandyta sintetinti.

³ „Genetinė kritika – paieškose faktiškai nepastebimo ir neobjektyvizuojamo fenomeno: literatūros veikalo kilmės. Jos tyrimo objektas yra iš esmės nestabilus“ („Genetic criticism is searching for a phenomenon that is in effect unobservable, unobjectifiable: the origin of a literary work. Its object of inquiry is essentially unstable“), žr. Laurent Jenny, „Genetic Criticism and its Myths“, transl. Richard Watts, in: *Yale French Studies*, No. 89: „Drafts“, New Haven: Yale University Press, 1996, p. 10.

⁴ Darbe laikomės tekstologinės šaltinio sampratos, pagal kurią apibūdinama konkreti kalbinė seka, išskleista daiktiniame, materialiam pavidale: „šaltinis yra tai, kas radosi per užrašymą (rašymo aktą)“ (žr. Paulius V. Subačius, *Tekstologija: teorijos ir praktikos gairės*, Vilnius: Aidai, 2001, pp. 65–6). Europos tekstologų darbuose sinonimiškai naudojamas *dokumento* terminas, tačiau lietuviškoje vartosenoje pastarasis

Prancūzų genetinės kritikos klasikas Danielis Ferreras ne kartą yra kalbėjęs apie vaizdinius, kuriais genėzės tyrėjai apmąsto savo objektą ir veiklą⁵. Vienas iš tų vaizdinių – juodraščiai kaip filmo stop kadrai, kiekviena (jau atlikta) pataisa kaip naujas kadras. Drauge Ferreras kelia klausimą, ar žinojimas ir deklaravimas, kad tai filmo – judesį, veiksmą perteikiančios medijos – elementai, savaime lemia genetinės kritikos veikalų skaitytojų suvokimą, kad jiems prezentuojamas procesas. Kitaip pasakius, ar genetikai „turi“, yra „išradę“ kino projektorių, nes rankraštynuose jie randa tik pavienius kadrus ar nedideles kadrų sekų atkarpas. Vadinas, reflektuodama tyrimo objekto nestabilumą, genetinė kritika kelia klausimą, koku būdu materialiai rankraštyje fiksuoti rašto aktai⁶ interpretuoti kaip vykę dinamiškai (t. y., pagal suponuojamą literatūros produkcijos prigimtį⁷). Tai įtraukiama kaip fundamentali prielaida, genėzės rekonstrukcijos dinaminis aspektas analitiškai išskleidžiant genetikui⁸. Rankraštyje fiksuoti pakeitimai rekonstruojami ne kieno kito, o kritiko, ir vėliau analizėje aprašomi kaip avantekstinė, t. y. interpretacinė-mentalinė struktūra. Šiuolaikiniuose genetinės kritikos darbuose svarstomas kūrinio avantekstas nėra objektyvybės, jis *a priori* sąlygotas pasitelktų analizės įrankių⁹. Todėl kalbėdami apie genėzę mintyje turėsime jos *rekonstrukciją*, kadangi

suprantamas „kaip teisinę, administracinę ar praktinę reikšmę turinti (galinti įgyti) ir sutartiniu būdu užfiksuota informacija“ (žr. Paulius V. Subačius, „Šaltinis“, in: *Avantekstas: lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas*, Vilniaus universitetas, url: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>). Teksto sąvoka darbe įvardiname fiziniame pavidale fiksuotą, bet jam netapačią kalbinę seką. Savo ruožtu, vartodami *veikalo* (arba *kūrinio*) terminą, omenyje turime teksto versijų visumą (plg. Paulius V. Subačius, *Tekstologija...*, p. 66; 68). Versijomis laikome vieno veikalo pavidalus, reprezentuojamus netapačių singuliarių tekstų (plg. Peter L. Shillingsburg, *Scholarly Editing in the Computer Age: Theory and Practice*, 3rd ed., Ann Arbor, Michigan: The University of Michigan Press, 1996, p. 44).

⁵ Plg. Daniel Ferrer, *Logiques du brouillon: Modèles pour une critique génétique*, Paris: Éditions du Seuil, 2011; t. p. Idem., „Models for Genetic Criticism“, in: *Tarptautinio forumo GENESIS konferencija „Creative Revision: Exercises in Comparative Genetic Criticism“*, Oksfordo universitetas, 2022-03-01, [plenarinis pranešimas].

⁶ Plg. Peterio L. Shillingsburgo įvestą sąvoką *script act* (pagal J. L. Austino kalbos akto analogiją), žr. Peter L. Shillingsburg, *From Gutenberg to Google: Electronic Representations of Literary Texts*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, pp. 40–1.

⁷ Plg. Jerome J. McGann, „The Textual Condition“, in: *The Textual Condition*, Princeton: Princeton University Press, 1991, pp. 88–100.

⁸ Skaitytojo ir kritiko vaidmuo konceptualizuojant kūrinį svarstomas tekstologų klasikų darbuose, žr. Paul Eggert, *The Work and The Reader in Literary Studies: Scholarly Editing and Book History*, Cambridge: Cambridge University Press, 2019, pp. 64–79; taip pat Peter L. Shillingsburg, *Scholarly Editing in the Computer Age...*, pp. 75–92.

⁹ Šiame darbe genetinį tyrimą susiaurinsime iki rankraščių analizių nesiimdami tirti, kaip dinaminiai aspektai modeliuojami genetiniuose leidimuose. Išlygos argumentas – ir genetinės analizės, ir genetinio leidimo koncepcija iš esmės yra siejamos tų pačių teorinių prielaidų, bet reikšmingai išsiskiria dėl medijos. Pastarąjį dešimtmetį rengiami genetiniai leidimai daugiausia skaitmeninės kilmės (kurios problematika šiame darbe bus minima, tačiau išsamiai nenagrinėjama) ir tėra fragmentiški (plg. Dirk Van Hulle [et al.], *The Beckett Digital Manuscript Project*, Brussels: University Press Antwerp (ASP/UPA), 2011, <<http://www.beckettarchive.org>> [2023-04-26]). Genetinė analizė paprastai struktūruojama dvejopai: pristačius teorines prielaidas (modeliavimo principus), jos iliustruojamos rankraštines medžiagos tyrimu,

laikomės prielaidos, jog literatūrinio veikalo genezė *per se* – neobjektyvizuotina dėl interpretacinio pobūdžio. Idealiu juo analizės atveju skaitytojas turėtų būti kreipiamas mąstyti apie literatūros kūrinio taktišką būklę¹⁰.

Taigi genezės procesualumas¹¹ – ne vien genetinių tyrimų objekto (kūrybinio proceso) apmąstymo, bet ir analizės poetikos (rekonstrukcijos pateikimo raiškos) problema. *Poetika* čia pavartota kaip analitinė sąvoka nagrinėjamo objekto ir jo aprašymo santykiui nusakyti¹². Šiandienų genetikų darbuose pastebima tendencija (o ir **aktualija**) perspektyviu laikyti genezės *naratyvizavimą*¹³, tačiau stinga nuoseklios refleksijos, ar tokio tipo tekstologinis

arba atvirkščiai, pateikus avanteksto tyrimą, aiškinamos jo konceptualizacijos gairės. Ribą tarp teorinio ir praktinio analizės modeliavimo nėra lengva nubrėžti.

¹⁰ Žr. John Bryant, *The Fluid Text: A Theory of Revision and Editing for Book and Screen*, Michigan: The University of Michigan Press, 2002.

¹¹ *Proceso* ir *procesualumo* skirtis šiame darbe daroma panašiu principu, kaip kad naratologijoje skiriamas naratyvas ir naratyvumas. Žodžio „dinamika“ prieviksminiai ir būdvardiniai vediniai bus vartojami norint pabrėžti genetinių judesių (ne)baigtinumą. Etimologiškai pastaroji sąvoka apibūdina fizikinį judėjimą. Fizikoje šalia dinamikos dar skiriami kinetikos ir kinematikos terminai. Dinamika judėjimą analizuoja kaip laikišką ir trajektorišką, kinematika nagrinėja judėjimo geometrinius, o kinetika – transformacinius aspektus (plg. Richard Rennie, Jonathan Law, *A Dictionary of Physics*, 8th ed., Oxford: Oxford University Press, 2019). Kadangi humanitariniame diskurse dinamikos sąvoka aprėpia visus tris aspektus, būtent jos vedinius ir renkamės vartoti toliau.

¹² Įvade į *Prinstono poezijos ir poetikos enciklopediją* pabrėžiama, kad poetika kaip disciplina atsinaujina tuo požiūriu, jog šalia teksto imanencijos analizės klausimų formuluojamos istorinės, tarpkultūrinės problemos, taigi sąvoka suvokiama kaip stimuliuojanti mąstyti dialogiškai (žr. Roland Greene, Stephen Cushman [et al.], *The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*, 4th ed., Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2012, p. x). Akademinės veiklos teorinių ir praktinių problemų bendrąjį kontūrą, tyrimo objekto ir jo nusakymų spektro artikuliaciją implikuoja ir literatūrologės Lindos Hutcheon siūloma *poetikos* samprata: „[M]ums reikia ‚poetikos‘ – atviros, nuolat kintančios teorinės struktūros, pagal kurią galėtume tvarkyti ir savo kultūrinį žinojimą, ir kritines procedūras. Tokia [...] poetika [...] peržengtų literatūrinio diskurso ribas ir pereitų į kultūrinių praktikų ir teorijos tyrimą. [...] Ji siektų artikuliuotų abu – ir kalbėjimo būdą (diskursą), ir kultūrinį procesą, kurio imtyje – minties išraiškos“ („what we need [...] is a ‚poetics,‘ an open, ever-changing theoretical structure by which to order both our cultural knowledge and our critical procedures. This [...] poetics [...] would go beyond the study of literary discourse to the study of cultural practice and theory. [...] It is both a way of speaking—a discourse—and a cultural process involving the expressions of thought [Lyotard 1986, 125] that a poetics would seek to articulate“), žr. Linda Hutcheon, *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*, New York and London: Routledge, 1988, p. 14. Poetikos kaip diskursyvosios praktikos samprata išsiskiria tuo, kad kviečia reflektuoti savo pačios architektūrinę. T. y., poetika iškyla kaip sintetinantis svarstymas – kompleksiškas, tipologiškas, adaptyvus. Būtent šį sąvokos ypatumą laikome privalumu ir turėsime galvoje darbe konceptualizuodami genezės perteikimo alternatyvas – avanteksto poetikas.

¹³ Plg. *Naujojo Testamento* tyrimų tradicijoje Davido C. Parkerio suformuluotą „tekstologinio pasakojimo“ (angl. „narrative textual criticism“) koncepciją, pagal kurią „kiekvieną variantą (ar, tikriaus, teksto pavidalą, įkūnytą individualiuose rankraščiuose) įmanu apmąstyti kaip pasakojimą apie Šv. Rašto recepciją ir interpretaciją vienu ar kitu istorijos momentu“ („every variant reading [or, better still, forms of text embodied in individual manuscripts] may be seen as telling a story about the reception and interpretation of Scripture at one or more points in its history“), žr. Houghton, H. A. G., *Liturgy and the Living Text of the New Testament: Papers from the Tenth Birmingham Colloquium on the Textual Criticism of the New Testament*, Piscataway, JAV: Gorgias Press, 2018, p. xv; taip pat plg. Yii-Jan Lin, „Darwin, Streeter, and

diskursas pats savaime suponuoja savo objekto kaip kūrybinio vyksmo suvokinį. Ištyrus atvejus, kai genezės pasakojimas (veikalo genetinės raidos apibūdinimas papasakojimo būdu) nepajėgia perteikti rankraščiuose fiksuotų pakeitimų dinaminių aspektų, įmanu kritiškai užklausti genetinės analizės esmines prielaidas. Tai darysime (1) nagrinėdami klasikinius ir jais sekusius šiuolaikinius genetikų metatekstus (Pierre-Marc de Biasi, Raymonde Debray Genette, Almuth Grésillon, João Dionísio, Dirk Van Hulle, Sally Bushell) bei (2) rekonstruodami iki šiol genetiškai netirtų prozos autorių avantekstus (Tomas Vaiseta, Romualdas Granauskas, John Fowles). Pirmojo **tiriamosios medžiagos** bloko pasirinkimą lėmė minėtų filologų veikaluose reflektuotas klausimas, kaip modernaus kūrinio avanteksto procesualumas konceptualizuotinas genetinės analizės įrankiais; antrojo bloko medžiagą sudaro modernųjų rankraščių kategorijai¹⁴ priskirtini šaltiniai, parankūs dėl daugybinių taisyčių. Akademinius tekstus tirsime analitiniu ir lyginamuoju **metodu**, rankraščius – sintetindami tradicinius avanteksto analizės instrumentus (mikro-, makro-, endo-, egzo-, epigenetinius įrankius).

Neišleidžiant iš akių, kad genetinių tyrimų taikinytis – rankraščiuose fiksuotų tekstinių pakeitimų implikuojami kūrybiniai procesai, o analizei keliamas uždavinys – juos skaitytojui perteikti dinamiškai, šio darbo **objektas** – genezės procesualumo poetika. Susitelkus į moderniosios prozos avantekstų rekonstravimo problemas, siekiame pagrįsti radikalią abejonę, ar iki šiol taikomos genetinio tyrimo teorinės prielaidos ir praktiniai veiksmai genezė reprezentuoja procesualiai ir, savo ruožtu, provokuoja analizės skaitytoją rankraščiuose fiksuotus pakeitimus interpretuoti kaip dinamiškus¹⁵. Keltina hipotezė, kad genetinės analizės strategijos – problemiškos procesualumo implikacijų konstravimo aspektu: genetiniai santykiai (tarp tekstinių pakeitimų, versijų) tiriami jų kompleksiskumą redukuojant dideliu

Narrative Textual Criticism“, in: *The Erotic Life of Manuscripts: New Testament Textual Criticism and the Biological Sciences*, Oxford: Oxford University Press, 2016, pp. 95–6.

¹⁴ Modernųjų rankraščių sąvoka apibrėžia tokį santykį tarp autoriaus ir teksto, kai pakeitimai šaltinyje atlikti paties rašančiojo (plg. Paola Italia, Giulia Raboni [et al.], *What Is Authorial Philology?*, Cambridge: Open Book Publishers, 2021). Autografo koncepcija tiesiogiai sietina su spaudos atsiradimu – tai paaiškina termino pavadinimo kilmę (plg. Donald H. Reiman, *The Study of Modern Manuscripts: Public, Confidential, and Private*, Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1993, pp. 1–17). Minėtina, kad „modernieji“ čia nebūtinai žymi kūrinio estetinę programą, tačiau šis aspektas taip pat kartais figūruoja apibrėžimuose (plg. Dirk Van Hulle, *Modern Manuscripts: The Extended Mind and Creative Undoing from Darwin to Beckett and Beyond*, London: Bloomsbury Academic, 2014, pp. 6–8), nors mūsų darbe ir nėra implikuojamas.

¹⁵ Problemą formuluoti ir svarstyti padėjo konsultavimasis su šiuo metu aktyviai dirbančiais tekstologais ir genetikais (Peter L. Shillingsburg, Dirk Van Hulle, Elsa Pereira, Huw Jones), kurių teiktos pastabos leido šlifuoti mūsų teiginius ir argumentus.

laipsniu. Nors genezės procesualumas genetikų darbuose pateikiamas kaip faktinė analizės išvada, bet nebūtinai stimuliuoja avantekstą apmąstyti transformatyviai.

Abejonė, kad praktikuojama poetika neperteikia procesualumo, leidžia formuluoti trilypi darbo **tikslą**: (1) atpažinti genetinių tyrimų prielaidas (modelius), kurių taikymas, kaip deklaruojama, avantekstą aprašo dinamiškai; (2) juos įvertinti klausiant, ar procesualumas iš tiesų perteikiamas (t. y., nustatyti, kada pastarasis tėra faktinė išvada, kada – kvietimas dinamiškai interpretacijai); (3) modeliuoti alternatyvią avanteksto rekonstrukcijos poetiką. Kompleksišką tikslą įgyvendinsime keldami **teorinius ir praktinius uždavinius**:

- 1 apmąstyti ir pademonstruoti, kokiais būdais genetinės kritikos metatekstuose yra modeliuojamas genezės tyrimas;
- 2 identifikuotus genetinius modelius tikrinti klausiant, kaip jų teorinės prielaidos apibrėžia genezės procesualumo analizę;
- 3 avanteksto rekonstrukcijos dinamiškos atskleisties perspektyvoje nustatyti santykį tarp kritikų formuluojamų teorinių prielaidų ir jų taikymo išdavų;
- 4 pateikus genezės tyrimo teorinio ir praktinio modeliavimo atvejus, vėliau – rekonstruojant pasirinktus avantekstus, parodyti, kad genetinės analizės strategijos genetinius santykius (tarp tekstinių pakeitimų, versijų) atskleidžia jų kompleksškumą redukuodamos dideliu laipsniu;
- 5 pasitelkus rekonstruotų avantekstų pavyzdžius, modeliuoti alternatyvią genezės poetiką, grįstą genetinių sąveikų naratyvumo ir interferencijos supratimu;
- 6 kurti tokį genezės pasakojimą, kurio dinaminės išdavos skaitytojui būtų atpažįstamos konkretaus veikalo genezės tyrime ir stimuliuotų kūrinių avantekstus interpretuoti procesualiai.

Darbą sudaro dvi dalys. Pirmoje dalyje analizuojami genezės aptarčių probleminiai aspektai, formuluoti genetikų klasikų ir šiuolaikinių tyrėjų. Pasirinkti tie genetinės analizės atvejai, kurių objektas – modernieji prozos rankraščiai, o tyrėjai nuolat cituojami tekstologiniuose darbuose. Antroje dalyje, remiantis analitiniu ir lyginamuoju trijų modernistų – šiuolaikinio rašytojo Tomo Vaisetos, kanoninio lietuvių autoriaus Romualdo Granausko ir britų klasiko Johno Fowleso – avantekstų tyrimu, pasiūloma alternatyvi genezės pasakojimo poetika.

* * *

Apibrėžus bendrąsias tyrimo sąlygas, išsyk leisime sau suabejoti darbo pretenzija: statiško vs. dinamiško dichotomija nėra uždavinys, išsprendžiamas gaunant tikslus atsakymus. O ir pagavi ši dichotomija svarstyti būtent kaip slanki opozicija, t. y. nesiliekančios ties vienu kuriuo poliumi. Jei genezės dinaminių aspektų apmąstymas neįmanomas be materialios fiksacijos refleksijos, ko vertas mūsų analitiško žvilgsnio kreipimas į pirmąjį iš svarstomos priešpriešos elementų? Perfrazuojant Ricoeurą, bet kuris slėpinio tyrimas – tai bandymas peržengti jo neatskleidžiamumą¹⁶. Tyrėjo neįmanoma akivaizdoje manome, kad pastanga kritiškai įvertinti genetinius tyrimus – tai galimybė sučiuopti proceso fenomeno komplikacijas, taigi ir suformuluoti priežastis, kodėl bene kiekvienas genezės aprašymas teorinius užmojus realizuoja vien dalinai. Vis dėlto, viliamės, kad analitiškas smalsumas išbandyti iki šiol genetikų netirtus avantekstus, jei ir nepasiūlys didesniu laipsniu dinamiškos kūrybos proceso reprezentacijos, tai bent suteiks naujų nepasitenkinimo vyraujančių genezės modeliavimo motyvų.

¹⁶ Paul Ricoeur, *Interpretacijos teorija: diskursas ir reikšmės perteklius*, iš anglų kalbos vertė Rasa Kalinauskaitė, Gintautė Lidžiuvienė, Vilnius: Baltos lankos, 2000, pp. 26–7.

I. GENETINĖS KRITIKOS VERSIJOS: PROCESUALUMO PROBLEMA

Formuojantis genetinės kritikos mokyklai, filologas Jeanas Bellemin-Noëlis 1972 m. studijoje *Le Texte et l'Avant-texte* pasiūlė *avanteksto* konceptą, kuris įglaudė „autorinių juodraščių visumą – planus, užrašus, pastabas, metmenis, eskizus, variantus ir t. t.“¹⁷. Praėjus daugiau nei dešimčiai metų, kitame fundamentaliame straipsnyje „Does ‚Text‘ Exist?“, genetikas Louis Hay teigė, kad „rašymo procesas yra kitokios prigimties nei užrašytas žodis“¹⁸, todėl *avanteksto* sampratą dera persvarstyti. Pamažu įvyko slinktis nuo įsivaizdavimo, kad šaltinių rinkinys yra objektyvus priskyrimo veikalui ir chronologijos požiūriu, prie nuostatos, kad šaltinių grupės sudėliojimas į seką ir preparavimas yra genetiko interpretacijos rezultatas. Teorinės paradigmos kaita, savo ruožtu, genetikų mokyklos viduje paskatino aktyvią kritinių procedūrų ir prielaidų refleksiją¹⁹.

1. GENETINĖ ANALIZĖ LITERATŪROLOGINIŲ PRIEIGŲ KONTEKSTE

Dažnas ankstyvuosiuose genetinės kritikos metatekstuose keliamas klausimas – ar šiai filologinio tyrimo perspektyvai priskirtinas savarankiškos disciplinos statusas. Abejonė kyla dėl genetinės kritikos metodologinių prielaidų, formuluojamų atsižvelgiant į tiriamų rankraščių specifiką, lankstumo²⁰. Genetinei analizei nėra svėtima tyrimo įrankius skolintis iš sociolingvistikos, psichoanalizės, retorikos ir t. t.²¹ Rankraščius dešifravus, nustačius jų

¹⁷ Žr. Paulius V. Subačius, „Avantėkstas“, in: *Avantekstas: lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas*, Vilniaus universitetas, url: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>. Taip pat plg. Jean Bellemin-Noël, *Le Texte et l'Avant-texte*, Paris: Librairie Larousse, 1972.

¹⁸ „The process of writing is of a different nature than the written word“, žr. Louis Hay, „Does ‚Text‘ Exist?“, in: *Studies in Bibliography*, 1988, Vol. 41, p. 73.

¹⁹ „[Genetinė kritika – D.G.] tai savęs pačios kritikos forma“ („It [genetic criticism – D.G.] is a form of criticism of its own“), žr. Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden, „Introduction: A Genesis of French Genetic Criticism“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes...*, p. 2.

²⁰ Pierre-Marc de Biasi teigimu skirtingų literatūrologinių prieigų taikymas genetinėje analizėje funkcionuoja kaip „specifinė vidinės ir išorinės rankraščio analizės technika“ („a specific technique for internal and external manuscript analysis“). Pasak de Biasi, genėzės rekonstrukcija nėra atsitiktinio tikslo vedina – tai „selektyvi kritinė procedūra“ („a selective critical procedure“), todėl „tas pats *avantekstas* gali būti rekonstruojamas daugybe skirtingų būdų“ („genetic study [does not] give itself over to the arbitrariness of an exclusive aim: nothing prevents the same *avant-texte* from becoming multiply reconstructed“). Žr. Pierre-Marc de Biasi, „Toward a Science of Literature: Manuscript Analysis and the Genesis of the Work“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes...*, p. 42. (Cituoto veikalų straipsniais šiame skyriuje remsimės daugiausiai – tai reikšmingiausių genetinių analizių prancūzų kalba vertimai, kurie laikomi klasikine genetinės kritikos teksta.)

²¹ Žr., pvz., Dirk Van Hulle atliktą kalbos figūros epanorfozės formacijos tyrimą Samuelio Becketto rankraščiuose (žr. Idem., *Modern Manuscripts: The Extended Mind and Creative Undoing from Darwin to Beckett and Beyond*, London: Bloomsbury Academic, 2014, pp. 183–212) arba pasakotojo konstravimo

chronologinius santykius, tekstiniai pakeitimai analizuojami kompleksiskai pasitelkus, genetiko manymu, parankiausias filologinės interpretacijos įrankius. Kompleksinės analizės atveju kritikas atlieka du kritinius sprendimus: a) pasirenka veikalo aspektą, kurio kaitą mano esant prasmingą atskleisti analizės skaitytojui (visaapimantis ir gilus nors šiek tiek didesnės apimties kūrinio genezės tyrimas laikomas pranokstančiu genetiko galimybes ir mokslinio veikalo apimties ribas²²), ir b) pritaiko jo manymu tinkamiausius analitinius įrankius pasirinktam aspektui atskleisti.

Dažniausiai pasitaikantis prozos veikalų kompleksinės analizės atvejis – naratyvinės kaitos refleksija, savo ruožtu, pasitelkiant naratologines gaires. Pavyzdžiui, tirdama Gustave'o Flauberto novelės „Naivi širdis“ rankraščius, genetikė Raymonde Debray Genette identifikuoja dvylika veikalo pabaigos versijų ir kelia prielaidą, kad šios skaitytinės kaip homogeniška visuma²³. Analizuodama novelės naratyvines struktūras, tyrėja dėmesį kreipia į autoriaus persvarstytą stilistinę raišką ir semantiką²⁴. Daroma išvada, kad pateikus rašymo ir redagavimo rekonstrukciją, kritikė ir jos skaitytojas ima *judėti* rankraštines medžiagos fiksuotume²⁵.

Vadinamoji naratologinė genetika taip pat išbandyta tekstologo João Dionísio tiriant portugalų rašytojo M. S. Lourenço rankraščius²⁶. Dionísio teigimu, tekstinės variacijos analizė atlieka fundamentalų vaidmenį bandant suprasti, kaip autoriaus avantekste funkcionuoja metalepsė. Lourenço kūrinio naratyvinės struktūros metalepsiškas formavimas²⁷ atskleidžiamas interpretuojant iš pažiūros minimalius (žodžio, jo formos imties) tekstinius

tyrimą Marcelio Prousto avantekste (žr. Dirk Van Hulle, *Textual Awareness: A Genetic Study of Late Manuscripts by Joyce, Proust, and Mann*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2007, pp. 51–76).

²² Plg. Daniel Ferrer and Jean-Michel Rabaté, „Paragraphs in Expansion: James Joyce“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes...*, p. 149.

²³ Žr. Raymonde Debray Genette, „Flaubert's ‚A Simple Heart,‘ or How to Make an Ending: A Study of the Manuscripts“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes...*, pp. 69–95.

²⁴ „Kad išplėtotų [vieną iš novelės – D.G.] motyvų, Flaubertas išbandė sintaksinius ir stilistinius stereotipus. [...] Randame pastangą reikšmę formuoti tokiais semantiškai tuščiomis formomis, kaip kad frazių apimtimi, elipsėmis, anafora, metaforiškais žodžiais [...]“ („Flaubert works on syntactic and stylistic stereotypes in order to take the [...] motif up again. [...] There is an attempt to reach meaning through semantically empty forms such as lengths of phrases, ellipses, anaphora, metaphorical words [...]“), žr. *Ibid.*, p. 80.

²⁵ *Ibid.*, p. 71.

²⁶ Žr. João Dionísio, „Metalepsis in a Narrative Piece by M. S. Lourenço“, in: *Textual Cultures*, 2021, Vol. 14, No. 2, pp. 155–76.

²⁷ „Tai, kas iš pirmo žvilgsnio atrodo kaip žaismas, kurio metu stabdomas ekstradiegetinio lygmens veržimasis į diegetinį, – tai autoriaus pastanga išlaikyti saugią distanciją nuo pasakojamos medžiagos [...]“ („What seems to be at play by repressing the intrusion of extradiegetic into the diegetic data is the author's effort to keep a safe distance vis-à-vis the matter of the narrative [...]“), žr. *Ibid.* p. 167.

pakeitimus²⁸, rašymo ir redagavimo stadijas siūloma interpretuoti atsižvelgiant į kūrinio bendrąją naratyvinę idėją²⁹. Tyrėjui nurodant ryšius tarp kaitos atvejo ir transformuotos frazės pozicijos naratyvinėje struktūroje, straipsnio adresatas kviečiamas sekti rankraščio teksto dalies/visumos jungtis ir jas interpretuoti kaip žaismą, kuris, savo ruožtu, implikuoja dinamišką analizės skaitymą.

Kiti genetikai kūrinio įtekstinimo aspektams taiko lingvistinės interpretacijos įrankius. Pavyzdžiui, apžvelgdama prieveiksmių *still* (liet. *vis dar*) ir *already* (liet. *jau*) vartoseną Marcelio Prousto *Prarasto laiko beieškant* avantekste³⁰, Almuth Grésillon kelia prielaidą, kad „materialus *still/already* dualizmas, lokalizuotinas vien genetiniame dosjė, *in nuce* suponuoja visą romano struktūrinę programą“³¹. Panašiai tekstiniai pakeitimai analizuojami Catherine Viollet, kuri lingvistiniais rankraščių aspektais (t. y. tokių gramatinių kategorijų kaip asmens, giminės kaita) argumentuoja veikale identifikuotų autobiografiškumo ir fiktyvumo režimų derinimą³².

Kompleksinė genetinė analizė tai, kas iš pirmo žvilgsnio rankraščiuose statiška ir nepajudinama, pasitelkia tradicinėms kūrinų interpretacijoms suspenduoti³³. Greta

²⁸ Pavyzdžiui, tekstinį pakeitimą „*small*“>„*abridged*“ (liet. „mažas“>„sutrumpintas“), Dionísio interpretuoja autoriaus distancijavimosi pasakojamos medžiagos atžvilgiu – taigi metalepsiškos kūrinio struktūros prielaidos – perspektyvoje: „[S]kirtingai nei ‚mažas‘ – žodis, nenurodantis į tam tikrą ankstesnę būseną, ‚sutrumpintas‘ žymi esamuju laiku nebeprieinamą, pirminę visumos ar integralumo būseną. Šis pakeitimas tekste, sąmoningai prisotintame aliuzijų į kertamas galvas, trumpinamus kūnus, – organiškas, ir todėl sustiprinantis trauminės patirties įspūdį“ („unlike ‚small‘, a word that does not point to a previous condition, ‚abridged‘ recalls a former condition of fullness or integrity no longer available in its present state. The substitution is therefore in tune with a text deliberately saturated with allusions to decapitation, abbreviated bodies, as it were, and thus strengthens the impression of post-traumatic syndrome disorder“), žr. *Ibid.* p. 170.

²⁹ „pakeitima[i] [...] turėtų būti tiriami bendros pasakojimą grindžiančios *idée fixe* fone“ („the substitution [...] has to be observed against the general backdrop of the *idée fixe* underlying the narrative“), žr. *Ibid.*

³⁰ Svarbu turėti mintyje, kad ir Dionísio, ir Grésillon analizės fragmentus komentuojame cituodami tretinį jų tiriamos medžiagos vertimą (originalūs rankraščių tekstai straipsniuose – versti į anglų kalbą). Kadangi genetikų pateikiami pavyzdžiai – konkretūs žodžiai ar frazės, tenka daryti išlygą dėl kūrinų kalbinių niuansų deramo perteikimo.

³¹ „it is the material presence of the *still/already* dualism, locatable only in the manuscript dossier, that contains *in nuce* the whole structural program of the novel“. Žr. Almuth Grésillon, „Still Lost Time: Already the Text of the *Recherche*“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes...*, p. 168.

³² „Avantekstai liudija apie subjekto transformacijos, ar, greičiau, transfigūracijos darbą – tokiu būdu, kai judama nuo autobiografijos prie fikcijos, ambivalentiškai (kaip kad įmanoma vien rašant)“ („The avant-textes bear witness to a work of transformation, or rather of transfiguration, of the subject, in a movement from autobiography to fiction, in an ambivalent space that only writing can create“), žr. Catherine Viollet, „Proust’s ‚Confession of a Young Girl‘: Truth or Fiction?“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes...*, p. 190.

³³ „[G]enetinė kritika tad nėra baigtinių tekstų interpretacijų įtvirtinimas remiantis parankios dokumentinės medžiagos pertekliumi. Ji, greičiau, siekia tuos pačius tekstus išmontuoti, jų interpretacijas – suspenduoti“

aksiomatinės hermeneutinės prielaidos, pagal kurią interpretacinis daugis – apriorinė filologinio tyrimo išvada, užklaustinas rašymo ir redagavimo aktų laikymas *duomenimis*, kuriuos interpretuojant sprendžiama apie literatūrinę, lingvistinę išdailą. Užrašymo aktai genetikų neretai nagrinėjami kaip savaiminė duotybė, Rašymo ir redagavimo stadijų išskyrimas, grafologinis šifravimas – tai kritiko pirminio darbo su šaltiniais prielaidos ar pastoliai, bet ne stabilūs pamatai tekstinių reikšmių interpretacijai. Nors interpretacijos įrankiai pasitelkiami pagal publikuotą veikalo redakciją nusistovėjusiai tekstei reikšmei destabilizuoti, jos nagrinėjimas, kai pirminės rekonstrukcijos prielaidos paliekamos analizės užribyje (ar yra apskritai nereflektuojamos), tampa paradoksalus.

Genezės kaip užrašymo praktikos stebėjimo ir pakeitimų reikšminės interpretacijos sąveika, tiesa, sunkiai konceptualizuojama (apie tai – ketvirtame poskyryje). Vis dėlto, rašymo ir redagavimo aktų dinaminį aspektą ir kūrinio teksto naratologinės, lingvistinės, psichoanalitinės (ar dar kitos) struktūros kaitos *tapatinimas* genezę suplokština iki kūrinio tekstinės tikrovės tyrimo.

2. AVANTEKSTAS: MATERIALUS VS. KONCEPTUALUS

Kurdamas bendrąjį genetinio tyrimo modelį, į kurio imtį patektų rankraščių, saugomų archyvuose, registravimas, katalogavimas, tekstinių įrašų juose dešifravimas, avanteeksto konstravimas ir publikavimas³⁴, Pierre-Marc de Biasi pasiūlė rankraštinės medžiagos klasifikacines gaires, savo ruožtu, suponuojančias genetinių ryšių dinamizavimo būdą. Klasifikacijos poreikį galima pagrįsti minėta teorinės minties slinktimi, kada avanteekstas kaip rankraščių, sekusių kūrinio publikaciją, visuma (Bellemin-Noël), imtas suvokti kaip intelektinis konstruktas, taigi tyrėjo darbo su rankraštine medžiaga rezultatas (de Biasi). Pasak de Biasi, kūrybiniai procesai identifikuotini ir nusakytini laikantis prielaidos, kurią nusako dviašė schema (žr. pav. 1)³⁵. Vertikalėje išdėsčius kitusius veikalo segmentus (sakinius, pastraipas, skyrius) tokia seka, kokia pasirodo publikuotame tekste, horizontalėje jie susiejami su šaltiniais (škiecais, pirminiais juodraščiais, taisytais švarraščiais ir t. t.), kuriuose yra fiksuoti³⁶. Tabuliarizuota dviašė rankraščių klasifikacijos struktūra, de Biasi teigimu, įgalina

(„genetic criticism, then, is not to establish the interpretations of finished texts through the expedient of an overload of documentary information. It seeks, rather, to undo these same texts and to suspend their interpretations“), žr. Laurent Jenny, „Genetic Criticism and its Myths“..., p. 19.

³⁴ Žr. Pierre-Marc de Biasi, „Toward a Science of Literature: Manuscript Analysis and the Genesis of the Work“..., p. 44.

³⁵ Plg. *Ibid.*, p. 53.

³⁶ „[G]enetinė klasifikacija apibūdinama kaip dinamiška. Bendroji idėja (kai genetinis dosjė nėra pernelyg neišsamus) yra užpildyti sinoptinę lentelę su dviejų koordinačių rinkiniais [...]. Šioje lentelėje tad vienu

vienu metu apmąstyti rankraščio teksto segmento ir jo fiksacijos konkrečiame šaltinyje sąveiką³⁷. Dinaminiai rankraščių organizacijos aspektai stimuliuojami lentelės skaitymo metu: a) judant vertikale žemyn ar į viršų reprezentuojama veikalo segmentų kombinavimo eiga, b) judant horizontale iš kairės į dešinę (ar iš dešinės į kairę) suponuojama segmento kaita priklausomai nuo šaltinio, kuriame buvo fiksuotas.

šaltiniai, kuriuose segmentas fiksuotas veikalo segmentas	šaltinis A	šaltinis B	šaltinis C
segmentas x	x_1A	x_2B	x_3C
segmentas y	y_1A	y_2B	y_3C
segmentas z	z_1A	z_2B	z_3C

Pav. 1. Genetinės analizės šaltinių modeliavimas (pagal Pierre-Marc de Biasi)

Svarbu pastebėti, kad veikalo sąrangos išdėstymas vertikalėje, o tekstinio segmento kaitos stadijų – horizontalėje, jų dinامينius ypatumus lokalizuoja *tarp* vienos ar kitos ašies elementų. Nors dviašė genetinio tyrimo logika numato tekstinio pokyčio patikimo identifikavimo galimybę (pvz., šaltinyje A užrašytas segmentas x_1 šaltinyje B galimai buvo redaguotas ir pakito į x_2 ; arba šaltinyje A užrašius x_1 galimai užrašytas y_1 , o redaguotame šaltinyje B po x_2 buvo redaguojamas y_2), kyla klausimas, ar pokyčių identifikacija savaime leidžia eksponuoti jų vyksmą. Dviašė schema genezę segmentuoja į elementus, kurių sąsajos – vienodos, niveliuotos. Tekstinių segmentų versijos lentelėje viena nuo kitos taip nutolsta, kad jų santykis genezėje kaip visumoje tampa sunkiai identifikuojamas. Tarkime, lieka neaišku, ar genetinis ryšys tarp x_1A ir x_2B yra tapatintinas su priklausomybe tarp x_2B ir x_3C ? Kaip tabuliarizuotos konceptualizacijos atveju apmąstytina genetinė sąsaja tarp x_3C ir z_1A ?

metu atsispindi juodraščių genetinė organizacija pagal baigtinio teksto tvarką [...] ir skirtingi rašymo proceso sluoksniai [...]“ („genetic classification is characteristically dynamic. The general idea (when the draft dossier is not too incomplete) is to fill out a synoptic table with two sets of coordinates. [...] The final result will therefore consist of a table showing simultaneously the genetic organization of the rough drafts according to the order of the definitive text [...] and the different strata of the writing process [...]“), žr. *Ibid.*
³⁷ „[R]emiantis šia schema įmanu sukonstruoti veikalo avantekstą, t. y., genezės tvarką sekantį sintetinį skaitymą“ („upon this scheme rests the possibility of establishing an avant-texte of the work, that is, a synthetic reading that follows the order of genesis“), žr. *Ibid.*

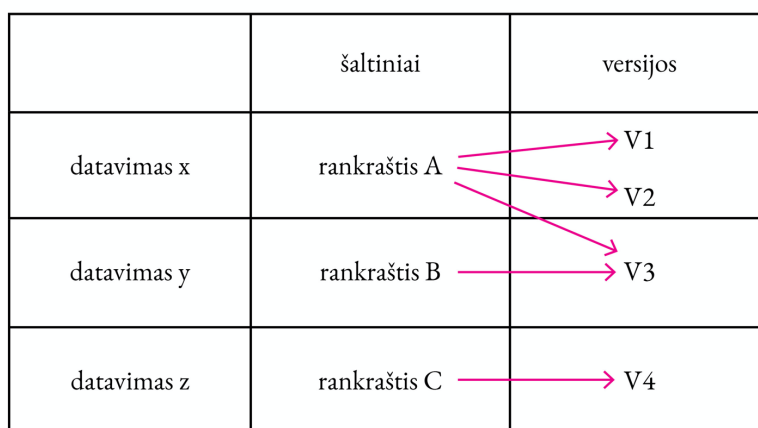
Aptartą klasifikacinės analizės strategiją de Biasi persvarsto pateikdamas dar ir kitą rankraštinių šaltinių tipologizavimo būdą, kai genetinis dosjė apmaštomas išskiriant rašymo ir redagavimo aktų *funktionalumus*³⁸. Šaltinių įrašai klasifikuojami pagal (kūrybinės) veiklos funkcijas (pvz., išbandantys tam tikrą naratyvinę struktūrą, liudijantys apie medžiagos rašymui rinkimą, įtekstinantys naratyvines idėjas ir t. t.). Funkcijos priskirtinos kuriai nors genezės fazei (prieškompozicinei, kompozicinei ar pokompozicinei). Galiausiai, pasak de Biasi, genezės fazių perspektyvoje įmanu konceptualizuoti kūrybinės veiklos stadijas: 1) pirminį procesą (planuojami veikalo koncepcijos apmatai); 2) plėtojamąjį procesą (veikalo koncepcija išsamiau detalizuojama); 3) parengiamąjį procesą (rengiami pirminiai, bendriausi škieai); 4) struktūravimo procesą (plėtojama naratyvinė konstrukcija); 5) tiriamąjį procesą (renkama medžiaga rašymui); 6) kompozicinį procesą (užrašomi ir perrašinėjami nuoseklesni juodraščiai); 7) postkompozicinį procesą (baigiamieji štrichai, tekstas rengiamas spaudai)³⁹.

Funkcinė klasifikacija svarbi, kadangi paranki rašymo ir redagavimo aktų įvairovei specifikuoti. Tačiau abejotina, ar atskleidžia skirtingų rašymo ir taisymo aktų sąveiką. Tekstinio įrašo (žodžio, pastraipos, skyriaus) kaitą suprantant kaip atliktų pakeitimų visumą, įrašas interpretuotinas ir prieškompozicinės, ir kompozicinės, ir pokompozicinės rašymo fazių perspektyvoje, arba, ir pirminio, ir plėtojamąjo etc. procesų imtyje. Bandant aprašyti, kaip genezės eigoje šios kategorijos persidengė, jų tipologizavimas nėra produktyvus, netgi priešinasi genetinio vyksmo išskaidai. Pavyzdžiui, klaustina, kaip remiantis tokia tipologija aprašyti pirminės veikalo idėjos škiecavimą ir plėtojimą iki naratyvinės struktūros tame pačiame juodraščio lape? Arba, kaip nusakytinas toks genetinis judesys, kai (išorinis) redakcinis komentaras autorių pastūmėja perkonfigūruoti juodraščio įrašą ar netgi visą naratyvinę veikalo struktūrą? De Biasi chronotipologija vieno genezės funkcionalumo virsmą kitu sustingdo arba ištakos, arba galutiniame judesio taške.

³⁸ „[S]tadijos, fazės ir veiklos funkcijos [...] įgalina skirtingų tipų rankraščių klasifikaciją pagal šių vietą ir statusą veikalo produkavimo procese“ („the stages, phases, and operational functions [...] enable the classification of different types of manuscripts according to their location and status in the process of a work’s production“). Žr. Pierre-Marc de Biasi, „What is a Literary Draft? Toward a Functional Typology of Genetic Documentation“, transl. Ingrid Wassenaar, in: *Yale French Studies*, 1996, No. 89: „Drafts“, p. 32.

³⁹ „[L]entelė skirta atskleisti visą spektrą transformacijų, konstituojančių patį genetinės prieigos objektą – rašymo procesą, aprašytiną pagal jo stadijas, fazes, veiklos funkcijas, ir šaltinių tipus, sietinus su kiekviena iš minėtų sekų. Ši tipologija yra chronotipologija: kiekvienas įvardintas momentas reikšmę įgauna jį gretinant su kitu; savo ruožtu, dėl šio gretumo santykio momentas įsitvirtina kaip tarpinis ryšys modifikacijų grandinėje, besiplėtojančioje tam tikro laikiškumo ir logikos ašyje“ („the table is intended to represent the complete spectrum of transformations that constitute the very object of the genetic approach: the writing process described according to its stages, its phases, its operational functions, and according to the types of document linked to each of these sequences. This typology is a chronotypology: each of the moments named takes on meaning from the relationship of contiguity by which it establishes itself as the intermediary link in a chain of modifications developing along the axis of a certain temporality and logic [...]“), žr. *Ibid.*, p. 33.

Dviašės ir chronotiploginės analizės prielaidomis remiasi ir naujausi genetinės kritikos veikalai⁴⁰. Sekdamas de Biasi, Oxfordo genetikas Dirk Van Hulle „kūrybinio proceso trajektoriją“ siūlo rekonstruoti modeliuojant genetinį žemėlapi⁴¹. Nustačius genetinio dosjė chronologiją, išskiriamos šaltiniuose rekonstruotos versijos (žr. pav. 2)⁴². Versijų ir šaltinių

Pav. 2. Genetinės analizės šaltinių modeliavimas (pagal Dirk Van Hulle)

sąsaja žymima rodykle – modelio skaitytojui signalizuojama, kad laikiškame ir materialiam šaltinyje būta rašymo ir redagavimo aktų, formavusių veikalą versiją. Kaip kad de Biasi dviašiam modelyje, šaltinių ir juose fiksuotų versijų santykis genetiniame žemėlapyje suponuoja jų tarpusavio *atitikimą*. Pavyzdžiui, rankraščio A atveju versijų V1, V2, V3 rekonstrukcija nėra diferencijuota (t. y., brėžiamos tapačios rodyklės; žr. pav. 2, žym. rausvai). Savo ruožtu, sąsaja A-V1, A-V2, A-V3 suponuoja tapatumą sąsajai B-V3 ar C-V4, nors akivaizdu, kad tame pačiame ar skirtinguose šaltiniuose versijų radimasis galėjo vykti dėl skirtingų užrašymo, redagavimo aktų. Įsivaizduokime, kad rankraštis A – gausiai redaguotas

⁴⁰ „Genetinė [teksto – D.G.] orientacija gimininga dokumentinei ir laikinei orientacijoms, kadangi dėmesį telkia į dokumentus kaip tekstinės raidos ir kaitos laike įrodymo šaltinius“ („The genetic orientation [to text – D.G.] has a natural affinity with the documentary and temporal orientations, for it focuses its attention on the documents as sources of evidence of textual development and change through time“), žr. Dirk Van Hulle, Peter Shillingsburg, „Orientations to Text, Revisited“..., p. 36.

⁴¹ „It may [...] be useful [...] to reconstruct the trajectory of the creative process by means of a map“, žr. Dirk Van Hulle, „Genetic Criticism and Related Fields of Study“, in: Idem., *Genetic Criticism: Tracing Creativity in Literature*, Oxford: Oxford University Press, 2022, p. 11.

⁴² Plg. *Ibid.*, p. 12. Šaltinius Van Hulle laiko kaip „turinčius materialią substanciją“, o versijas – „konceptualias abstrakcijas“ („The genetic map [...] distinguishes between ‚documents‘ [which have material substance] and ‚versions‘ [which are a conceptual abstraction]“), žr. *Ibid.*, p. 11. Mūsų pateiktoje iliustracijoje lieka neatskleistas reikšmingas modelio aspektas. Šaltinių ir versijų klasifikacija išdėstyta keturiuose zonose: *prieš* veikalą (šio prototipai [1] ir kaip tokie neapibūdinamos versijos, šaltiniai [2]), veikalą *link* (šaltiniai, versijos [3] ir paralelios analizuojamam veikalui genezės [4]). Toliau pagrindiniame tekste šių zonų neminime, kadangi manome, jog jų tipologija artima antrojo de Biasi modelio *fazių* koncepcijai, kurios probleminius aspektus jau minėjome. Mums svarbus Van Hulle modelio ypatumas – zonų vidinė klasifikacija, ją toliau ir analizuojame.

autografas juodraštis, o B – rankraščio A nuorašas su priimtais autoriniais keitimais ir tolesnėmis pataisomis. Genetinė sąsaja A-V3 ir B-V3 tuo atveju sąlygota skirtingų užrašymo praktikų, taigi ir genezės rekonstrukcijos prielaidų. Taigi šaltinio (materialiai fiksuotų pakeitimų) ir versijos (konceptualios abstrakcijos) vienkryptė atitikimo sąsaja problemiška, kadangi nestimuliuoja susietus elementus apmąstyti kaip abipusiai transformatyvius⁴³.

Pastanga formalizuoti genetinę sąsają – klasifikuojančios genetinės analizės ypatumas. Kaip minėta, de Biasi genetinį ryšį aprašo išskirdamas veikalo segmentus ir šaltiniuose, kuriuose segmentai pasirodo, arba diferencijuodamas šaltiniuose atliktų pakeitimų funkcijas; Van Hulle genetinį santykį aprašo eksponuodamas šaltiniuose rekonstruotas versijas. Sąsajos formalizavimu grįsti modeliai kritikuotini, nes kuria įspūdį, jog yra galimybė dinaminis genezės aspektus *lokalizuoti*. Kitaip tariant, daroma prielaida, kad genetinio ryšio transformatyvumui atsiskleisti užtenka signalizuoti jį esant *tarp* tekstinio segmento ir šaltinio, kuriame segmentas fiksuotas; *tarp* įrašo ir jo atliekamos funkcijos; *tarp* šaltinio ir jame genetiko atpažįstamos versijos – bendriausiai tariant, *tarp* avanteksto materialijų ir konceptualiųjų struktūrų. Sąsajų konceptualizavimas – sudėtinga užduotis, pateiktų modelių atveju komplikuojanti genezės dinaminį apmąstymą: rašymo, redagavimo aktų sąsaja tyrėjo turėtų būti ne lokalizuojama, bet priešingai – sąsajos steigimo metu išsprūstanti. Taigi kritiko susiduriama su paradoksalia užduotimi – viena vertus, genetinę sąsają (tarp užrašymo aktų ir versijų, šaltinių) nustatyti, kita vertus, sąsają aptarti taip, kad šiuo interpretaciniu veiksmu būtų atliktas atvirkščias ėjimas – sutrikdyta, decentralizuota sąsajos pusiausvyra. Kitaip pasakius, kritikas turėtų išlikti budrus ir neįsisukti į ydingą ratą genetinius santykius vienodindamas ar niveliuodamas.

3. (BIO)GENETIKA IR LITERATŪRINĖ GENEZĖ

Pagal bendrąją akademinio diskurso kaitos tendenciją, literatūrinės genezės modeliavimas vis labiau remiasi konceptų iš kitų mokslų – daugiausiai biogenetikos – adaptavimu. Viena vertus, tarp teksto ar organizmo kilmės brėžiamos analogijos⁴⁴; kita vertus, Van Hulle teigimu, „žodis ‚genezė‘ ir jo kalbiniai vediniai ne visada vartojami metaforiškai ir [bio]mokslo šiu terminų

⁴³ Van Hulle daro svarbią išlygą, kad rašytojui juodraštis veikia kaip aplinka, kai rašoma toliau ar taisoma, o analizės skaitytojui kritiko jau primetama konkreti atgalinio ryšio tarp genetiko rekonstruotos versijos ir autoriaus šaltinio(-ių) jungtis. Žr. Dirk Van Hulle, „Ecologies of Writing“, in: Idem., *Genetic Criticism: Tracing Creativity in Literature...*, pp. 75–120.

⁴⁴ Plg. Michael Stolz, Chris Howe, „On the Borderline of Disciplines – Concepts of Reproduction and Copying in Molecular Biology and in the Humanities. A conversation with Chris Howe (Molecular Biology, Cambridge)“, in: *Kulturwissenschaftliche Zeitschrift*, 2019, Vol. 4, No. 3, pp. 101–13; DOI: [10.2478/kwg-2020-0009](https://doi.org/10.2478/kwg-2020-0009).

naudojimui monopolio neturi nevaldo⁴⁵. Todėl literatūrinės analizės strategijos, kai ji modeliuojama pasitelkus analogijas iš kitų mokslų, sąlyga – tyrėjo parengtis kritiškai vertinti gretinamų konceptų panašumą⁴⁶.

Plačiausiai taikomas literatūrinės genezės analizės modelis kildintinas iš ląstelės funkcionavimo biologijoje aiškinimo. Ląstelės vidiniai virsmai biologų įvardijami *endogeniniais*, jos pokyčiai veikiant išoriniams veiksniams – *egzogeniniais*, o fenotipo modifikacijas sąlygojančių, bet ląstelės vidinės struktūros nekeičiančių procesų visuma nusakoma *epigenezės* terminu⁴⁷. Analogiškai rašymo ir redagavimo aktų tyrimas konceptualizuojamas teksto genetikų⁴⁸. *Egzogenetiniai* aktai žymi veikalo teksto parengiamąjį etapą, kai rinkdamas kūrybinę medžiagą autorius palieka įrašus skaitomų knygų paraštėse ar tam tikras citatas išsirašo į užrašų knygeles; *endogenetiniai* aktai atpažįstami pirminiuose juodraščiuose, veikalo koncepcijos įtekstinimo bandymuose ir tolesnėje veikalo plėtotėje iki paviešinimo; *epigenetiniai*⁴⁹ aktai signalizuoja postpublikacinius pakeitimus, atliktus rengiant pataisytus kūrinių leidimus ir t. t.⁵⁰. Ir organizmo raidos, ir teksto produkcijos modeliai remiasi žiedinio priežastingumo principu⁵¹. Literatūrinės genezės tyrime tai reiškia, kad:

⁴⁵ „[T]he word ‘genesis’ and its linguistic derivatives are not always used metaphorically and the sciences obviously do not have a monopoly on these terms“, žr. Dirk Van Hulle, *Modern Manuscripts...*, p. 216. Tai taip pat subtili nuoroda į pirmosios Šventojo Rašto knygos lotynišką pavadinimą.

⁴⁶ „Kaip rašė Richardas Lewontinas [žymus amerikiečių biologas – D.G.] ir kiti, ‘metaforos kaina yra amžinas budrumas’“ („The price of metaphor is eternal vigilance’, as Richard Lewontin and others put it“), žr. Michael Stolz, Chris Howe, „On the Borderline of Disciplines“..., p. 105.

⁴⁷ Plg. Oxfordo *Genetikos žodyne* įrašas *endogeninis* aiškinamas kaip „atsirandantis organizmo viduje“ („endogenous – originating within the organism“); *egzogeninės DNR* atvejis apibūdinamas kaip „DNR, kurios kilmė – išoriška organizmui (pvz., susiformavusi kitoje ląstelėje ar virusė)“ („exogenous DNA – DNA that originates outside an organism [e.g., from another cell or virus]“); *epigenezės* įrašas formuluojamas kaip „samprata, pagal kurią organizmas vystosi priklausomai nuo naujai besirandančių struktūrų ir funkcijų, priešingai hipotezei, kad organizmas vystosi skleidžiantis ir augant [...] iš jo vystymosi pradžioje jau esančių darinių [...]“ („epigenesis – the concept that an organism develops by the new appearance of structures and functions, as opposed to the hypothesis that an organism develops by the unfolding and growth of entities already present [...] at the beginning of development [...]“). Žr. Robert C. King, Pamela K. Mulligan, William D. Stansfield, *A Dictionary of Genetics*, 7th ed., Oxford: Oxford University Press, 2006, p. 142, 152, 146.

⁴⁸ Žr. Dirk Van Hulle, „Genetic Criticism and Related Fields of Study“, in: Idem., *Genetic Criticism: Tracing Creativity in Literature...*, pp. 14–6.

⁴⁹ Atskirai svarstytinas klausimas, kiek šio trečiojo termino, genetinės kritikos imto taikyti vėliau nei pirmieji du, perėmimas galėjo būti paveiktas interferencijos su Gérard’o Genette’o dėka paplitusia sąvoka *epitektas*; graikiškos kilmės priešdėlio *epi-* pasitelkimas reikšmė ‚po (laiko santykis)‘ vos vos semantiškai kitoks nei biogenetikos ar intertekstualumo teorijos terminuose, kur akivaizdesnė *epi-* reikšmė ‚daugiau negu, anapus‘.

⁵⁰ Išsamiau apie šias tris sąvokas plačiame tekstologinių prieigų kontekste žr. Dirk Van Hulle, Peter Shillingsburg, „Orientations to Text, Revisited“..., pp. 37–41.

⁵¹ „[T]urėtume [...] galvoti apie žiedinį priežastingumą, kuris veikia tinkliškai, o ne veda iš vieno taško į kitą“ („we [...] have to think about a circular causality, not leading from one point to another, but working in networks“), žr. Michael Stolz, Chris Howe, „On the Borderline of Disciplines“..., p. 108.

[analizės] modelio pagrindas [...] yra pateikti genezę ne kaip linijinę raidą ‚prieš‘ ir ‚po‘ [veikalo – D.G.] publikavimo, bet kaip spektrą genetinių veiksmų, tarpusavyje susietą struktūrą, kurioje atsispindėtų tai, kad bet kuriuo momentu egzogenetinė medžiaga gali nuspalvinti endo- ar epigenezę. Šis [modelis] kviečia skaitytojus į variantus pažvelgti ne kaip į tekstinius leidimų skirtumus, nukrypstančius nuo *ne varietur* ar ‚baigtinio‘ teksto [...], bet kaip į elementus ilgo, sudėtinio genetinio proceso, susiejančius epi- su endo- ir egzogeneze.⁵²

Konceptualizuoti taip, kad būtų paisoma genetinių veiksmų tinkliškumo, būtina siekiant suvokti sudėtinę darbo su rankraščiais prielaidų konstravimo logiką⁵³. Matytume du probleminius modelio aspektus. Pirma, gamtamokslis konceptas teksto genetikų adaptuojamas jį modifikavus nedideliu laipsniu. Todėl kyla klausimas, ar endo-, egzo- ir epigenezės kategorijos skiriamos vienu pagrindu, kaip kad biomoksluose. Egzo- ir endogeneze diferencijuojama pirmiausia pagal *rankraščių* materialiąją-laikinę struktūrą (egzogenezei priskiriami įrašai, autoriaus atlikti asmeninės bibliotekos knygos rengiant kūrinio škicus etc.; endogenezei – pirminiai juodraščiai, kuriuose egzogenetinė medžiaga perkonfigūruota į pirmąsias rišlias kūrinio versijas ir t. t.). Priešingai, epigenezė tyrėjų reflektuojama akcentuojant vien *teksto* raidos chronologinę-socialinę struktūrą, o ne šaltinio pobūdį (*bon à tirer* sekusios tekstinės variacijos, visai nepaisant, ar autoriniai pakeitimai fiksuoti tiesiai publikacijų egzemplioriuose, ar suformuojant naujus juodraščius, ar paskiras pastabas, kad ir koks būtų jų materialumas)⁵⁴. Dėl konceptų konstravimo pagrindo asimetrijos tampa problemiška apibūdinti trijų kategorijų (rekonstruojamą, tačiau tikėtiną, o ne

⁵² „The rationale behind the [...] model is to present the genesis not so much as a linear development ‚before‘ and ‚after‘ publication [of the work – D.G.], but as a spectrum of genetic actions, an interconnected structure that makes explicit that at any point there is the possibility that exogenetic material colours the endo- or the epigenesis. It invites readers to view variants not so much as textual differences between editions, deviating from the *ne varietur* or the ‚definitive‘ text [...], but as elements in a long, complex genetic process, linking epi- with endo- and exogenesis.“ Žr. Dirk Van Hulle, „Genetic Criticism and Related Fields of Study“, in: Idem., *Genetic Criticism: Tracing Creativity in Literature...*, p. 15.

⁵³ Plg. Paulius V. Subačius, „Tekstas kaip gyvatvorė“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2022, t. 24, p. 13: „Sistemišku panašumų tarp dviejų patirties sričių rinkiniu motyvuotas metaforinis nusakymas yra ne tik laki įžvalga, bet ir modeliavimo būdas, nes dirbant su rankraščiais ar panašaus sudėtingumo rašytiniais objektais duomenų labai daug, o procesą veikusieji faktoriai pernelyg kompleksiški, idant būtų įmanu juos tiesiogiai suvokti“.

⁵⁴ Ląstelės funkcionavimo modelyje nėra net tolimos analogijos *paskelbimo* (paviešinimo, autorinio sprendimo „pabaigiau“, kad ir kaip jis būtų manifestuotas) slenksčiui, kuris skirtingų tekstologijos krypčių įvairiai apibūdinamas, tačiau laikytinas viena iš pastoviausių teksto istorijos tyrimo konstantų.

mechaniskai visus aspektus įkalkuliuojančią) sąveiką, kuri, pasak Van Hulle, genezės aprašymo skaitytoją turėtų kviesti dinamiškai interpretacijai⁵⁵.

Gamtamokslinio modelio adaptavimas literatūrinei genezei suponuoja ir kitą komplikaciją. Genetinė analizė strateguojama ne tinkliškai, kaip deklaruota, o lineariai. Pažvelgus į žinomiausią egzo-, endo- ir epigenezės modelio išsklaidą akademiniam veikale *Modern Manuscripts*⁵⁶ akivaizdu, kad kiekvienas avantekstas jame pateikiamas genezės laikinės priklausomybės principu. Apie jį byloja jau knygos turinio kompozicija⁵⁷: dvi dalys skaidomos į egzo-, endo- ir epigenetines avantekstų analizes. Analizė pradedama *prologu*, toliau – trijų kūrybinių procesų tipų aprašymai pagal laikinę seką (pvz., medžiagos rinkimas > juodraščių rengimas > taisyti leidimai, recepcinė naratyvizacija). Tyrėjo pasakojimas užbaigiamas *epilogu*. Skaitytojas, kad ir kokios būtų genetiko teorinės deklaracijos, per tokį tyrimą irgi juda linijiškai, pagal pristatytos genezės chronologiją, maža to, toks analitinis pasakojimas turi apskliaudžiančias pradžia ir pabaigą. Tai mums leidžia abejoti modeliuotos daugiakryptės ir tinkliškos genetinių sąveikų konceptualizacijos pasitelkus biogenezės terminologiją adekvačiu (neredukuojančiu) taikymu, kai operuojama konkretaus veikalo genetinė medžiaga. Bent jau reprezentatyvūs genetinės kritikos pavyzdžiai nepatvirtina, kad tokia galimybė reali.

4. UŽRAŠYMO PRAKTIKA, JOS INTERPRETACIJA IR KONCEPTUALIZACIJA

Publikuojamų genetinių tyrimų struktūrą neretai sudaro trys koncentriniai lygmenys: užrašymo praktikos išsklaida, jos interpretacija ir konceptualizacija. Daroma prielaida, kad lygmenų sintezė suponuoja genetinių veiksmų sąveikas, dėl kurių tekstas atsiskleidžia *kaip procesas*⁵⁸.

⁵⁵ Debray Gennete, de Biasi ir Van Hulle sutaria, kad, pvz., rašytojo perskaityta knyga (egzogenezė) gali paveikti kūrinio rašymo eigą (endogenezę) ar publikuoto veikalo keitimą (epigenezę). T. y., teorinė galimybė, kad egzo-, endo- ir epigenetiniai procesai vyksta ne „vienas po kito“, o pramaišiu, tikrintina tiriant konkrečią medžiagą. Plg. Dirk Van Hulle, „Modelling a Digital Scholarly Edition for Genetic Criticism: A Rapprochement“, in: *Variants: The Journal of the European Society for Textual Scholarship*, 2016, Vol. 12/13, pp. 5–25.

⁵⁶ Žr. Dirk Van Hulle, *Modern Manuscripts: The Extended Mind and Creative Undoing from Darwin to Beckett and Beyond*, London: Bloomsbury Academic, 2014.

⁵⁷ *Ibid.*, p. vii.

⁵⁸ Pasak britų genetikės Sally Bushell, rašytojas kūrinio komponavimo metu juda tarp teksto dalies ir visumos (1), kūrinio skaitytojas (ar pats rašytojas) reaguoja į veikalo tekstą kaip į pabaigto kūrybos proceso visybę (2), o [genezės aptarties] skaitytojo atsakas aktyvus dėl išitraukimo į ją kaip *procesą* (3, išskirta mūsų – D.G.). Genetinio tyrimo lygmenys, kuriuos išskyrėme, koreliuoja su šiomis laikinėmis interpretacinėmis dimensijomis, žr. Sally Bushell, „Tennyson’s Process“, in: Idem., *Text as Process: Creative Composition in Wordsworth, Tennyson and Emily Dickinson*, Charlottesville: University of Virginia Press, 2009, p. 159: „[T]he coming-into-being of the text holds three temporal interpretative

Užrašymo praktika. Nedidelių tekstinių vienetų – žodžio, sakinio ar pastraipos – grafologinė rekonstrukcija genetikų vadinama *mikroanalize*⁵⁹. Ji nusakoma techniškai – nurodoma, kad: a) tai, kas rankraštyje buvo užrašyta, vėliau – braukta, pridėta, perrašyta ar pan.; b) pakeitimai atlikti vienu ar kitu rašikliu ir (ar) ranka; c) rekonstruota tam tikras skaičius rašymo ir redagavimo stadijų (ir t. t.)⁶⁰. Viena vertus, tokio tipo rankraščio aprašymas skaitytoją supažindina su klaidžia genezės eiga. Kita vertus, keltinas klausimas, kaip redagavimo aktą įvardijus braukimu, įterpimu ar perrašymu, vienu metu reflektuoti ir tai, kad genezėje buvo ardomi bei perkonstruojami ne kas kita, kaip reikšminiai tekstinių ryšių aspektai. Pavyzdžiui, naujai įterpto tekstinio segmento, sakinių struktūrų perdirbimo rekonstrukcija aprašoma kaip techninės procedūros, o tik jas išdėscius pereinama prie reikšminių implikacijų, tačiau tokiu atveju padariniai komentuojami anksčiau nei priežastys.

Interpretacija. Užrašymo praktika nuo reikšminių kūrinio aspektų interpretacijos atsiejama pastarąją laikant antriniu dalyku⁶¹. Skirtis problemiška iš genezės skaitytojo perspektyvos, nes teksto reikšminį lygmenį nuo grafologinės interpretacijos atsietai svarstyti įmanu tik aiškiai suvokiant ir deklaruojant prielaidą, jog pirmasis neišvengiamai *sąlygoja*

dimensions: the writer at the time of active composition moving between part and whole; the reader [or the writer, later] responding to the entirety of process after it is complete; and the reader responding actively by engagement with process“.

Bushell veikale trys analizės lygmenys reflektuojami kaip genetinio tyrimo modeliavimo būdas, ir ši metatekstą poskyryje cituosime kaip reprezentatyvų. Genetikė analizuoja ne prozas, bet poetinius tekstus, tačiau laikydami prielaidos, kad jos modelis pakankamai universalus, jis *mutatis mutandis* galėtų būti taikomas įvairiai rankraštinėi medžiagai. Analizių fragmentus pateiksime kaip aptariamo modelio taikymo išdavus, kurių nesiesime su autorės nagrinėjamų tekstų žanrine problematika.

⁵⁹ Plg. Sally Bushell, „Wordsworth’s Process“, in: Idem., *Text as Process: Creative Composition in Wordsworth, Tennyson and Emily Dickinson*, Charlottesville: University of Virginia Press, 2009, p. 92.

⁶⁰ Pradėdama vienos iš genezių analizę, Bushell pristato autoriaus rašymo ir redagavimo veiksmų apžvalgą, formuojančią „pirminį rankraščio puslapio supratimą“ (angl. „a primary understanding of the manuscript page“): „poetas pirmiausia užrašo septynių posmų seką, tuomet identifikuoja dvi vidurines strofas kaip vertas palikti (pažymėtos horizontaliomis linijomis skersai 22v ir 25r) ir perrašo dvi jas rėminančias strofas į keturių strofų seką. Atmetęs pradines 1–2 ir 5–7 strofas, autorius vis dar nėra patenkintas dviem naujomis rėminančiomis strofomis (1 ir 4) [...]“ („the poet writes a seven-stanza sequence first, then identifies two central stanzas as worth keeping [indicated by horizontal lines across 22v and 25r] and rewrites two frame stanzas for it in a four-stanza sequence. He rejects the original stanzas 1–2 and 5–7 but is still not happy with the two new framing stanzas [1 and 4]...“), žr. Sally Bushell, „Tennyson’s Process“, in: Idem., *Text as Process...*, p. 164. Tokio pobūdžio aprašas Bushell tęsiamas penkiolika analizės eilučių (!).

⁶¹ „Visa ligšiolinė interpretacija – autorinių veiksmų puslapyje, remiantis rašysenos, rašalo spalvos, teksto lokacijos, braukimų, ir lingvistinių pakeitimų argumentais, rekonstrukcija, tačiau be jokios reikšmės interpretacijos. Tik šiuo [analizės – D.G.] momentu dėmesys gali būti kreipiamas nuo rankraščio puslapio pirminio supratimo prie *antrinių* kūrimo interpretavimo aktų“ („All of the interpretation so far has been reconstructive of authorial acts on the page using the evidence of handwriting, ink color, location of text, crossing out, and linguistic changes, but without any interpretation of meaning. Only at this point can attention shift from a primary understanding of the manuscript page to *secondary* acts of compositional interpretation“), žr. *Ibid.*, pp. 164–5, išskirta mūsų – D.G.

antrąjį. Reikšminės kūrinio interpretacijos užklausias teoriniu požiūriu yra bet kurios filologinės analizės atspirties taškas, o genetinis tyrimas kūrinio reikšmes destabilizuoja būtent užrašymo praktikos tyrimo argumentais. Maža to, tekstinių pakeitimų interpretacija genetinėje analizėje neretai rizikuoja atsimesti į pavojų vertinti, kuris iš variantų raiškos požiūriu sklandesnis ar paveikesnis, arba, remiantis vien estetinėmis genetiko pažiūromis imamasi spekuliuoti apie vieno ar kito varianto pasirinkimo pagrindą⁶².

Konceptualizacija. Ištyrus grafologinius aspektus ir nubrėžus jų interpretacines gaires, genetinėje analizėje įprasta abu lygmenis susieti klausiant, kokios yra autoriaus rašymo ir redagavimo tendencijos, savo ruožtu – kūrinio genezės specifika⁶³. Probleminis lygmens aspektas – laipsnis, kuriuo tyrėjas reflektuoja (neišvengiama) spekuliatyvumą⁶⁴. Avanteksto rekonstrukcija svarstyta kaip kritiko siūlomas mentalinis modelis kūrinio produkavimo eigai apmąstyti. Vis dėlto po dažnomis genetikų frazėmis *kūrinio genezės ypatumai* ar *procesų įvairovė*, slypinčio konceptualizavimo prielaidos tampa paradoksaliomis. Užtuot reflektavę analitinių prielaidų nepakankamumą ar avanteksto takumo perteikimo netobulumą, neretai kritikai teikia retoriškai pakilią deklaraciją, jog tyrimo metu atskleistas genezės autentiškumas⁶⁵. Panašūs apibendrinimai nutolsta nuo techniško ir konkretaus užrašymo

⁶² Analizuodamas vieną iš Virginia Woolf kūrinio *The Waves* juodraščių britų genetikas Finnas Fordhamas rašo: „Woolf atmeta šio juodraščio turinį, turbūt priėjusi prie išvados, kad Bernardui [kūrinio veikėjui – D.G.], šiame besiplečiančiame naratyve, nebėra kur eiti, ir tuo būdu sugrąžina jo galvojimą prie labiau vietinių rūpesčių, sugriaudama fundamentalias jo perdėto svajingumo struktūras [...]“ („Woolf cancels the content of this draft, discovering perhaps that Bernard, in this narrative of expansion, had nowhere left to go and thus brings his thinking back to more local concerns, knocking away the foundational structures of his hubristic daydream [...]“), žr. Finn Fordham, „Woolf’s *The Waves* and Writing Classes“, in: *I do I Undo I redo: The Textual Genesis of Modernist Selves*, Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 241.

⁶³ „[T]eigdami tekstines ir materialias konstantas bei kintamuosius, literatūrinę genezę galime suprasti kaip žaidimą, kurio taisyklės turėtume identifikuoti atsargiai“ („the acknowledgment of textual and material constants and variables allows for the understanding of literary genesis as a game, the rules of which call for tentative identification“). Žr. João Dionísio, „Variation and game rules in *The Steps to Parnassus*“, in: *Forum of Poetics*, 2020, Vol. 21, p. 67; DOI: [10.14746/fp.2020.21.26055](https://doi.org/10.14746/fp.2020.21.26055).

⁶⁴ „[P]riešingai nei kiti kritikai, dirbantys su baigtiniu tekstu, genetikas turi susigyventi su faktu, kad joks archyvas nėra baigtinis. Gyvename viltimi, kad naujos medžiagos bus atrasta, bet ir nuolatinėje baimėje, kad ši nauja medžiaga sugriaus hipotezes, mūsų keltas remiantis turima medžiaga“ („as opposed to other critics who work with a finite text, the genetic critic has to live with the fact that no archive is definitely circumscribed. We live in the hope that new material will be discovered, but also under the constant threat that this new material will destroy the hypotheses that we have made on the basis of the existing material“), žr. Daniel Ferrer, „The ‚Newness‘ of Manuscripts“, in: Jonathan Bloom, Catherine Rovera [eds.], *Genesis and Revision in Modern British and Irish Writers*, London: Palgrave Macmillan, 2020, p. 87.

⁶⁵ Štai pora iš daugelio atvejų, kai, mūsų nuomone, genezės tyrimo išvada – greičiau universali banalybė nei konceptualija: „Nenuilstantis Lavin redagavimas, netgi po publikavimo, buvo kūrybinio proceso dalis, kuri, autorės teigimu, jai leido tobulinti savo istorijas ir amatą. Tai taip pat suteikė galimybę savo istorijas pilnai kontroliuoti, todėl, netgi redaguojama *The New Yorker*, Lavin išliko paskutinė [savo darbų – D.G.] autorė ir redaktorė“ („Lavin’s tireless revision, even after publication, was part of a creative process which she acknowledged enabled her to improve upon her stories and her craft. It also gave her ultimate control over

praktikos aprašymo tokiu dideliu laipsniu, kad genezės analizės lygmenų sąveikos analizės skaitytojui tampa sunkiai beįžvelgiamos. Nors taip rašančių genetikų praktikuojamas pateikimas pagal numanomas prielaidas turėtų suponuoti analizės lygmenų dinamišką persidengimą, šie smarkiai diferencijuojami: rašymo aktai ir jų pėdsakai rankraščiuose aptariami perdėm techniškai, teksto kūrimo interpretacija pakimba virš, bet ne išplaukia iš grafologinės analizės, o rekonstrukcija – nebūtinai leidžia pasakyti ką nors nebanalaus. Savo ruožtu, spragose tarp lygmenų prasmenga genetinių ryšių dinaminiai ypatumai⁶⁶.

* * *

Genezės procesualumo konceptualizavimo kliūtis apibendrinsime panašiai geometriškai, kaip kinematikoje aprašomas fizikinių kūnų judėjimas. Grafologinius tyrimo įrankius kombinuojant su literatūrologinėmis priegomis, genezė *suplokštinama* iki kūrinio tekstinės tikrovės kaitos. Šaltinius ir versijas klasifikuojant, dinaminės implikacijos ydingai *lokalizuojamos* tarp materialių ir konceptualių kūrinio produkcijos aspektų. Vaizdinių adaptavimo atveju, genezės eiga struktūruojama *lineariai*, pagal chronologinę veikalo užrašymo ir redagavimo eigą. Analizės skaitytojui užsiminus apie interferenciją, rekonstrukcijos lygmenys sintetinėje analizėje kritiko *išskaidomi*.

Į komplikacijas žvelgiame pozityviai, mat „tai, kad negalime perprasti dieviškosios visatos schemos, mūsų neatgraso kontūruoti žmogiškųjų schemų – net ir suprantant, kad jos laikinos“⁶⁷. Ar įmanoma sukonstruoti tokį modelį, kuris netobulus avantekstinio tyrimo įrankius įveikintų kompleksiskam genezės procesualumui preparuoti?

her stories, so that, despite intervention from the New Yorker, Lavin remained the final author and editor“), žr. Gráinne Hurley, „To Cut a Long Story Short: The Shaping of Mary Lavin’s *New Yorker* Stories“, in: Jonathan Bloom, Catherine Rovera [eds.], *Genesis and Revision in Modern British and Irish Writers...*, p. 163; „[L]aisvas eksperimentavimas ir varžančios būtinybės, matomos kiekvieno rankraščio puslapyje [...] šiek tiek pajuda į priekį, tuomet dubliuojasi atgal, kad prasidėtų iš naujo, ir procese vystosi brėždamos ilgesnį maršrutą, tęsdamosi, kartais lengva ir užtikrinta srove, bet tik todėl, kad užeitų ant sekančios seklumos ar užtikėtų kliūtį priekyje, tuomet dvigubinasi atgal, taigi atvyksta vėluodamos“ („the free experimentation and the constraining necessities that we can see on every page of the manuscript [...] moves forward a little way, then doubles back on itself to start again and in the process proceeds to map out a longer route, to continue, sometimes with a flow that is easy and seems assured, only to hit another shoal or see a snag up ahead, and then doubles back itself, thus arriving late“), žr. Finn Fordham, „Conrad’s ‚Heart of Darkness‘: Doubling and Doubling Back“, in: Idem., *I do I undo I redo...*, pp. 177–8.

⁶⁶ Parafrazuojant Shillingsburgą, rašymo praktika, kūrusi veikalo *potencialių* egzistenciją, yra reiškinys, sąlygotas ir genetiko percepcinio trūkio, ir kalbos kaip genezės aprašymą struktūruojančio veiksnio. Plg. Peter L. Shillingsburg, „Text as Matter, Concept, and Action“, in: *Studies in Bibliography*, 1991, Vol. 44, p. 32: „The reading, which ‚creates‘ the functional existence of the work, is subject to the perception gap and determined by the structuring nature of language, as was the writing which created the ‚potential‘ existence of the work“.

⁶⁷ „[T]he impossibility of penetrating the divine scheme of the universe cannot dissuade us from outlining human schemes, even though we are aware that they are provisional“, žr. Jorge Luis Borges, „The Analytical Language of John Wilkins“, in: *Borges, a Reader: A Selection from the Writings of Jorge Luis Borges*, New York: E. P. Dutton, 1981, p. 143.

II. ALTERNATYVŲ PAIEŠKA: TRILYPIS GENEZĖS MODELIS

Genetinėse studijose svarbų vaidmenį atlieka naratyvo teorija⁶⁸. Abi tyrimų sritys persidengia dėl panašiai formuluojamų tikslų: (a) analizuoti įvykius ir tai daryti (b) tokiu būdu, kad įvykių aprašymas kurtų dinaminio vyksmo efektą. Kaip minėta, teksto genetikai daro prielaidą, kad rašymo ir redagavimo veiksmų rekonstrukcijos papasakojimas atveria skaitytojo vaizduotei tekstinius pakeitimus kaip kūrybinį procesą⁶⁹. Kitaip tariant, avanteksto perteikimo naratyvumas laikomas analizės ypatumu, leidžiančiu genezę suvokti procesualiai⁷⁰.

Papasakoti genezę – sudėtingas uždavinys, kadangi rekonstrukcijos naratyvumas – kompleksiškas. Avanteksto analizėje susiduriame su mažiausiai trimis interferuojančiais

⁶⁸ Šalia pirmoje darbo dalyje aptartų tradicinės naratologijos įrankių taikymo pavyzdžių, minėtina kita genetinių tyrimų aktualija – kognityvinė naratologija. Daroma prielaida, kad ši prieiga padeda atskleisti tai, kaip tekstiniais įrankiais kuriama fiktyvi veikėjų sąmonė. Plg. Dirk Van Hulle, *Modern Manuscripts...*, pp. 127–50; t. p. Hans Walter Gabler, „Pursuing the Genetics of Composition: Experiencing the Self-Experiencing Writer and Reader“, [online seminar], organized by the Centre for Creativity Research (Jagiellonian University, Cracow), 2022–02–17.

⁶⁹ Genomo tyrimų perspektyvoje Naglis Kardelis svarstė, ar žmogaus prigimtis apmąstyti kaip formulė, ar kaip substancinė forma (žr. Idem., *Pažinti ar suprasti: Humanistikos ir gamtotyros akiračiai*, Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 2008, pp. 81–98). Panašiai klaustina ir apie genetinę analizę: ar tai dar viena literatūrologinės interpretacijos forma, ar substancialiai skaitytojo santykį su veikalo tekstu keičianti – dėl teksto takumo įžvalgos – koncepcija.

⁷⁰ Kaip nurodo Van Hulle, „kiekviena genezės rekonstrukcija yra naratyvas savaime“ („every reconstruction of the genesis is a narrative in its own right“, žr. Dirk Van Hulle, „Strategies of Reading“, in: Idem., *Genetic Criticism: Tracing Creativity in Literature...*, p. 154). Kalbant apie pasakojimo sampratą genetinėse studijose, reikia atsižvelgti į sąvokos vartosenos implikacijas. Kadangi naratologinių tyrimų fokuse – fiktyvaus diskurso organizavimas, kiekvienas kritinis naratyvo – fikcinio ir nebūtinai – aprašymas yra persmelktas disciplinos pasiūlytų tyrimo įrankių. Akivaizdu, kad tokios naratologinės analizės kategorijos kaip *istorija*, *pasakotojas* ar *adresatas* (plg. David Herman, Jahn Manfred, and Ryan Marie-Laure, *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*, 1st ed., London and New York: Routledge, 2005, pp. 370–1) nebūtų produktyvios mėginant paaiškinti, kaip konstruojamas genezės pasakojimas. Avantekstą interpretuojančio analitinio pasakojimo bruožai greičiau atpažintini kaip naratyvo teorijos įtaka filologiniam tyrimui apskritai, bet ne kritiko sąmoninga pastanga konstruoti naratyvą tradicine reikšme. Dėl šios priežasties, modeliuojant genetinę analizę įveiklintina skirtis tarp *naratyvo* ir *naratyvumo* (plg. Nijolė Keršytė, *Pasakojimo pramanai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, pp. 20–61; t. p. Mieke Bal, *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*, 2nd ed., Toronto: University of Toronto Press, 1997, p. 14, 222). Ji padėtų specifikuoti santykį tarp rekonstrukcijos kaip genezės pasakojimo organizacinio principo ir kritiko produkuojamo analitinio teksto. Tokio terminų skyrimo pavyzdys – parengiamasis „redagavimo naratyvas“, kurį amerikiečių tekstologas Johnas Bryantas pateikė svarstydamas Hermano Melville’io kūrinio *Typee* kritinio leidimo galimybes (žr. John Bryant, *The Fluid Text...*, pp. 164–9). Atributas *parengiamasis* nurodo, kad rekonstrukcijos naratyvas leidimo idėjos apraše reflektuojamas kaip kritiko pasirinkta strategija, o ne redagavimo istoriją sufikcinanti technika. Panašiai genezės pasakojimo strategavimas suprantamas ir João Dionísio. Pasak tyrėjo, genetinės interpretacijos (kaip naratyvo) taisyklės negali būti „iš anksto nustatomos, kadangi yra sučiuopiamos vien teksto skaitymo ir dokumento tyrimo metu“ („[genetic interpretation as a narrative cannot – D.G.] be pinpointed beforehand because they are only to be grasped in the process of text reading and document observing“), žr. Idem., „Variation and game rules in *The Steps to Parnassus*“..., p. 57.

naratyvumo tipais. Pirma, veikalo naratyvumu – literatūrinėmis technikomis, konstruojančiomis kūrinio naratyvinę struktūrą. Antra, teksto kaitos arba pakeitimų, atliktų šaltinyje, naratyvumu (pavyzdžiui, seka versijų, identifikuotų rekonstruojant rašymo ir redagavimo stadijas)⁷¹. Trečia, avanteksto rekonstrukcijos įtekstinimo kritiniame rašinyje naratyvumu. Pastarasis tipas sąlygotas genetiko pasirinktų analizės teorinių prielaidų ir interpretacinių žingsnių, atliktų tiriant du ankstesnius naratyvumus. Minėtina, kad avanteksto rekonstrukcijos įtekstinimo naratyvumas su pirmaisiais dviem rašytojo kūrybiniame procese tiesiogiai neinterferavo⁷², tuo tarpu pirmųjų dviejų santykis – abipusiai transformatyvus. Trys naratyvumo tipai avanteksto analizėje sietini kaip „loginės sistemos, organizuojančios“ rankraščių aibes⁷³, todėl kiekvieno jų aprašymo refleksija niuansuoja kitų dviejų supratimą.

Jei genetinėje analizėje naratyvumas interpretuotinas kompleksiskai, trys naratyvumo tipai suponuoja tris interferuojančius procesualumo tipus. Tai veikalo procesualumas (individuali kūrinio naratyvo versija yra dinamiška sintagmiškai ir paradigmiškai), teksto kaitos (arba versijų santykių) procesualumas ir avanteksto rekonstrukcijos procesualumas, suponuojantis genetiko pastangą, kad analizės skaitytojas būtų stimuliuojamas interpretuoti genezę dinamiškai. Mums prireiks analizės schematizavimo, todėl juos žymėsime siglomis P1, P2 ir P3.

Toliau tirdami pasirinktus avantekstus klausime, kaip juos *papasakoti*, idant genetinių santykių sąveika būtų atskleista kompleksiskai ir procesualiai. Šis siekis koreliuoja su šiuolaikinės tekstologijos požiūriu į genetinių ryšių (tarp šaltinių, versijų, variantų etc.) struktūrą – tinklišką ir interferuojančią⁷⁴, kurios artikuliacija priklauso nuo to, kaip derinama teorinė prielaida, kad rankraštyje fiksuoti pakeitimai implikuoja genezės eigą, ir praktinė procesualumo rekonstrukcija genezės aprašyme. Tris avantekstus analizuosime kaskart išryškindami kurį nors vieną procesualumo tipą (P1, P2 arba P3), tačiau nagrinėsime visų trijų funkcionavimą kiekvieno kūrinio genezėje.

⁷¹ Primename, kad versijomis laikome vieno veikalo pavidalus, reprezentuojamus netapačių singuliarių tekstų (plg. Peter L. Shillingsburg, *Scholarly Editing in the Computer Age...*, p. 44).

⁷² Išskyrus epigenezės atvejus, kai atliekama tebegyvenančio autoriaus (-ės) kūrinio avanteksto interpretacija, su kuria susipažinęs rašytojas (-a) grįžta prie to kūrinio tobulinimo.

⁷³ Žr. Pierre-Marc de Biasi, „Toward a Science of Literature: Manuscript Analysis and the Genesis of the Work“ ..., p. 43.

⁷⁴ Pokyčių aibių modelis priešingas sekvenciškai kūrybinio procesai sampratai, akcentuojančiai genezės laikiškumą. Pavyzdžiui, Pierre-Marc de Biasi avantekstą apibūdina kaip „dalinių procesų grandinę“ („the avant-texte as a chain of ‚partial processes“), „suneriamą“ priklausomai nuo laipsnio, kuriuo vienas ar kitas genetinis santykis atsiskleidžia rekonstruojant genezę („to what extent each one of these processes makes its presence felt“). Todėl avanteksto analizė nusakoma kaip „nuosekliai išsidėsčiusių proceso momentų“ („successive moments of a process“) skaitymas (žr. Pierre-Marc de Biasi, „What is a Literary Draft? Toward a Functional Typology of Genetic Documentation“ ..., p. 38). Chronologija – svarbus genezės struktūruojantis veiksnys, kurio paisome, tačiau jį suvokiame kaip avanteksto rekonstrukcijos prielaidą, bet ne jo aprašymo atspirties tašką.

1. VEIKALO NARATYVUMO IMPLIKUOJAMAS PROCESUALUMAS: „ŽVIRBLIO GAUDYMAS“ TOMO VAISETO ROMANE CH.

Genetinis žvilgsnis į šiuolaikinių autorių kūrybą problemiškas bent dviem aspektais. Viena, dėl pakitusios medijos⁷⁵: skaitmeniniuose šaltiniuose nerasisime braukimu ar įrašais parašėse žymėtų pakeitimų. Savo ruožtu, tyrėjas turi pertvarkyti įprastą užrašymo praktikos, redagavimo technikos aprašymą⁷⁶. Antra, genetikui tiesiogiai bendradarbiaujant su kūrėju, idant gautų prieigą prie tyrimo šaltinių, juodraštinės medžiagos imtį sąlygoja paties autoriaus supratimas apie savo kūrinio genezę ir sprendimas dėl archyvuotų failų atrankos⁷⁷. Skaitmeninės kilmės juodraščių redakcinių pataisų fiksacijos specifika ir *a priori* selektyvus genetinis dosjė turėti omenyje tiriant Tomo Vaisetos kūrybinį procesą⁷⁸.

Romano Ch. (2021)⁷⁹ avanteeksto rekonstrukcijos šaltinius šiame darbe sudaro į tris grupes mūsų suskirstyti dešimt *Microsoft Word* formato juodraštinė failų (JF)⁸⁰. Pirmą grupę sudaro *parengiamieji* failai, kuriuose: rašymo eigoje svarstyti intertekstai (JF7), konkrečių idėjų įtektinimo pastraipos ar sakinio lygmeniu variantai (JF8), romano struktūros planavimo škieai (JF5). Antra grupė – *ištisi juodraščiai*, kuriuose: pirmieji romano skyriai, papildyti pastabomis (JF1), pavieniai romano skyriai, perrašyti atskiruose failuose (JF2, JF9, JF10) ir

⁷⁵ Tekstologijoje medijos sąvoka taikoma bet kokiam teksto materializacijos pavidalui – spaudiniui (knygai), skaitmeniniam leidimui (internetiniam puslapiui) etc. Plg. Jerome J. McGann, *Radiant Textuality: Literary Studies after the World Wide Web*, New York: Palgrave Macmillan, 2001, p. 170.

⁷⁶ Plg. Matthew G. Kirschenbaum, *Track Changes: A Literary History of Word Processing*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2016; Veijo Pulkkinen, „Kirjallisuudentutkijan näkökulma syntysähköisten käsikirjoitusten arkistointiin“, in: *Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti Avain*, 2023, Vol. 20, No. 1, pp. 48–65; DOI: [10.30665/av.122368](https://doi.org/10.30665/av.122368).

⁷⁷ Tiesa, mirusių autorių archyvuose tam tikra dalis rankraštinės medžiagos išsaugota, bet kažkuri – galbūt sunaikinta. Vis dėlto ankstesnių laikų rašytojai tik retais atvejais kalbėjosi su juos tyrinėsiiančiais tekstologais ar, juo labiau, reflektavo genetinės analizės tikslus. Šiuolaikinių kūrinių genezės medžiaga paprastai autorių pateikiama selektyviai, abiem pusėms sutarus dėl akademinio tyrimo perspektyvos.

⁷⁸ Tekstiniai pokyčiai skaitmeniniuose juodraščiuose vis dažniau tiriami jų kilmę atitinkančiais – skaitmeniniais – įrankiais (plg. Dirk Van Hulle, „Digital Genetic Editing and Computer-Assisted Genetic Criticism“, in: Idem., *Genetic Criticism: Tracing Creativity in Literature...*, pp. 164–202). Šiame darbe jie nėra nagrinėjami ar pasitelkti, kadangi genetinėse analizėse iki šiol pasirodo sporadiškai (plg. Alex Christie, „Processing Modernism: The Textual Politics of *Nightwood*“, in: Jonathan Bloom, Catherine Rovera [eds.], *Genesis and Revision in Modern British and Irish Writers...*, pp. 223–46).

⁷⁹ Išskyrus Evelinos Koženiauskės bakalauro darbą (VU, 2022) ir pavienes recenzijas kultūrinėje spaudoje (žr. Viltė Stukaitė, „Juokas fabriko teatre, arba Ar tebebijome mirties?“, in: *Metai: literatūros mėnraštis*, 2022, Nr. 1, pp. 154–7), romano recepcija – fragmentiška.

⁸⁰ Rekonstruodami avanteekstą dirbome su visais dešimt failų, bet į teikiamą analizę įtraukėme šešis (JF1–JF6). Prieigą prie juodraščių mums suteikė autorius, kuriam esame dėkingi už geranorišką sutikimą medžiagą tirti bei cituoti. Anapus darbe rekonstruojamo avanteeksto ribų atsidūrė keli paties autoriaus nurodyti kūrybinio proceso fiksacijos tipai – įrašai telefono atmintinėje, šaltiniai, ištrinti tvarkant rašymo aplinką (angl. *creative environment*), bei failai, rašymo metu autoriaus laikyti internetinėje erdvėje.

skyriai, sudėti į preliminarą visumą nuo pirmo iki paskutinio (JF3). Trečia juodraščių grupė – *peržiūrėti* failai – juose fiksuotas kitų asmenų redakcinis įnašas: failas su autoriui artimo žmogaus (ir kartu leidėjos) komentarais (JF4), failas su leidyklos redaktorės pastabomis ir taisymais (JF6)⁸¹. Ketvirtu avanteksto rekonstrukcijos šaltinių tipu laikytinas elektroninis autoriaus laiškas su trumpais paaiškinimais apie kiekvieną iš siųstų failų bei nuotrauka, kurioje – romane vaizduojamos gamyklos prototipas (žr. priedą p. i).

Romano naratyvinė struktūra – ypač komplikauta⁸², jos nuoseklus genetinis tyrimas toli pranoktų šio darbo apimtį, todėl analizuosime tik vienos naratyvinės situacijos genezę. Naratyvo segmentas, kurį toliau turėdami galvoje teatro kalbą vadinsime *scena*, pasirinktas tuo pagrindu, kad atlieka svarbaus veiksmo posūkio funkciją. Darome prielaidą, kad romano struktūrinį audinį įmanu preparuoti lokaliai tiriant vieną naratyvinę situaciją – jos genezę juodraščiuose, kuriais disponuojame. Savo ruožtu, išvadų neketiname generalizuoti, o tik iškelti klausimą apie jų ekstrapoliavimo viso kūrinio avanteksto imčiai galimybę.

1.1. Struktūrinė motyvacija vs. teminė inovacija

Viename juodraščių failų (toliau – JF1)⁸³ įrašyti pirmi keturi veikalo skyriai. Juose pasakotojas Šarlis skaitytoją supažindina su teatro, kuriame dirba, Režisieriumi, savo pareigomis (sutvarkyti sceną po spektaklių, pasibaigiančių kurio nors aktoriaus mirtimi), ir pateikia sunkumų šias pareigas einant pavyzdį (drimbos Pauliaus kūno tempimas nuo scenos). Antro skyriaus pabaigoje esama įrašo: „[*Reikia mažiausiai vieno skyriaus.*]“⁸⁴ Neabejotina,

⁸¹ Failai rašymo ir redagavimo proceso metu komentuoti ir taisyti naudojantis *track changes* funkcija, apie tai išsamiau – poskyryje 1.2.

⁸² Viena vertus, tai pasakojimas apie Šarlį, atėjusį dirbti į mistišką teatrą, kuriame vaidinama iki mirties. Kita vertus, kūrinio veiksmo erdvė tėra vien pretekstas kalbėti apie mirties, kalbos, teatro, visuomenės, civilizacijos ir panašias abstrakčias idėjas. Maža to, naratyvinė bei prasminė romano struktūra apeliuoja ir į neįtikojamą persmelktą skaitymo patirtį. Taigi rengdamiesi avanteksto rekonstrukcijai kūrinį apmąstėme kaip Šarlio gyvenimo istorijos, metateksto apie kalbą, traumuojančio skaitymo išgyvenimo amalgamą. Inspiracija modernios prozos refleksijai mums tapo airių rašytojos Sally Rooney paskaita apie Jameso Joyce'o *Ulysses*, žr. Idem., „Misreading *Ulysses*“, in: *The Paris Review*, 2022-12-07, url: <https://www.theparisreview.org/blog/2022/12/07/misreading-ulysses/>.

⁸³ Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, 22 p. Šaltinio antraštė (autorinis failo pavadinimas) – „Ch_2020_02_15.docx“ – suponuoja šio juodraščio rašymo pradžios ar vėlyviausios redagavimo stadijos datą (2020-02-15). Pagal mūsų interpretaciją – tai ankstyviausias juodraštis. Jame yra trumpų autorinių pastabų laužtiniuose skliaustuose prieš skyrių pradžias (šie žymimi ženklų §, skaičių nurodant žodžiu) ir išsamesnių komentarų pabaigoje (pp. 21–2; čia ir toliau puslapius numeruojame pagal *Word* apskaitą, nes programos vartotojo priskirtos paginacijos failai neturi). Autorinių pataisų fakto ir pobūdžio nustatyti nėra galimybės, nes *track changes* funkcija nesinaudota.

⁸⁴ JF1, p. 10; čia ir toliau transkripcijose išlaikytas kursyvas, skliaustai bei kiti grafiniai elementai, išskyrus lygiavimą ir eilučių intervalus.

kad romano struktūra iš pat pradžių planuota didesnės nei dviejų skyrių apimties, o įrašas signalizuoja, kad tam tikru metu naratyvinėje struktūroje buvo suformuotas plyšys išplėtimui – galimybė esamą konstrukciją modifikuoti. Kiti juodraščiai patvirtina, kad tai realizuota. Faile JF2 – atskirai parašytas naujas trečias romano skyrius⁸⁵, faile JF3⁸⁶ jis įterptas prieš ketvirtu pervadintą JF1 trečią skyrių (redaguotą versiją). Romano versijų keturių pirmų skyrių seka schematizuotina taip:

[JF1] 1 → 2 → 3₁ → 4 vs. [JF3] 1 → 2 → 3₂ → 3₁ → 4 → ...⁸⁷

JF3 sekos elementą 3₁ išskyrėme, kadangi skyriaus pabaiga juodraštyje autoriaus pažymėta raudonai. Juodraštiniam faile JF4⁸⁸ skyrių išdėstymo seka sutampa su JF3, tačiau 3₁ pabaiga – reikšmingai pakitusi, autorius perredagavo atkarpą, kurią anksčiau pats kvestionavo. Taigi turime dvi skyriaus 3₁ pabaigos versijas – fiksuotą juodraščiuose JF1 bei JF3⁸⁹ ir perkonfigūruotą, tikėtina, dėl romano pradžios struktūrinės pertvarkos (JF4)⁹⁰. Abi 3₁

⁸⁵ Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, 9 p. Šaltinio antraštė (autorinis failo pavadinimas) – „Ch_Trecias_skyrius_naujas_2021_01_12.docx“ – suponuoja, kad failas sukurtas arba nauju pavadinimu išsaugotas metais vėliau nei JF1 (2021-01-12). Vis dėlto tikėtina, kad failo tekstas rašytas anksčiau, nes įterptino skyriaus poreikis fiksuotas JF1. Redagavimo stadijų negalime rekonstruoti, nes keitimai nefiksuoti. Failo pabaigoje yra autorinių komentarų dėl skyriaus tekstinių sąsajų su prieš ir po einančiu tekstu (pp. 8–9).

⁸⁶ Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, 68 p. Šaltinio antraštė – „Ch_Iki_vienuliuko_skyrius.docx“ – autorinio datavimo nenurodo, taigi failo sukūrimo *terminus ante quem* – 2021 m. Faile vienuolika romano skyrių. Šalia numeracijos jie turi ir turinines antraštes. Du teksto segmentai (pp. 25–6; 29–30) ir pastaba laužtiniuose skliaustuose (p. 43) pažymėti raudonai (pakeitus šrifto spalvą). Kaip aiškėja iš šaltinių visumos analizės, spalvinio žymėjimo funkcija – išskirti problemines vietas, prie kurių autorius ketino sugrįžti. Failo pabaigoje yra naratyvinius veiksmus detalizuojantis dvylikos skyrių ir epilogo planas (pp. 63–6) bei pastabų (pp. 67–8).

⁸⁷ Schemos elementas 3₁ žymi skyriaus, kuris numeruojamas trečiu JF1 versiją, didžia dalimi sutampančią su skyriaus, kuris numeruojamas kaip ketvirtas, JF3 versija; 3₂ – naujas trečias skyrius JF3.

⁸⁸ Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, 81 p. Autorinio datavimo nėra, taigi failo sukūrimo *terminus ante quem* – 2021 m. Tai *peržiūrėtų* failų grupei mūsų priskirtas failas (šaltinio antraštė – „Ch_Saulinai_astuoni_skyriai.docx“) su autoriui artimo žmogaus, leidėjos ir *Baltų lankų* vyr. redaktorės Saulinos Kochanskaitės pastabomis bei smulkių, daugiausia kalbinių pakeitimų siūlymais. (Idant nekomplikuotume siglų, jas priskirdami neatsižvelgėme į pirminę avanterksto klasifikaciją, interpretuojančią šaltinių funkcijas). Šis juodraštis komentuotas ir taisytas *track changes* režimu, todėl darytina prielaida, jog be pėdsakų atliktų redakcinių pakeitimų faile nėra. Pastabos teiktos komentarų bloke, problemiškos vietos pažymėtos geltonai. Šaltinis leidžia rekonstruoti du sluoksnius: (1) autorinį švarraštį ir (2) jame atliktus redaktorės pakeitimus, dėl kurių priėmimo ar atmetimo galima spręsti lyginant su vėlesniu JF6, žr. išnašą nr. 106. Juodraščio struktūra: antraštinis lapas su romano antrašte (p. 1), dedikacija (p. 2), epigrafas (p. 3), Šarlio kreipimasis į skaitytoją (p. 4) ir aštuoni romano skyriai (pp. 5–81; kaip ir JF3 atveju, skyrių pavadinimai tiek skaitiniai, tiek turininiai).

⁸⁹ Idant nekomplikuotume analizės, toliau pirminę versiją cituosime iš JF3 (pp. 24–7), nes skyrius 3₁ JF1 ir JF3 skiriasi vien mikropakeitimų lygmeniu; taip pat, JF3 artimesnis JF4 chronologiškai.

⁹⁰ JF4, pp. 39–41.

pabaigos versijos konstruotos pasitelkus tą patį naratyvinį trafaretą: Šarlis perpasakoja ir apmąsto pokalbio su Režisieriumi eigą. Susitikimas svarbus, kadangi romano tikrovėje sukelia *pokyčio* nuojautą. Tačiau ši nuojauta skirtingai įtekstinama JF3 ir JF4 versijose.

JF3 versijoje susitikimą Režisierius pradeda Šarlio skoniui kiek per rimta gaida – dėstydamas apie Viduramžių teatrą. Režisieriaus teigimu, neva „per anuomet dažniau nei Dievas apsireikšdavusį marą visada atsirasdavę eilinių teatriūkščių, kurie gelbėdami bendruomenę staiga išaugdavę, pranokdavę save, nes pasiaukodavę ir imdavę vaidinti, – čia galėtum tikėtis drumzlinos intonacijos pasikeitimo, bet ponas Režisierius to nepadarė, – iki mirties“⁹¹. Šarlis iš pradžių mėgina klausytis apie „buvusius skirtumus, kaip žmonės anuomet suvokę ir priėmę mirtį“, tačiau Režisieriaus idėjos jam pasirodo pernelyg painios, „juk pagaliau mirtis yra mirtis, kam tie papildomu vargu apkraunantys išvedžiojimai, prisidengus sudrykusia laiko skraiste“⁹². Tačiau pokalbis turi ir kitą, sakytume, pragmatinį aspektą: „[k]ai ponas Režisierius pakėlė nuo stalo nešiojamąjį kompiuterį, išvydau po juo gulėjusią prispaustą popierių krūvą, keliolika nesusegtų prirašytų lapų. Supratau, kad šiuo pokalbiu jis turėjo paruošti kažkam ir mane, Šarli“⁹³. Paašškėja, kad teatro trupės atranka vykdoma kandidatus parenkant iš uždaros *Facebook* grupės „Gamykla“: „Tai savotiškas kastingas, paašškino ponas Režisierius, ar žinai žodį ‚kastingas‘, perklausė, lyg gyvenčiau šitoje tikrovėje su mirusiomis smegenimis“⁹⁴. Šarlis gauna Režisieriaus kompiuterį ir dviejų dienų terminą naujam aktoriui surasti.

Apibendriname, kad 3₁ pabaiga JF3 sukomponuota taip: Režisierius kreipiasi į Šarli samprotavimais apie mirtį ir paveda suieškoti naują trupės narį, t. y., į teatro, įsikūrusio nykioje gamyклоje, gyvenimą įvesti *pokytį*. Autorius JF3 pasižymėjo 3₁ pabaigą dėl šios pasakojimo atkarpos problemiško sukibimo su naujai sukurtu skyriumi 3₂. JF4 liudijamo 3₁ redagavimo taikiniu tapo tiesioginių nuorodų į 3₂ kūrimas⁹⁵.

⁹¹ JF3, p. 15.

⁹² *Ibid.*

⁹³ JF3, p. 16.

⁹⁴ JF3, p. 17.

⁹⁵ 3₁ pabaiga JF4 sutampa su publikuotos romano versijos ketvirto skyriaus „Puikybė“ pabaiga, žr. Tomas Vaiseta, *Ch.*, Vilnius: Baltos lankos, 2021, pp. 81–6. Dėl darbo apimties ribojamės 3₁ ir 3₂ sąsajos analize, tačiau taip pat būtų galima tirti, kaip 3₁ sąveika su 3₂ sąlygojo prieš ir po esančių teksto segmentų autorinį redagavimą. Ypač, kad antroji iš dviejų JF3 raudonai pažymėtų atkarpų yra tolesniame skyriuje (pp. 29–30) ir teminiu požiūriu artima 3₁ (pp. 25–6).

JF4 versijoje Režisieriaus samprotavimų egzistencinio turinio Šarlis nekvestionuoja, tik vėliau jį pavadina „lengvabūdišku“. Šarlis imamas klausinėti, ką žinąs apie teatran iš kažki kur ilėkusio žvirblio gaudynes, atkreipusias visų gamykloje reziduojančių katinų dėmesį ir tapusias įvykiu aktorių bendruomenei (žr. pav. 3)⁹⁶. Šį kamantinėjimą interpretuojame kaip Režisieriaus nuojautos, kad teatre įvykęs pokytis, manifestaciją. Savo ruožtu, jo pasiteiravimas, kaip Šarliui sekasi konstruoti Pabaigą (daug vėliau skaitytojui paaaiškėja, kad tai giljotina finalinio spektaklio kulminacijai įgyvendinti), žvirblį kaip pokyčio ženklą susieja su Režisieriaus baiminimusi dėl jo paties likimo.

pradėjo jis toli gražu ne rimta gaida ir jo rangui netinkančiu klausimu apie žvirbpalaikio istoriją mano nuomone, buvusią nebuvusią ir jau pamirštą, jei ir neseniai nutikusią. Ponui Režisieriui kažkodėl parūpo, ar aš ją matęs savo akimis. Atsakiau labai panašiais žodžiais, kaip ir jums, kad atkūriau įvykius iš aktorių liudijimų, nes pats nė akimirka nedalyvavau. Jis neatlyžo ir, neregimai vandens srovei turškiant į jo veidą, iš naujo pasiteiravo, ar aš, Šarlis, nenumanąs, kur tas pasiutpaukštis galėjo prašapti, į ką aš tegalėjau atsakyti, kad jo dingimo momentu manęs (dovanokite, kad turiu pakartoti) nė nebuvo toje patalpoje. Iš tokios lengvabūdiškos pradžios galite

Pav. 3. Tomas Vaiseta, *Ch*. Fragmentas iš JF4, p. 39; frazės pažymėtos mūsų – D.G.

Jei JF3 versijoje Šarlis kankinasi *skrolindamas* aktorius, o skaitytojui keliamas lūkestis, kad naujo trupės nario pasirodymas turėtų sujungti vaizduojamo teatro kasdienybę, JF4 versijoje pokyčio nuojauta randasi veikėjams reflektuojant 3₂ aprašytas žvirblio gaudynes. Savo ruožtu, JF4 nelikę segmento pirminio sumanymo, kuriame ryški sociokultūrinė kritika⁹⁷, „liekanos“ (nuorodos į Režisieriaus kompiuterį, aktorių paieškai skirtą *Facebook* grupę etc.) ir plėtojamas žvirblio-pokyčio motyvas. JF4 versija byloja metakalbinio lygmens pertvarką, juodraščio naratyvinėje struktūroje žvirblis-pokytis figūruoja kaip kitų romano reikšminių sluoksnių pertvarkymo katalizatorius⁹⁸. Skyrius apie žvirblį – didžiausios imties įterpimas, tad kaip ir kokie kiti avanteksto elementai subordinuoti lūžinės reikšmės scenai?

1.2. Nuo „kumščio“ prie „ašaros“

JF1 versijoje žvirblis pirmą kartą paminimas antrame skyriuje, lyginamojoje konstrukcijoje (kursyvas – mūsų): „Kaip išdidžiai skamba: neprivalau sakyti, ko nenoriu. Bet teisinga būtų

⁹⁶ JF4, p. 39.

⁹⁷ Žinoma, visas romanas gali būti skaitomas iš kultūros kritikos perspektyvos.

⁹⁸ Romano epilogė aprašoma katinų fiesta atkartoja kūrinio pradžios žvirblio gaudynių motyvą, taigi trečio skyriaus įterpimas sustiprina pabaigos interpretaciją, nesvarbu skyrius buvo perrašytas anksčiau ar vėliau už epilogą.

pasakyti ir kitka [sic!]⁹⁹ – labai ne daug ką ir žinojau. Nesu mėgėjas kaip koks elgetaujantis *žvirblis* stryktelėti ant stalo ir sulesioti trupinius, jei suprantate, apie ką šneku¹⁰⁰. Kaip jau aptarta, JF3 versijoje *žvirblis* tampa romano tikrovės (ir, savo ruožtu, naratyvinės struktūros) pertvarkos dingstimi, galime kalbėti apie *žvirblio-pokyčio* funkciją. Penktame juodraštiniam faile, kuriame autorius detalizavo romano planą (toliau – JF5¹⁰¹), ties pastabomis septintam skyriui, įrašyta tokia pagrindinio teksto vienos pastraipos versija: „kas tai bebūtų – juodas kaip anglis debesis, kometa su dviem uodegomis, aplink saulę apsijuosęs žiedas, na, ir paukštis, nematytas, neregėtas paukštis – jis visada pranašavo vieną – didįjį pokytį“¹⁰². Paukštis neįvardytas, tačiau eksplikuotas jo figūratyvumas ir funkcija.

Trys (mūsų avanteksto rekonstrukcijoje) *žvirblio* atliekamos funkcijos sąlygotos genezės stadijos ir naratyvinės situacijos¹⁰³, veikalo raidos perspektyvoje jos apmąstytinos kaip sąveikaujančios, o *žvirblio* izotopija – kaip mazinė interpretavimo struktūra¹⁰⁴ (žr. pav. 4).

⁹⁹ Šiuo tradiciniu žymėjimu nurodome, kad originalą perteikiame paraidžiui.

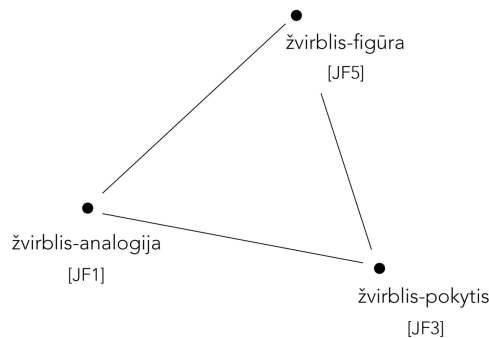
¹⁰⁰ JF1, p. 5.

¹⁰¹ Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, 10 p. Failą (autorinis pavadinimas „Liekanos.docx“) sudaro JF3 pabaigoje esančio romano skyrių plano ir kitų pastabų nuorašas su tolesniais pakeitimais. Planą ir pastabas, skirtingai nei JF3, JF5 seka įrašas „Ištrinta:“, po kuriuo nukopijuoti tekstiniai segmentai, JF3 pažymėti raudonai šrifto spalva (žr. išnašą nr. 86). Tikėtina, kad JF5 buvo redaguotas vėliau nei JF3, tačiau šių juodraščių chronologinio, todėl ir genetinio santykio nustatymas yra problemiškas (visiškai įmanoma, kad JF3 esantį planą ir pastabas autorius pasitelkė vienu JF3 rašymo etapu, o JF5 medžiagą – kitu to paties JF3 rašymo ar redagavimo etapu).

¹⁰² JF5, p. 4. Kadangi negalime daryti tikslesnių išvadų apie JF3 ir JF5 esančio romano plano versijų chronologinius santykius (žr. ankstesnę išnašą), keblu pagrįsti cituoto įrašo sąsają su pagrindiniame JF3 tekste, septintame skyriuje esančiu segmentu: „visada, kas tai bebūtų – juodas kaip anglis debesis, dviuodegė kometa, Mėnulio užtemdyta ir spindinčiu deimantiniu žiedu virtusi Saulė ar, pagaliau, kad ir koks paukštis, nematytas, neregėtas, – tai visada pranašavo viena – didįjį pokytį“ (p. 46). Vis dėlto, remiamės trimis argumentais, kodėl JF3 ir JF5 sutampantis sakinytis, prirašytas prie romano plano versijų, yra genetiškai ankstesnis nei jo variantas JF3 pagrindiniame tekste: 1) parengiamasis plano pobūdis sugestijuoja, kad sakinytis buvo įrašytas prie plano kaip pagrindiniame tekste plėtotinas segmentas; 2) pagrindiniame JF3 tekste sakinytis yra išplėstas; 3) ne tik šis, bet ir kitas pastraipos apimties įrašas prie to paties septinto skyriaus plano pagrindiniame JF3 tekste figūruoja reikšmingai išplėstu pavidalu.

¹⁰³ Dar kartą pabrėžiame, kad analizuojame tik vienos scenos įvedimą ir jos aplinkos naratyvinius pokyčius. Avanteksto visuma leistų kalbėti apie daugiau *žvirblio* ar *paukščio* funkcijų bei su jomis sietinų genezės aspektų.

¹⁰⁴ „Meistriškai sumegzto tinklo vaizdinys, tapęs teksto abstrakcijos pribuvėja, sąsajingumą ir tai, kad funkciją lemia elementų jungtys, ilgam įtvirtino pačioje teksto teorinės sampratos šerdyje“, žr. Paulius V. Subačius, „Tekstas kaip gyvatvorė“..., p. 14. Plg. Nils Ivar Agøy, „A Nodal Structure in Tolkien’s Tales of the First Age?“, in: *Mythlore*, 1987, Vol. 13, No. 4, pp. 22–5.

Pav. 4. Žvirblio funkciniai aspektai *Ch.* avantekste

Žvirblio-pokyčio funkciją realizuojantys segmentai liudija, kaip avantekste kinta ar, priešingai, įsitvirtina tam tikras vaizdinys, reikšminė konfigūracija. JF3 versijoje skaitome, kad kai teatro katiniai „šoko užkabinti pilkšvo gniutulo“, o pats stipriausias jų net „grybštelėjo orą visai šalia žvirbpaikio [...], šis kažkur dingo, pranyko, niekas negalėjo pasakyti kur, niekas neturėjo jokio supratimo, niekur nejuodavo jokia nė menkiausia angelė, pro kurią būtų galėjęs pralįsti *kumščio dydžio gyvis*“¹⁰⁵. Faile, siųstame leidyklai (toliau – JF6)¹⁰⁶, redaktorė (toliau – RK) pakomentavo citatoje mūsų išskirtą žvirblio apibūdinimą: „na, žvirblis tikrai mažesnis“¹⁰⁷. Autorius į tai reagavo komentaru ir nauju frazės variantu „kipšo ašaros dydžio“ (žr. pav. 5¹⁰⁸), kurį ir randame publikuotoje romano versijoje¹⁰⁹.

¹⁰⁵ JF3, p. 19; kursyvas mūsų – D.G.

¹⁰⁶ Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, 111 p. Tai komentuotų failų grupei mūsų priskirtas juodraštis (autorinis failo pavadinimas – „Ch_taisyta.docx“) su leidyklos redaktorės Reginos Katkevičienės siūlymais ir pakeitimais (daugiausia – gramatiniais). Komentuota ir taisyta *track changes* režimu, darytina prielaida, jog be pėdsakų atliktų redakcinių pakeitimų faile nėra. Autorizuotu laikome pirminį failo sluoksnį ir variantus tais atvejais, kai reaguodamas į redakcines pastabas Vaiseta pakeitimo ar siūlymo patvirtinimą/atmetimą nurodė komentare. Faile rekonstravome tris romano versijas: (1) leidyklai įteikto autorinio švarraščio tekstą, (2) tekstą, suformuotą redaktorės pataisų, (3) tekstą autoriui priėmus/atmetus išorinio redagavimo pasiūlytus variantus su tolesnės raidos implikacija komentarų dėl atmetų arba svarstytių redaktorės pataisų pavidalu. Tai chronologiškai vėliausias juodraštis avanteksto šaltinis, priskirtinas vadinamajam *bon à tirer* etapui. Redakciniai keitimai, siūlymai ir autoriai komentarai atlikti 2021 m. birželį, apie failo sukūrimo datą informacijos nėra.

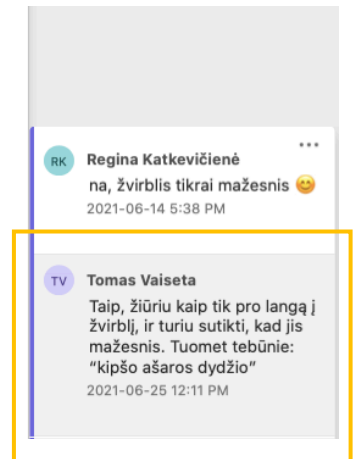
¹⁰⁷ JF6, p. 28.

¹⁰⁸ Tuo atveju, kai originalių matmenų faksimilė neišsitenka darbo maketo plotyje, juodraščių iškarpose sutrauktos kairioji ir dešinioji demonstruojamo puslapio paraštės, įvairuoja teikiamų iškarpų mastelis.

¹⁰⁹ Tomas Vaiseta, *Ch....*, p. 66.

išaiškėjo) būrio vadas, narsus karvedys. Jo dešinės letenos nagai grybštelėjo orą visai šalia žvirbpaikio. Deja! Deja, jo nekludė, užtat **artimas** pavojus pabudino iš letargo miego ir šis... ir šis kažkur dingo, pranyko, išgaravo! Niekas nenutuokė kur. Niekur nejuodavo jokia **angelė**, nė menkiausia, pro kurią būtų galėjęs pralįsti **kumščio dydžio** gyvis. Ir Karolis Mažasis, ir kiti aktoriai (mano požiūriu, truputėlį teisindamiesi) tvirtino, kad, girdi, pražiopsojo, nes tą akimirką, kai vienaakis leidosi žemyn, Vita nutarė pamėginti stotis ir jis, kliudydamas riebaluotą plaukų kibirą ir susiraičiusias garbanas, užkrito jai ant kairiojo peties. Vita, apimta skausmo ir nevilties (buvo taip arti!), ėmė klykti, purtydamasi ir vaitodama, ir visi tą akimirką išsigando, kad ją ištikęs priepuolis. Bet ne, turbūt ne: ji **tik** bandė nusikratyti ją užgriuvusią naštą, ir jeigu norite, jeigu manote, kad mano nuomonė jums galėtų padėti susidaryti kiek tikslesnį vaizdą, kas ten iš tiesų dėjos, pasakysiu, kad ji turbūt atrodė kaip apsėsta, o gal... gal... na, juk suprantate, jei vienąsyk ją panaudojo kaip ženklą, kodėl, paprastai šnekant, kita pusė irgi negalėjo pasinaudoti proga ir... Tos gaudynės, grumtynės,

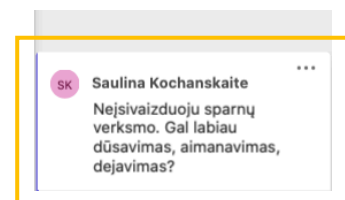
Regina Katkevičienė Deleted: įtsoti likusi
Regina Katkevičienė Deleted: vardan
Regina Katkevičienė Deleted: a
Regina Katkevičienė Deleted: artumas
Regina Katkevičienė Deleted: angelė
Regina Katkevičienė Deleted: vien

Pav. 5. Tomas Vaiseta, *Ch.* Fragmentas iš JF6, p. 28, rausva spalva originale *Word'o* redagavimo demonstracijos režimu rodo pakeistas vietas. Autorinis komentaras pažymėtas mūsų – D.G.

Kitai genezės agentei Saulinai Kochanskaitei (toliau – SK)¹¹⁰, tiesa, skaičiais JF4, analogiškas JF6 pirmai versijai žvirblio dydžio apibūdinimas neužkliuvo. Jos dėmesį atkreipė kitas paukščio vaizdavimo aspektas, kurio vėliau redaktorė RK niekaip JF6 nepažymėjo ir nepasiūlė keisti. JF4 ir JF6 versijose Šarlis pasakoja: „Negaliu jums pasakyti, kuris pirmas iš katinų išgirdo it į dangų neįleisto žvirblio *sparnų verksmą* [...]“¹¹¹. Pasak SK komentaro, ji neįsivaizduoja sparnų verksmo ir pasiūlo net tris alternatyvius veiksmožodinių daiktavardžių variantus (žr. pav. 6). Nei chronologiškai vėlesniame JF6, nei spausdintoje romano versijoje SK siūlymų autorius nepriėmė¹¹².

plakdamas smailiais sparnais į antro aukšto lubas. Negaliu jums pasakyti, kuris pirmas iš katinų išgirdo it į dangų neįleisto žvirblio **sparnų verksmą**, drįsčiau spėti – rausvaplaukis raišasis arba padykėlis rainius. Turiu priminti, kad šio įsimintino įvykio savo akimis nemačiau, todėl tebesikliauju vaizduotės geranoriškumu, bet įvardindamas konkrečius katinus, žinoma, remiuosi tam tikra stebėjimų patirtimi. Matote, visi (tuomet septyni) katinai gyveno pagal griežtą, asketišką,

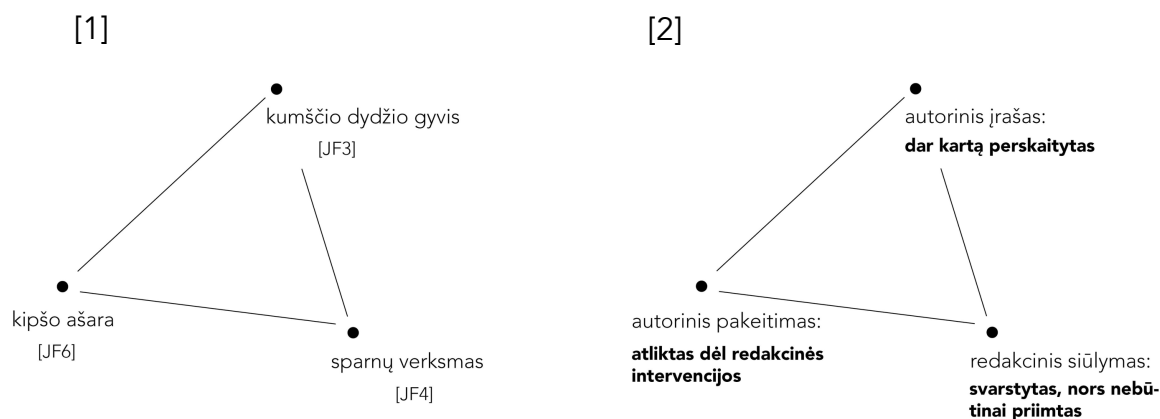
Pav. 6. Tomas Vaiseta, *Ch.* Fragmentas iš JF4, p. 20. Autorinis komentaras pažymėtas mūsų – D.G.

¹¹⁰ Pirmosios ar antrosios komentuojančios (ir redaguojančios) skaitytojos įvardijimo eiliškumas nesusijęs nei su intervencijos vertinimu, nei su jos chronologija.

¹¹¹ JF4, p. 20; kursyvas mūsų – D.G.

¹¹² Tomas Vaiseta, *Ch.*..., p. 44.

Žvirblio, kurio gaudynių scena yra svarbus ir veikalo genezės, ir romano naratyvo posūkis, apibūdinimų variantai (žr. pav. 7 [1]) suponuoja tris teksto kaitos funkcionalumus (žr. pav. 7 [2]). Pastarieji tiesiogiai siejasi su tekstinius įrašus atlikusiais agentais. Toliau mėginsime parodyti, kad pagal tai rekonstruotinos trys romano rašymo ir redagavimo metu interferavusios veikalo įvykių sekos sampratos.

Pav. 7. Žvirblio deskripcijos variantai [1] ir jų funkcinis pobūdis [2]

1.3. Mazginė agentų-funkcijų sąveika

Vienas esminių veiksmų, atliekamų avanteksto rekonstrukcijos metu, yra *grįžimas*¹¹³. Genetiko supratimas apie tai, kaip vienas ar kitas agentas funkcionavo veikalą įtekstinant, formuojasi kritinių procedūrų metu. Mintinis judėjimas pirmyn-atgal – dešifruojant šaltinį ar identifikuojant genetinius santykius tarp versijų, tikrinant, ar iškeltas prielaidas patvirtina juodraštinė medžiaga, – apibūdina analitinį rankraščių skaitymą¹¹⁴. Grįždamas nuo

¹¹³ Plg. Michel Foucault, „What Is an Author?“, in: *Language, Counter-memory, Practice: Selected Essays and Interviews*, ed. Donald F. Bouchard, transl. Donald F. Bouchard and Sherry Simon, New York: Cornell University Press, 1980, pp. 134–5: „grįžimas prie teksto nėra istorinis papildymas, prisitvirtinantis prie pirminio diskursyvumo ir jį padvigubinant kaip visai nebūtiną ornamentą. Greičiau tai veiksminga ir reikalinga priemonė, transformuojanti diskursyvią praktiką“ („the return to a text is not a historical supplement that would come to fix itself upon the primary discursivity and redouble it in the form of an ornament which, after all, is not essential. Rather, it is an effective and necessary means of transforming discursive practice“).

¹¹⁴ „Pasitelkiame savo supratimą apie kūrinį, kurio tekstą identifikuojame esant dokumente, kaip pagalbinę priemonę dokumentui interpretuoti; lygiai taip pat, mėgindami suprasti kūrinį, turėtume pasitelkti savo žinias apie dokumentus. Judėjimas nuo dokumento prie kūrinio nėra vienakryptis procesas: žiūrime atgalios ir į priekį, kai skaitymo metu pereiname nuo dokumento prie veikalo ir vėl atgal“ („We use our understanding of the work whose text we identify as present in the document to help us interpret that document, just as we must use our knowledge of the documents towards our understanding of the work. The movement from document to work is not a one-way process: we look backwards and forwards, as we read

autorinio/redakcinio komentaro prie komentuoto įrašo ir *vice versa*, genetikas formuoja (intelektualinį) tinklą naratyvinių situacijų, jų variantų ir tų variantų funkcinių aspektų¹¹⁵. Kitaip pasakius, *Ch.* avantekste mūsų išskirta trilypė agentų sąveika – niuansuoja tekstinės kaitos interpretavimą.

Pirmoji rekonstruota pasakojimo sanklodos ir raiškos samprata, žinoma, priskirtina autoriui¹¹⁶. Tokios frazės, kaip „kumščio dydžio gyvis“ verbalizuoja jo pirminę kūrybinę idėją.

Antroji samprata rekonstruota analizuojant RK įrašus. Spėtina, kad Vaiseta tikslingai pasirinko tokią redaktore, kuri laikėsi principo iš esmės ribotis pataisomis pagal gramatinę normą. Didžioji dalis porečių rašybos ir skyrybos tvarkymui nepriskirtinų pakeitimų bei siūlymų autoriaus buvo atmesti. Normatyvizuojančios funkcijos susidūrimo su autorine, kuri grįsta vaizduote, netikėtas efektas – žaismingas autoriaus atsakas į neva logišką paukščio dydžio kvestionavimą („žiūriu kaip tik pro langą į žvirblį...“) ir variantas: „kipšo ašaros dydžio“, – nepavaldus racionaliam vertinimui.

Trečioji pasakojimo konstravimo ir raiškos samprata identifikuota tiriant SK įrašus. Būdama leidėja, ji taip pat tikslino žodžių vartoseną, sintaksines konstrukcijas, tačiau santykis su tekstu gerokai kitoks nei RK atveju. JF4 komentaruose SK tiesiogiai kreipiasi į Šarlį arba referuoja į ankstesnes žodines diskusijas su autoriumi. Pagrindinė SK įrašų juodraštyje funkcija – užklausti, kaip minties, vaizdinio įtekstinimas dera su veikalo bendrąja idėja, kurios konceptą buvo susikūrusi per pokalbius su autoriumi ir ankstesnį fragmentų skaitymą ankstyvose romano genezės stadijose. SK pasiūlymas keisti besiblaškančio žvirblio sparnų keliamo garso apibūdinimą ir aplinkybę, kad į pastabą autorius neatsižvelgė, perša mintį, kad šiųdviejų agentų sąveiką verta pasvarstyti ne (vien) variantų priėmimo/atmetimo plotmėje, bet kaip kūrinio genezės etapuose išsiskiriančių supratimų apie romano naratyvumą mainus¹¹⁷.

from document to work and back again“). Žr. Peter Robinson, „Towards a Theory of Digital Editions“, in: *Variants: The Journal of the European Society for Textual Scholarship*, 2013, Vol. 10, p. 118.

¹¹⁵ „[T]ekstai įsitvirtinę sudėtinguose diskurso tinkluose, su daugiadimensiniais santykiais tarp autoriaus, teksto, visų dalyvavusių jo produkcijoje ir recepcijoje, redaktoriaus ir auditorijos [...]“ („texts are embedded in complex webs of discourse, with multidimensional relations between author, text, everyone involved in the making and reception of a text, editor and audience [...]“), žr. *Ibid.*, p. 107.

¹¹⁶ Autorystės problemų lauką darbe suskliaudžiame iki tekstologinės prielaidos, jog skirtingų agentų įnašus prasminga skirti tik apibūdinant šaltiniuose dokumentuotas įrašų produkavimo priežastis (taisyta kita ranka, komentuota kito asmens ir pan.). Plg. Paulius Subačius, „Autorystė“, in: *Tekstologija: teorijos ir praktikos gairės*, Vilnius: Aidai, 2001, pp. 206–22; David C. Greetham, „Intention in the Text“, in: *Theories of the Text*, Oxford: Oxford University Press, 1999, pp. 157–205; Donald McKenzie, „The book as an expressive form“, in: *Bibliography and the Sociology of Texts*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, pp. 9–30.

¹¹⁷ Kiek keistos logikos, išsyk neatpažįstamas *sparnų* ir *verksmo* derinys įgyja patvarumo būtent sąveikoje su (rašytojo) nerealizuotomis SK alternatyvomis (jei autorius atmetė autoritetingo agento siūlymą, keltina

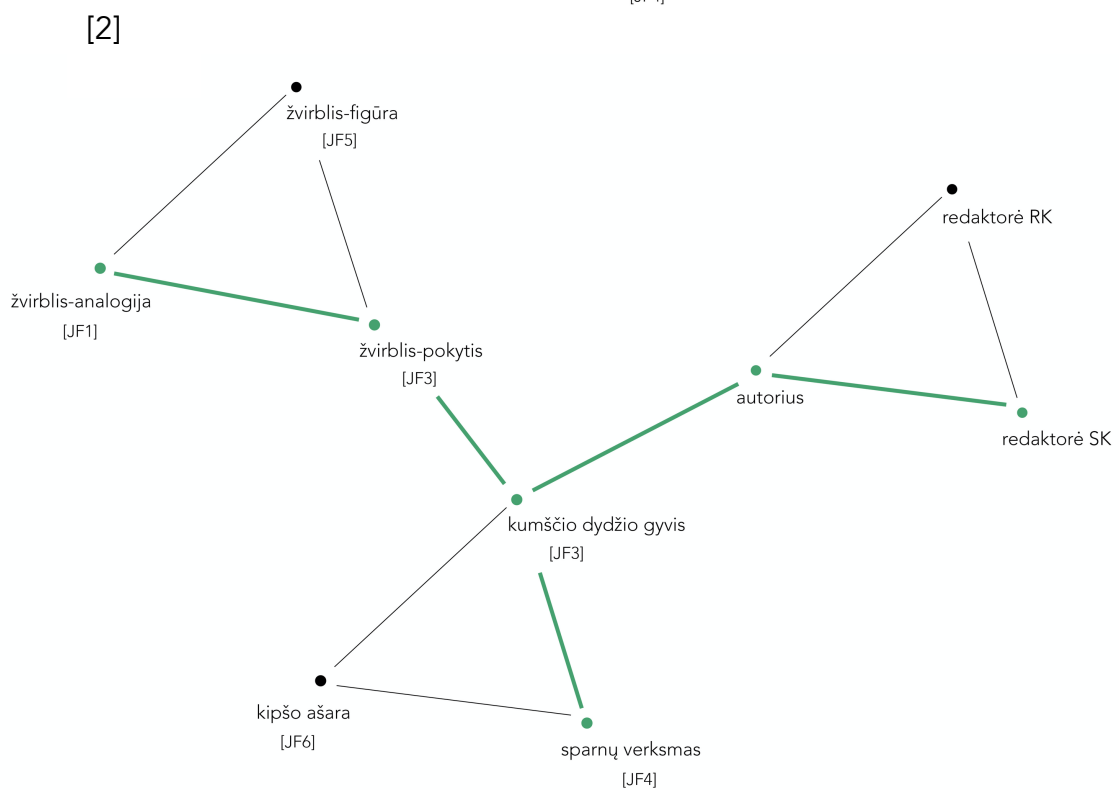
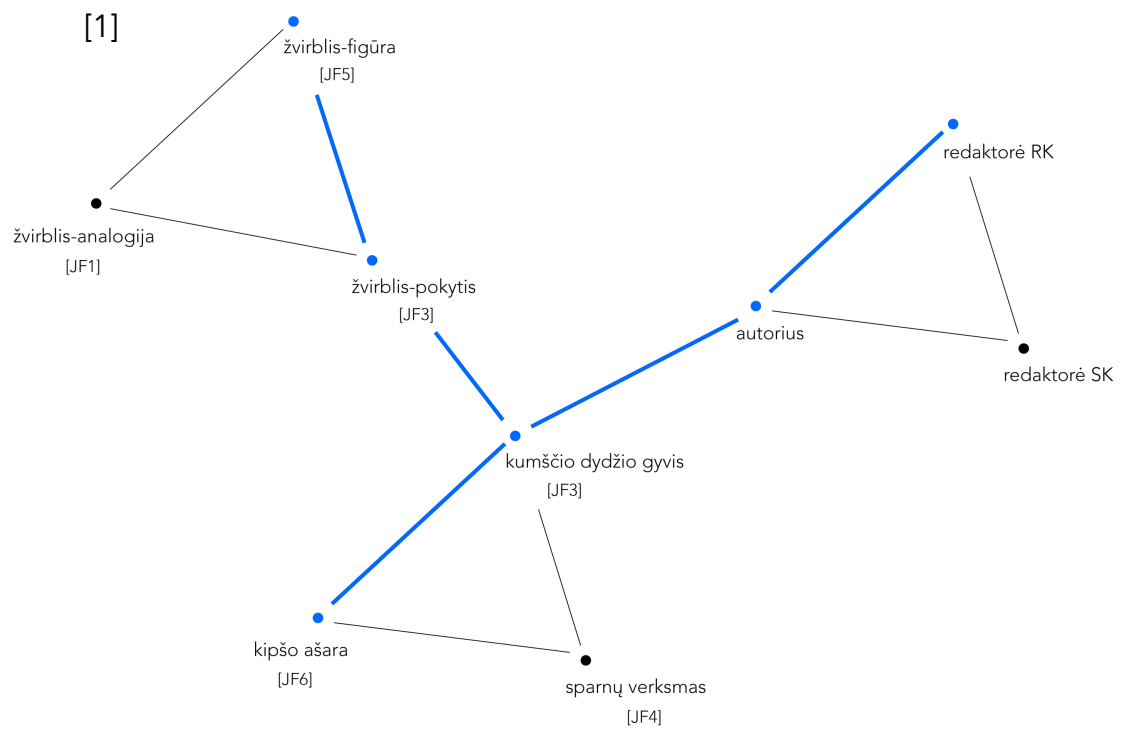
Agentų-funkcijų diferencijavimas leidžia vektorizuoti avanteksto interpretacines kryptis. Rekonstruojant genezę ir susidūrus su išsiskiriančiais požiūriais į veikalo tekstą, galima identifikuoti, kokie kūrybiniai scenarijai liko nerealizuoti ar kokias potencialias struktūras jie galėjo įgauti (žr. pav. 8 [1], [2]). Frazių ar įsivaizdavimų genezėje sąveikos eksponavimas reiškia genetiko pastangą matyti ir savo skaitytojui atskleisti genezę kaip procesualią, kur procesualumas – tai alternatyvų svarstymas.

Prielaida, kad avanteksto pasakojimą organizuojama tyrėjo interpretacinės trajektorijos, suponuoja (neišvengiamai) skirtingą nei genezės agentų turėtos veikalo naratyvumo sampratą. Jos vedinas kritikas rekonstruoja genezę. Pirmiausia, genetikas *atsirenka* juodraštinę medžiagą, kuri, jo/s manymu, atskleidžia svarbius veikalo genezės aspektus. Antra, *kombinuoja* rankraštinėje medžiagoje išsklidusius tekstinės kaitos aspektus į koherentišką struktūrą (avantekstą). Trečia, genetikas *demaskuoja* – pripažįsta, kad nors atrankos ir kombinavimo veiksmai atlikti remiantis analitinėmis prielaidomis, jo/s produkuojamas genezės pasakojimas yra intelektinė konsteliacija, neegzistuojanti šaltiniuose materialiai¹¹⁸. (Pasak tekstologo Peterio Robinsono – „kas gi iš tiesų yra tekstas, kurį [akademiniškas – D.G.] redaktorius reprezentuoja kaip esantį dokumente?“¹¹⁹.) Tad *Ch.* avantekstą rekonstruojantį tekstą nusakykime kaip diskursyvią praktiką, kurios metu interpretaciniu pirmyn-atgal judesiu rankraštinė medžiaga atrenkama, kombinuojama ir demaskuojama. Galbūt, rekonstrukcijos naratyvas – tai nuolatinė pastanga sugauti vis praspūstantį žvirblį? Mūsų darbo skaitytojui visai teisėtai į galvą galėtų ateiti ironiška mintis, jog šiame skyriuje pažodžiui realizavome posakį „iš patrankos į žvirblį“. Apmaudu, jei atrodys, kad nepavyko įtikinamai pademonstruoti, kaip susiję ir grandininį pokytį gali sukelti keli nedideli teksto segmentai bei jų redagavimas, tačiau patikiname, kad XXI a. pradžios genetikų darbuose dažnai operuojama panašios imties avanteksto detalėmis keliant hipotezes apie didelių prozos veikalų genezę.

prielaida, kad autorinis variantas turėjo stiprią vidinę motyvaciją. Atsižvelgiant į kūrinio gyvūniją (katės ir paukščiai) autorinį pasirinkimą galėjo lemti verksmo/kniaukimo sąsaja.

¹¹⁸ Genetiko veiksams apibūdinti pasitelkėme Wolfgango Iserio sąvokas ir sufikcinimo konstrukta (žr. Idem., „Sufikcinimo veiksnių funkcinė diferencijacija: atranka, kombinavimas, demaskavimas“, in: Wolfgang Iser, *Fiktyvumas ir įsivaizdavimas: literatūrinės antropologijos perspektyvos*, iš vokiečių k. vertė Laimantas Jonušys, Vilnius: Aidai, 2002, pp. 18–31). Neliteratūriniam diskursui (genetinei analizei) teoriją *mutatis mutandis* taikome remdamiesi principiniu rašytojo ir kritiko veiklos panašumu.

¹¹⁹ „[E]xactly what is the text which the editor represents as present in the document?“ Žr. Peter Robinson, „Towards a Theory of Digital Editions“ ..., p. 113.

Pav. 8. Žvirblio interpretacinės trajektorijos *Ch.* avantekste

Vaisetos romano genezės ypatumas – polifoniška naratyvo kaita, kurią genetikas gali interpretuoti atpažindamas agentų funkcinės sąveikas. Galimybė juodraščiuose atskirti autorinius ir redakcinius pakeitimus dažniau yra išimtis, nei skaitmeninio genetinio dosje duotybė. Kita vertus, skaitmeninės kilmės juodraščiuose (bent mūsų turimais įrankiais) neįmanu rekonstruoti sakinio ar pastraipos perdirbimo žingsnių, kaip kad rankraštiniuose autografuose, kuriuose išlieka nubraukti, pakeisti ir papildyti įrašai. Į pastarojo tipo autoredegavimą žvelgsime tirdami Romualdo Granausko avantekstą. Skirtingai nei Vaisetos atveju, jame neradome agentų siūlytų pakeitimų – šiuo aspektu Granausko juodraščiai – homofoniški. Ar tai reiškia, kad genezė, kai veikė vienas agentas, – ne tokia dinamiška? Priešingai, bandysime parodyti, kad autorinės pataisos lygiai taip pat dialogiškos, o jas rekonstruojant įmanu nuspėti kūrybinės minties posūkius ar netikėtus sugrįžimus.

2. TEKSTO KAITOS NARATYVUMO IMPLIKUOJAMAS PROCESUALUMAS: ROMUALDO GRANAUSKO „BALTA AIKŠTĖ, BALTA SAULĖ, RAUDONA MERGAITĖ“ = „GELTONAS MIESTELIS“?

Vienas Romualdo Granausko rankraštinio paveldo dokumentų¹²⁰ – A5 formato užrašinė, kurioje – autografas juodraštis, pavadintas „Balta aikštė, balta saulė, raudona mergaitė“ (toliau – AJ; žr. priedą pp. ii–xii)¹²¹. Tuo pačiu pavadinimu publikuoto Granausko veikalo

¹²⁰ Granausko prozos rankraščiai saugomi Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštyne, tarp jų – romanų, apsakymų, novelių, dramų autografai juodraščiai, užrašų knygelės su parengiamaisiais, planuojamaisiais įrašais, *varia*. Esame dėkingi rankraštyno vedėjui Virginijui Gasiliūnui už nepailstamą pagalbą šiuos dokumentus peržiūrint.

Genetinis rašytojo dosjė iki šiol netirtas. Minėtini Gasiliūno kultūrinei spaudai parengti rašytojo laišakai, novelė „Šilta sauja“ („neredaguotas, pirminis teksto variantas“) ir, literatūrologo teigimu, anksčiau nepublikuotas apsakymas „Antroji medalio pusė“ (žr. Romualdas Granauskas, „Šeši laišakai Ričardui Pakalniškiui ir šiek tiek prozos“, parengė Virginijus Gasiliūnas, *Metai: literatūros mėnraštis*, 2019, Nr. 8–9, pp. 118–41). Kadangi užrašymo praktikos aspektai šios publikacijos rengėjo komentare neaptarti, o transkripcija – švari, apie tai, ar rankraščiai redaguoti, negalima spręsti.

Granausko prozai skirtuose kritikos darbuose nuorodų į archyvinę medžiagą neradome (žr. Elena Nijolė Bukelienė, Vanda Juknaitė, *Saulėlydžio senis: Romualdo Granausko kūrybos interpretacijos*, Vilnius: Alma littera, 2004; Rimas Žilinskas [et al.], *Kūrybos studijos ir interpretacijos: Romualdas Granauskas*, Vilnius: Baltos lankos, 2000; Viktorija Daujotytė, *Granas: įtrūkstanti tikrovė*, Vilnius: Odilė, 2017).

¹²¹ „Balta aikštė, balta saulė, raudona mergaitė“, autografas juodraštis, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštynas, [b.] 132, [f.] 26, l. 1r–10r. (Archyvinė numeracija – *recto* paginacija, kadangi rašyta ir *recto*, ir *verso* pusėse, darbe cituosime nurodydami foliaciją.) Metaline spirale įrištas pusstoris bloknotas, viršelyje – autorinis įrašas „Balta aikštė, balta saulė, raudona mergaitė (Apsakymas) 72 kovas“, leidžiantis daryti prielaidas apie kūrinio antraštę ir užrašymo datą (1972 m.). Žanrinė nuoroda ir chaotiškas, fragmentais perdėliojamų įrašų pobūdis suponuoja, kad juodraštyje – ankstyva, tačiau jau turinti apimties numanymą kūrinio genezės stadija. Tekstiniai segmentai juodraštyje numeruoti autoriaus; rašyta ir autoriniai pakeitimai atlikti (1) mėlynu tušinuku, (2) grafitiniu pieštuku, (3) mėlynu rašalu. Mūsų identifikuotos mažiausiai aštuonios rašymo ir redagavimo stadijos. Archyvinis aprašas ir grafologinis įrašų panašumas leidžia teigti,

nerasime. Tad mėginome nustatyti, ar apsakymo šķicas taip ir liko neužbaigtas bei, savo ruožtu, nepublikuotas, o gal autorinio redagavimo eigoje jis gerokai pakito ir skaitytojus pasiekė kaip kūrinys kitu pavadinimu. Juodraštyje mūsų identifikuoti pasakojimo veiksmai artimi novelės „Geltonas miestelis“ naratyvui (toliau – GM)¹²². Tai pirmame rinkinio *Duonos valgytojai* leidime (1975 m.) publikuotas tekstas, išleista trejais metais vėliau nei datuotas AJ (1972 m.).

Tyrime laikomės prielaidos, kad AJ ir GM – to paties kūrinio versijos¹²³, tačiau jas analizuodami sąmoningai nesvarstome, koku būdu juodraščio tekstas virto spausdintos novelės tekstu, t. y. atsiribojame nuo genetikų metakritikoje kvestionuojamos teleologinės nuostatos, kuri vargiai išvengiama, jei avantekstas rekonstruojamas paisant vektoriaus: juodraštis ← [švarraštis] ← publikacija¹²⁴. AJ įmanu tirti ir atsietai nuo publikuotos versijos, ir pastarosios perspektyvoje, kuriai nors vienai iš jų neteikiant prioriteto. Kitaip tariant, siūlome tokį tekstualumo apmąstymo atvejį, kai dvi tekstinės sąrangos vienu metu ir smarkiai skiriasi, ir gali būti glaudžiai susietos. Tad kaip atskleistina tokios dvikryptės, transformatyvios sąveikos dinamika?

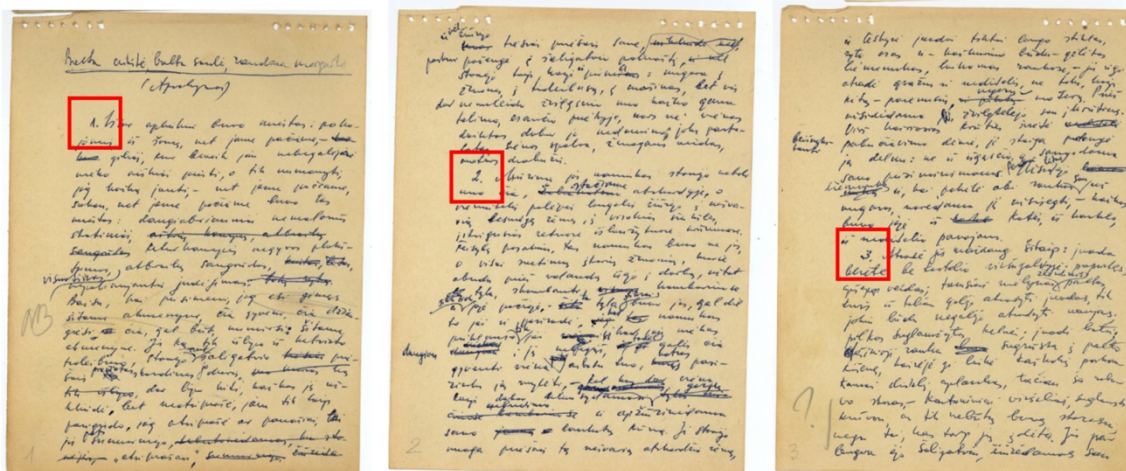
kad autorius – vienintelis šaltinį produkavęs agentas. Minėtinas iš likusio teksto išsiskiriantis įrašas – bloknoto pirmo viršelio kairiame apatiniame kampe užrašytas, spėtina, Vilniaus miesto abonento telefono numeris: „447690 / [praleista eilutė – D. G.] / gudaitis“. (Labai tikėtina, kad užsirašytas Romo Gudaičio, 1970–1981 m. dirbusio Lietuvos kino studijoje scenariinės kolegijos redaktoriumi, vyriausiuoju redaktoriumi, kontaktas – Granauskas yra rašęs scenarijus kino ir TV filmams; spėjimą būtų galima patikrinti vienalaikėje telefonų knygoje, bet tai nebuvo susiję su mūsų tyrimu.)

¹²² Romualdas Granauskas, „Geltonas miestelis“, in: Idem., *Duonos valgytojai*, Vilnius: Vaga, 1975, pp. 110–23. Vienintelė mums žinoma novelės recepcija – Elenos Nijolės Bukelienės (žr. Elena Nijolė Bukelienė, „Psichologinė proza“, in: Elena Nijolė Bukelienė, Vanda Juknaitė, *Saulėlydžio senis...*, pp. 73–6). Kūrinys nagrinėtas atpasakojant naratyvinius veiksmus, eseistiškai interpretuoti psichologiniai novelės aspektai.

¹²³ Dėl šķicinio AJ pobūdžio, pasakojimo segmentai jame išplėtoti skirtingai – nuo pastabų iki rišlių pastraipų. Kadangi nuoseklaus pasakojimo įrašai sudaro daugumą (pastabų tipo įrašai fiksuoti vien 1v, 6v, 8v ir 9v), AJ laikome ne parengiamaisiais užrašais, bet juodraštinė novelės versija. Minėtina, kad joks kitas GM juodraštinis ar švarraštinis autografas, mūsų žiniomis, nėra išlikęs.

¹²⁴ Plg. Daniel Ferrer, „Clementis’s Cap: Retroaction and Persistence in the Genetic Process“, transl. Marlena G. Corcoran, in: *Yale French Studies*, 1996, No. 89: „Drafts“, pp. 223–7; James C. Wilson, „(Re)Writing the Genetic Body-Text: Disability, Textuality, and the Human Genome Project“, in: *Cultural Critique*, 2002, No. 50, pp. 27–8; Pierre-Marc de Biasi, „Editing Manuscripts: Towards a Typology of Recent French Genetic Editions, 1980–1995“, transl. Helene Erlichson, in: *Text*, 1999, Vol. 12, p. 18.

2.1. Teminė inovacija vs. modernistinė struktūra

Pav. 9. AJ segmentacijos pavyzdys. LLTI, [b.] 132, [f.] 26, l. 1r, 2r, 3r

AJ tekstas segmentuotas į aštuonias numeruotas pastraipas (numeravimo pavyzdį iki trečio segmento žr. pav. 9, pažymėta raudonai)¹²⁵. Mūsų rekonstruotas segmentacijos motyvas – fokusavimo kaitaliojimas¹²⁶. Nelyginiais skaitmenimis numeruotose pastraipose naratyviniai veiksmai heterodiegetinio pasakotojo perteikiami iš veikėjo – „jo“ – perspektyvos¹²⁷. Pirmame segmente skaitome:

¹²⁵ Pirmi penki segmentai ir šeštojo numeris užrašyti mėlynu tušinuku; nuo šešto segmento pradėta rašyti pieštuku (7r, 8r ir 9r). Redagavimo stadijose, ties šešto segmento pabaiga (9r vidurio kairėje paraštyje) mėlynu rašalu brėžta vertikali linija ir įrašyta „8.“, taip pažymint naują šešto segmento pabaigą / aštunto pradžią. Savo ruožtu, mėlynu rašalu 6v įrašytas segmentas, numeruotas kaip septintas. Darytina prielaida, kad pirminiais rašymo ir redagavimo etapais juodraščio tekstą sudarė šeši segmentai, o vėlesnėse redagavimo stadijose paskutinis jų buvo padalintas į du – šes tą ir aštuntą segmentą, tarp kurių įsiterpia penkiais puslapiiais anksčiau užrašytas septintas. Naujas aštuntas segmentas inicijuotas puslapyje 8v, kuriame padalytas šeštas segmentas. 8v įrašyti taip pat aštuntu skaitmenimi numeruoti šikciniai įrašai. Kadangi ir 8v, ir 9r aštuntas skaitmuo įrašytas tuo pačiu mėlynu rašalu, darytina prielaida, kad šie įrašai priskirtini vienai rašymo ir redagavimo stadijai. Semantinis panašumas leidžia teigti, kad 8v įrašai mėlynu rašalu buvo atlikti remiantis 9r tekstu, įrašytu pieštuku, tačiau apie tai, ar aštunto segmento nuoroda 9r buvo pirmesnė nei 8v – negalime spręsti. Dėl šios priežasties toliau kliaujamės rekonstrukcine prielaida, kad AJ šeštas segmentas – pieštuku 7r, 8r, 9r įrašytas ir redaguotas, vėliau – dar ir mėlynu tušinuku keistas tekstas, o aštuntu segmentu laikome vien 8v įrašus ir 9r nuorodą per bloknoto lenkimo liniją atgal, į 8v.

¹²⁶ Formaliai naratologijoje būtų vartojamas terminas *vidinis kaitaliojiamasis fokusavimas*, skirtas apibūdinti atvejui, kai pasakojimas audžiamas iš kelių veikėjų perspektyvos, plg. Nijolė Keršytė, *Pasakojimo pramanai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, pp. 337–47.

¹²⁷ Minėtina, kad homo- ir heterodiegetinis pasakojimai naratologijoje nėra griežtai apibrėžtos kategorijos, todėl tai, kad AJ pasakotojas, kaip matysime, operuoja dviejų veikėjų perspektyvomis, nors tiesiogiai pasakojime nedalyvauja, suponuoja išlygą, jog tai didelio homodiegetiškumo laipsnio pasakotojas, plg. Nijolė Keršytė, „Heterodiegetinis pasakotojas“, in: *Avantekstas: lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas*, Vilniaus universitetas, url: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>.

Jis ką tik išlipo iš ketvirto troleibuso [...], pažengė į šaligatvio pakraštį, <ir vėl> stovėjo taip, kaip ir pirm<iau>a: nugara į žmones, į troleibusą, į mašinas, [...] nė vienas daiktas dabar jo nedomino<, >; joks pastatas, sienos spalva, žmogaus veidas, moters drabužis¹²⁸.

Lyginiais skaitmenimis numeruotos pastraipos žymi veikėjos – „jos“ – dienos eigą. Antrame segmente skaitome:

Ji stovėjo nuoga [...]. Virš kairiosios krūties švietė <nedidelė> beišnykstanti pabučiavimo dėmė, ji staiga pridengė ją delnu: ne iš išgąščio, o saugodama savo prisiminimus. [...] kažkas buvo joje [...] iš nedidelio pavojaus¹²⁹.

Kaitaliojant fokusavimą, AJ audžiama naratyvinė struktūra, kurios turinys yra įvykiai po „jo“ ir „jos“ drauge praleistos nakties. Svarbu akcentuoti, kad naratyvo eigoje pasakotojas veikėjus vis sugrąžina prie susitikimo refleksijos, savo ruožtu, skaitytojui kuriant skirtingų sueigos patirčių nuojautą¹³⁰.

Šalia fokusavimo kaitaliojimo ir anachroniškos struktūros AJ versijoje yra dar vienas svarbus naratyvinis elementas – miesto erdvėlaikis. Pasakotojo priekaištai gyvenimui ant asfalto („Baisu, kai prisimeni, jog esi gimęs šitame akmenyne, čia gyveni, čia džiaugiesi<, ir> čia, gal būt, numirsi“¹³¹), kontrastuoja su „jos“ patirtimi:

Amžinai mieste kas nors atsitinka, ir jau vien dėlto ji niekuomet nenorėtų <atgal> į kaimą, kur savaitėmis ant pajuodusių laukų lyja vienodi lietūs arba šviečia nedidelė aukšta saulė, tokia aukšta, tolima ir nejudanti jog neįmanoma įžiūrėti <kai> kaip auga aplinkui <medžiai> girios.¹³²

Akivaizdžiausiai pasakotojo ir veikėjos vertybinis santykis miesto erdvėlaikio atžvilgiu kontrastuoja šeštame segmente:

¹²⁸ AJ, l. 1r, 2r. Užrašyta ir taisyta mėlynu tušinuku pirminiu rašymo ir redagavimo etapu; tik paskutinis cituoto fragmento pakeitimas atliktas grafitiniu pieštuku ir todėl priskirtinas vėlesnei redagavimo stadijai. Transkripcijoje laužtiniais skliaustais [...] žymimi mūsų kupiūruoti dokumento teksto fragmentai, kampiniais skliaustais <...> – autoriniai braukimai, **pusjuodžiu šriftu** – pridėjimai.

¹²⁹ AJ, l. 2r, 3r. Fragmentas užrašytas ir taisytas mėlynu tušinuku, pirminiu rašymo ir redagavimo etapu.

¹³⁰ Kitaip tariant, AJ pasakojimo laikinė struktūra – anachroniška, o veikėjų prisiminimai konstruojami pasakotojo analepsių, plg. Gérard Genette, „Order“, in: *Narrative Discourse: An Essay in Method*, transl. Jane E. Lewin, Ithaca: Cornell University Press, 1980, pp. 33–85; t. p. Nijolė Keršytė, *Pasakojimo pramanai...*, pp. 185–202.

¹³¹ AJ, l. 2r. Fragmentas užrašytas ir taisytas mėlynu tušinuku pirminiu rašymo ir redagavimo etapu. Frazė „esi gimęs šitame akmenyne“ pabraukta pieštuku, o greta kairėje parašėte įrašyta: „NB“ [lot. *nota bene* – D.G.].

¹³² AJ, l. 5r. Fragmentas užrašytas ir taisytas mėlynu tušinuku pirminiu rašymo ir redagavimo etapu.

Jau ji buvo miestietė, – jau pamiršo uždarius duris, pakelti <gal>akis į dangų, o šaligatvio plytų sausas pilkumas dabar priminė jai pilką apklotą, ant kurio ji gulėjo <tada> nuoga ir pailsus¹³³.

Trys AJ versijos naratyvumo aspektai – fokusavimas, laikinė struktūra ir erdvėlaikis – lygiai reikšmingi publikuotoje novelės versijoje, tačiau jų konfiguracija kitokia. GM heterodiegetinis pasakojimas audžiamas apie merginą, į provinciją atvykusią rašyti. Ją pastebi miestelyje gyvenantis našlys juvelyras, o naratyvo kulminacija pasiekama jiemsdviejų praleidus naktį. Novelėje fokusavimas fiksuotas, idant būtų išlaikyta ir atskleista merginos perspektyva¹³⁴. Šį pasakojimo aspektą akcentuoja ir GM versijos grafinis kodas – merginos vidiniai monologai išspausdinti didžiosiomis raidėmis: „ARGI AŠ TOKIA JAU GRAŽI, KAD GRAŽESNĖS NĖRA MATEŠ, lengvas švelnumas perėjo jai per širdį“¹³⁵; „[...] tai vyras ten, už obels, mušė tą vaiką, jai vis rodėsi, kad jau gana, gana, [...] KOKS TU BAIŠUS, TU BAIŠUS, TAI KO TU TEN STOVI SAVO LANGE IR ŽIŪRI Į MANO PLAUKUS“¹³⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad GM pasakojime veikėjas pateikiamas kaip slaptingas, neįprastas; AJ versijoje šie ypatumai tam tikru laipsniu motyvuoti (pavyzdžiui, septintame segmente skaitome, kaip „jis“ atvyksta pas žmoną, norėdamas pamatyti savo vaiką), todėl nėra vienareikšmiškai negatyvūs. GM veikėjo veiksmų motyvacija mažiau eksplikuota: „– Šeimininke, – paklausė ji, – kas tas žmogus, kur gyvena name priešais? – ,Toks našlys su vaiku. Dirba gintarinius papuošalus, paskui išveža toliausiai [...]“¹³⁷.

GM pasakojimo veiksmai struktūruoti pagal chronologinę (istorijos) tvarką: mergina atvyksta į miestelį, ją pastebi našlys, jiedu susitinka, praleidžia naktį ir išsiskiria. Publikuotoje versijoje, kaip ir AJ, kontrastuoja veikėjos ir pasakotojo požiūris į miesto erdvę. Mergina į provinciją atvažiuoja „visu kuo džiaugdamosi, iš visko tikėdamasi ramybės“¹³⁸, vis dėlto po nakties su našliu „iš naujo susikrovusi abu savo lagaminus“ ji išeina „į rūškaną orą [...] link to lygaus didelio asfalto“¹³⁹. Sakytume, kad pasakojimo pradžioje provincijos erdvė pateikiama kaip pabėgimo nuo miesto nerimo galimybė. Pabaigoje viltingas nusiteikimas ramiai pagyventi subliūkšta – desperacijos akivaizdoje veikėja nusprendžia grįžti atgal į miestą.

¹³³ AJ, l. 8r. Fragmentas užrašytas ir taisytas grafitiniu pieštuku, įrašai priskirtini vienai rašymo ir redagavimo stadijai.

¹³⁴ Naratologijos kalba tariant, susiduriame su *vidinio fiksuoto fokusavimo* pasakojimu, kai įvykiai perteikiami iš vieno veikėjo perspektyvos, plg. Nijolė Keršytė, *Pasakojimo pramanai...*, pp. 337–47.

¹³⁵ GM, p. 117.

¹³⁶ GM, pp. 117–8.

¹³⁷ GM, p. 119.

¹³⁸ GM, p. 110.

¹³⁹ GM, p. 123.

Taigi dviejų novelės versijų naratyvinės struktūros galime laikyti opozicinėmis (žr. pav. 10). Darytina prielaida, kad AJ kompozicija moderni (fokusavimo kaitaliojimas, analepsės), tačiau teminiu požiūriu versija sutampa su lietuvių literatūrine tradicija (pirmos kartos miestiečių nostalgija provincijai). Priešingai, GM atveju būtent teminis aspektas yra modernesnis, nes novelė kvestionuoja pabėgimo iš miesto romantiką, o jos struktūra – labiau tradicinė (fiksiuotas fokusavimas, chronologinė [istorijos] tvarka)¹⁴⁰.

AJ	GM
kaitaliojamasis fokusavimas 8 segmentai: „ji“/„jis“	fiksiuotas fokusavimas nuoseklus pasakojimas: „ji“
analepsiška struktūra pasakojimo įvykių tvarka ≠ istorijos tvarka	chronologinė struktūra pasakojimo įvykių tvarka = istorijos tvarka
miestas < provincija	miestas < provincija < miestas

Pav. 10. AJ ir GM naratyvinių struktūrų palyginimas

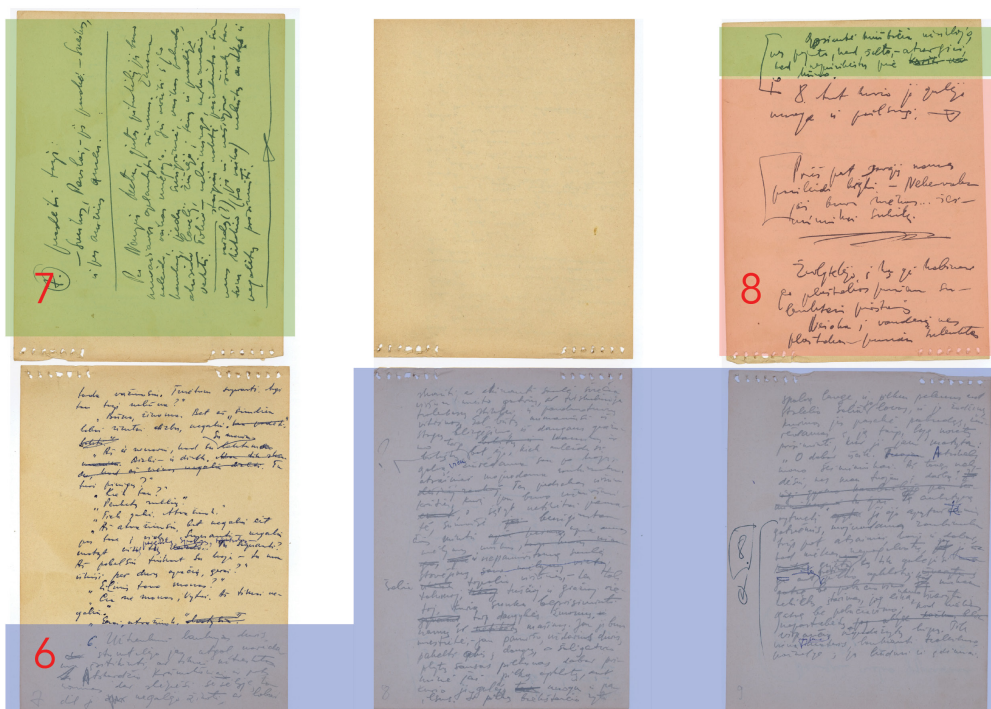
Nesileisime spekuliuoti, kuri fokusavimo technika ar erdvėlaikinė struktūra – efektingesnė, kadangi nekeliame tikslo avantekstus vertinti estetikos požiūriu ar daryti prielaidas apie sociokultūrinės tekstinės kaitos priežastis¹⁴¹. Toliau dvi versijas analizuosime į makrostruktūrinius pakeitimus žvelgdami jose sutampančių segmentų kontekste.

¹⁴⁰ Rinkinio *Duonos valgytojai* pirmasis kūrinys – apysaka „Jaučio aukojimas“ – kritikų vertinimu buvo išskirtinis reiškinytis to meto lietuvių literatūroje naratyvo konstravimo ir sintaksinės raiškos aspektais: „[v]ienaskaitos antrojo asmens forma („tu“) yra intymi gija tarp autoriaus ir adresato ir formuoja trijų labai ilgų sakinių – trijų apysakos skyrių struktūrą. Apysakoje tik trys taškai [...]“, žr. Jūratė Sprindytė, *Lietuvių apysaka*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1996, p. 315. AJ lyginamoji analizė teikia papildomų argumentų literatūros istorijos tyrėjų įžvalgai, kad Granauskas anksti pradėjo eksperimentuoti prozos struktūra ir raiška.

¹⁴¹ Problemas, kilusias tiriant Granausko novelės avantekstą, pristatę 2022 m. konferencijoje „Bridges in the Baltics“ Varšuvoje, sulaukėme taiklaus prof. Mindaugo Kvietkausko pastebėjimo, jog AJ datavimas sutampa su tuometiniais įvykiais Kaune, o prielaidą, kad GM – smarkiai pakitusi AJ teksto versija, įmanu analizuoti sovietinės cenzūros perspektyvoje. Svarstyti sociokultūriškai sąlygotas tekstinės kaitos priežastis – redakcinę ar autocenzūrą – ne šio darbo tikslas, vis dėlto tokia tyrimo galimybė perspektyvi, patvirtina genetinės analizės lankstumą ją derinant su pasirinkta literatūrologijos kryptimi (žr. I dalies skyrių „Genetinė analizė literatūrologinių prieigų kontekste“).

2.2. Versijų dialogas

Kadangi AJ tekstas segmentuotas, o GM – nuoseklus, svarstyti, kokių pagrindų kurį nors publikuotos versijos segmentą susieti su vienu ar kitu segmentu juodraštyje. Problema iškyla todėl, kad dviejų reikšmingai besiskiriančių versijų santykis nėra *tapatumo* ar *atitikimo* santykis¹⁴². Norint teigti, kad tekstinis segmentas *x* šaltinyje A yra tekstinio segmento *y* šaltinyje B versija, būtina kritinė procedūra. Sprendimą dėl Granausko avanteksto pasiūlysiame genetiškai aptardami AJ šešto – aštunto segmentų (žr. pav. 11)¹⁴³ koreliaciją su GM pabaiga¹⁴⁴.

Pav. 11. AJ šeštas–aštuntas segmentai. LLTI, [b.] 132, [f.] 26, l. 6v, 7r, 7v, 8r, 8v, 9r

Ir AJ, ir GM versijų pasakojimas baigiamas scena, kai praleidę naktį drauge mergina ir vyras išsiskiria. AJ šeštame segmente skaitome: „jis pasakė pabudęs, žiūrėdamas į ją taip, lyg norėtų prisiminti, kur ji jam matyta: „O dabar išeik.“¹⁴⁵ Pažodžiui sutampanti frazė yra ir GM: „O dabar išeik, nes jau greitai bus rytas. Išeik tamsoj, atsimindamas, kad mano vardas Nijolė“¹⁴⁶ (žr. pav. 12, nagrinėjamos atkarpos pažymėtos mėlynai ir rausvai). Nors

¹⁴² Versijos koncepto genetiškai kritikoje problemiškuoju išsamiai aptarė portugalų tekstologė Elsa Pereira, žr. Idem., „The concept of version in genetically oriented scholarly editing“, in: *Studia Neophilologica*, 2021, Vol. 93, No. 1, pp. 107–19; DOI: [10.1080/00393274.2021.1885306](https://doi.org/10.1080/00393274.2021.1885306).

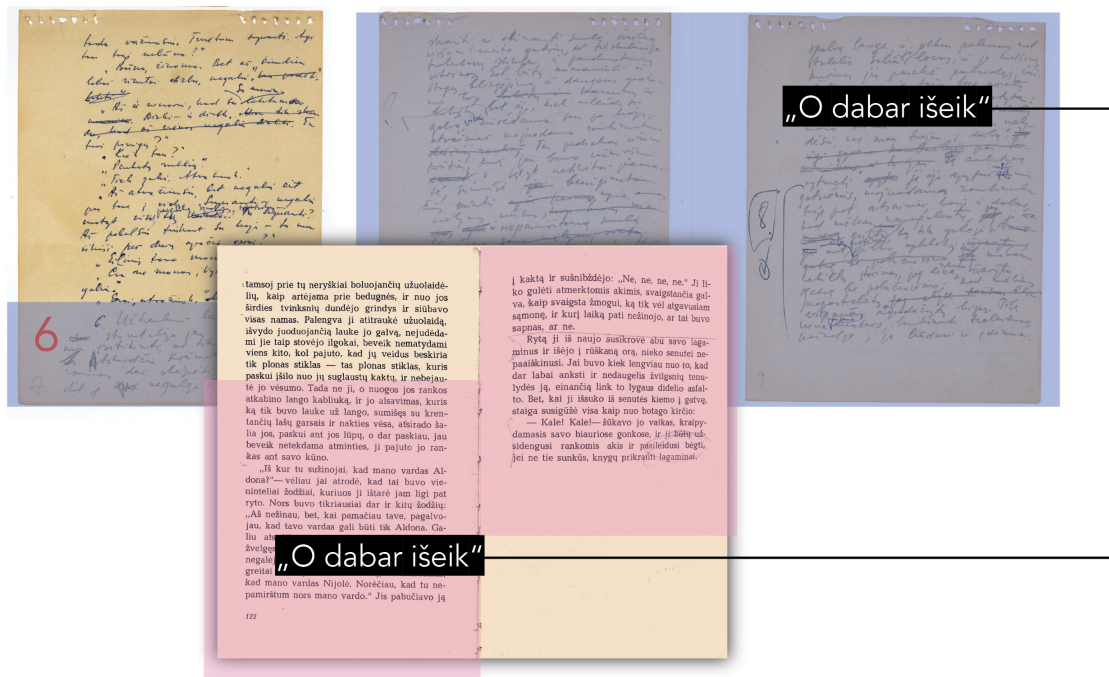
¹⁴³ Plg. išnašą nr. 125.

¹⁴⁴ Preliminariai – pp. 122–3.

¹⁴⁵ AJ, l. 9r, cituojamas fragmentas įrašytas grafitiniu pieštuku.

¹⁴⁶ GM, p. 122.

imperatyvas identiškias, jis nuskamba smarkiai besiskiriančiose naratyvinėse situacijose. Semantinis mazgas verbalizuotas analogiškai, tačiau prieš frazę ir po jos einantys sakiniai redaguoti radikalčiai. Pirmiausia minėtinas fokusavimo pokytis: juodraštyje „jis“ imperatyviai kreipiasi į „ją“, publikacijoje „jos“ frazė adresuota „jam“.

Pav. 12. AJ šeštame segmente (LLTI, [b.] 132, [f.] 26, l. 7r, 8r, 9r) ir GM (pp. 122–3) sutampančių frazių vieta nagrinėjamos atkarpose

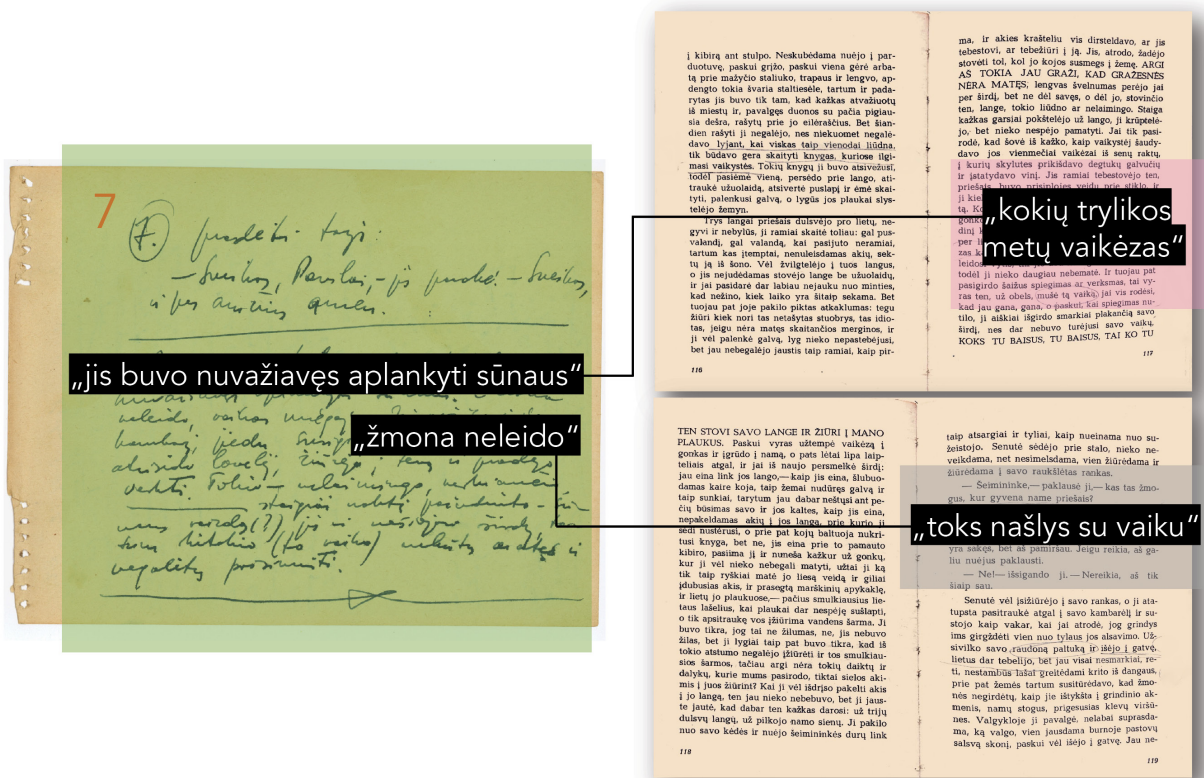
Atkarpų gretinimas leidžia identifikuoti frazes, versijose sutampančias tik tam tikru laipsniu (1) ir pasirodančias skirtingose naratyvinėse situacijose (2), kurios, maža to, kūrinio struktūroje užima netapačias pozicijas (3). AJ septintame segmente „jo“ ir „jos“ santykis eksplikuojamas scena, kai „girtas girtutėlis jis buvo nuvažiavęs aplankyti sūnaus“, kurio pamatyti „žmona neleido“¹⁴⁷. Atsikleidus veikėjo šeimyninei padėčiai, „jo“ mezgamas ryšys su mergina suponuoja neišitikimybę. GM, kaip minėta, figūruoja „toks našlys su vaiku“¹⁴⁸, pastarasis – „kokių trylikos metų vaikėzas“¹⁴⁹. Skirtingai nei AJ, publikacijoje frazės, nusakančios vyro statusą nėra sukoncentruotos vieno ir to paties segmento ribose. GM versijos pradžioje paminimas „vaikėzas“ yra tiesiog vienas iš miestelio, į kurį mergina atvyksta, veikėjų, o berniuko santykis su vyru paaiškėja naratyvinėje situacijoje, kurioje apie pastarąjį mergina pasiteirauja namų šeiminkės. Semantikos pagrindu sietinos frazės mūsų rekonstruojamame avantekste funkcionuoja ne tik kaip minties verbalizacijos ir naratyvinės

¹⁴⁷ AJ, l. 6v.

¹⁴⁸ GM, p. 119.

¹⁴⁹ GM, p. 117.

situacijos pokyčio išdava, bet dar ir leidžia kalbėti apie versijų kompozicinį takumą (žr. pav. 13, frazės AJ identifikuotos vieno segmento, pažymėto žaliai ribose, o GM jos įkomponuotos skirtingose apsakymo vietose).

Pav. 13. AJ septintame segmente (LLTI, [b.] 132, [f.] 26, l. 6v) ir GM (p. 117; 119) tam tikru laipsniu semantiškai artimos frazės

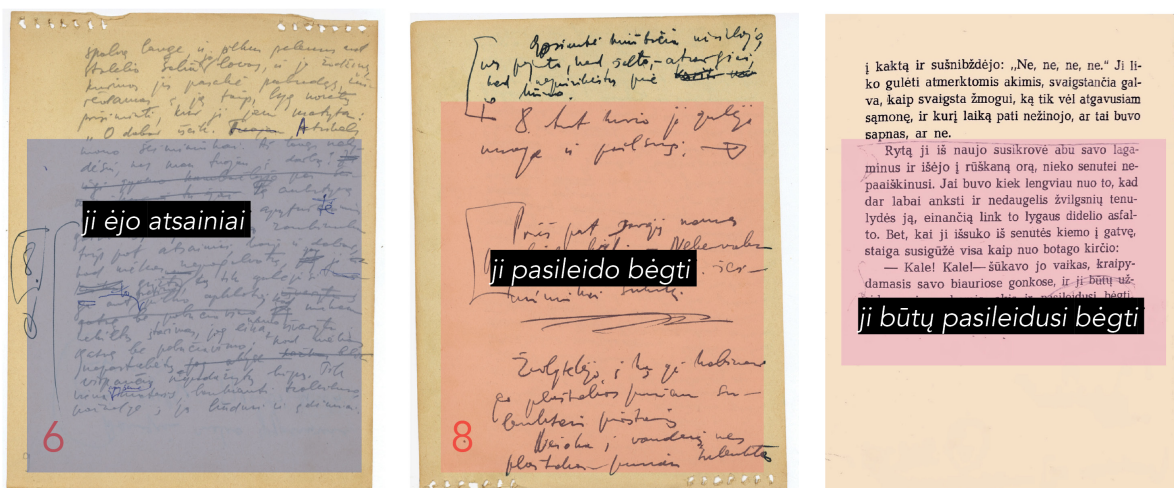
Identiškų ir sinonimiškos semantikos frazių signalizuojamus lingvistinius, naratyvinius ir kompozicinius pokyčius įmanu apmąstyti kaip svyravimą. Novelės pabaigoje rekonstravome, kad tos pačios scenos frazės – dvi AJ ir viena GM – skirtingai specifikuoja finalinį veiksmą, kai mergina palieka susitikimo su vyru vietą. Pirmoji atkarpa AJ šeštame segmente: rytmetį po sueities „ji ėjo apytuš<čio>tėmis gatvėmis, mojuodama rankinuku taip pat atsainiai, kaip ir dabar“¹⁵⁰, sakytume, nuo praėivių slėpdama psichologinę sumaištį. Šeštą segmentą redaguojant – jo antrąją dalį perdirbant į (naują) aštuntą segmentą, įrašytas sceną pratęsiantis sakiny: „Prieš pat savąjį namą pasileido bėgti – N[šic!]ebesvarbu jai buvo niekas...“¹⁵¹. Papildžius AJ versiją, veikėjos vidinė įtampa eksternalizuota. Trečiasis „jos“ analogiškos būsenos apibūdinimas yra GM: mergina „būtų užsidengusi rankomis akis ir pasileidusi bėgti,

¹⁵⁰ AJ, l. 9r, įrašyta pieštuku, keitimas atliktas mėlynu tušinuku, taigi vėlesnės redagavimo stadijos metu.

¹⁵¹ AJ, l. 8v, įrašyta mėlynu rašalu, vienos iš paskiausių juodraščio redagavimo stadijų metu.

jei ne tie sunkūs, knygų prikrauti lagaminai¹⁵². Modalumas *būtų pasileidusi bėgti* ne tik žymi veikėjos vidinį nerimą, bet ir suponuoja bendresnės – mimetinės – įtampos novelėje galimybę. Žvelgiant iš genetinės perspektyvos, GM skaitytojui kuriamas lūkestis patirti, ar veikėjos nerimas bus išlaisvintas (kaip kad AJ, 8 segmento variante), ar taip ir liks intensyvus vidujai (AJ, 6 segmento variantas). Faktas, kad abi pabaigos kūrybinio sprendinio kryptys yra išbandytos rankraštiniėje medžiagoje, avanteksto skaitytojui liudija: atomazgos semantika talpi, potencialiai apima skirtingus modalumus: „ji [...] ėjo atsainiai“ (AJ6), „[ji] pasileido bėgti“ (AJ8), „ji [...] būtų pasileidusi bėgti“ (GM).

Frazių variavimas suponuoja ir tai, kad novelės pabaigos suspensas buvo kurtas transformuojant naratyvines situacijas. Pirmąją frazę – *ji ėjo atsainiai* – AJ supa merginos sąmonės srauto perteikimas; antroji frazė – *pasileido bėgti* – AJ tekste interpretuotina kaip patikslinamojo pobūdžio įrašas, plėstino naratyvinio veiksmo šikicas; trečioji frazė – *būtų pasileidusi bėgti* – funkcionuoja naratyvinėje situacijoje, kai mergina, eidama gatve stotelės, iš kurios autobusu grįš į miestą, link, „jo“ sūnaus yra pavymui išvadinama „kale“ (žr. pav. 14)¹⁵³.

Pav. 14. AJ šeštame bei aštuntame segmente (LLTI, [b.] 132, [f.] 26, l. 9r; 8v) ir GM (p. 123) tam tikru laipsniu sutampančios frazės

GM ir AJ versijos drauge manifestuoja kūrinį, kuris apmąstomas tarsi švytuoklės judesys: tarp įsitvirtinusio publikacijoje meninio sprendinio ir juodraštyje perdirdamos eliptiškiu išreikštos nejaukos. Kismą tarp alternatyvų aprėpiantis svarstymas apie novelės tekstinę būklę, savo ruožtu, katalizuoja ir genetinės kaitos procesualumo atsiskleidimą.

¹⁵² GM, p. 123.

¹⁵³ Frazes suskliaudžiame dėl referavimo patogumo, išlaikydami jų predikatinį centrą, kurio kaitą kūrinio avantekste identifikavome kaip reikšmingą.

2.3. Inkarinės frazės

Tam tikru verbalizacijos¹⁵⁴ laipsniu versijose sutampančias frazes toliau siūlome interpretuoti ne tik kaip genezės ypatumą, bet ir kaip jos rekonstrukcijos įrankį. Žvelgiant iš genetiko perspektyvos, tokioms frazėms priskirtinos (bent) dvi tekstinės kaitos *žymėjimo* funkcijos. Jas mėginsime paaiškinti pasitelkdami frazės – inkaro metaforą.

Pirma, *inkarinės frazės*¹⁵⁵ žymi semantinius kūrinio dėmenis – kūrybines idėjas, autoriaus plėtotas išbandant kalbinės raiškos alternatyvas. Įtakingo vokiečių tekstologo Klauso Hurlebuscho teigimu, rekonstravus kompozicinį metodą, kurio laikydamasis autorius atliko užrašymo veiksmus, subordinuodamas jiems ankstesnes ar numatydamas tolesnes teksto atkarpas, įmanu identifikuoti kūrinio esminius segmentus¹⁵⁶. Inkarinių frazių konceptą pasitelkiame versijose kitusiems tekstiniam vienetai susieti ir nesiimame čia spręsti apie pačių frazių reikšmingumą veikale. Kitaip tariant, frazės laikymas inkarine nebūtinai implikuoja, kad tai yra „žodžiai, kurių iš dainos neišmesti“. Siūlomas konceptas yra kvietimas lingvistiniu-semantiniu pagrindu versijose pasikartojančias panašias frazes apmąstyti kaip tekstų vietas, signalizuojančias apie kuriuo nors genezės etapu vykusias transformacijas¹⁵⁷.

Antroji funkcija, kurią kaip avanteksto rekonstrukcijos instrumentą priskiriame inkarinėms frazėms – jos žymi dvejopą tekstinės kaitos imtį. Viena vertus, atpažintos inkarinės frazės signalizuoja mikropakeitimus, atliktus modifikuojant pačias frazes arba prieš jas einančius / jas sekančius sakinius. Kita vertus, inkarinių frazių identifikavimas įgalina drauge su mikrogenetiniais pokyčiais susekti makropakeitimus – atvejus, kai tekstiniuose vienetuose plėtotą vieną ar kitą naratyvinę idėją rašymo ir redagavimo metu buvo išplėsta / suskiaušta (perkeliama į kitą naratyvinę poziciją, išskaidant per kelias ir t. t.)¹⁵⁸. Kadangi inkarinių frazių

¹⁵⁴ Verbalizacijos ar įžodavimo veiksmą, kurį čia turime omenyje, tiksliausiai nusakytų angliškas terminas *wording*, kurio patenkinamo atitikmens neturime; kartais šiam reikalui vartojama frazė „žodžių parinkimas“ turi kiek kitokią semantiką, o tai svarbus niuansas genetinėje analizėje.

¹⁵⁵ Koncepto įvardijimo kilmė anglakalbė – *anchor phrases*, – suponavusi, kad daiktavardžių „inkaras“ ir „frazė“ santykis – analogijos („frazė – inkaras“), o ne atributo. Vis dėlto, verčiant į lietuvių kalbą atsižvelgta į terminologiškai įprastesnę konstrukciją.

¹⁵⁶ Žr. Klaus Hurlebusch, „Understanding the Author’s Compositional Method: Prolegomenon to a Hermeneutics of Genetic Writing“, in: *Text*, 2000, Vol. 13, p. 88.

¹⁵⁷ Kalbame apie tokių tekstinių vienetų, kuriuose frazė nėra pakartojama tuo pačiu tikslu, susiejimą, t. y., netaikome inkarinės frazės koncepto tuo atveju, kai frazė kitoje (vėlesnėje) versijoje yra analogiškoje pasakojimo vietoje.

¹⁵⁸ Panašiai rašymo ir redagavimo veiksmus reflektavo britų tyrėjas Elliottas Morsia, pirmasis genetiškai tyręs D. H. Lawrence’o rankraščius. Pasak Morsia, rašytojo autoredegavimas vyko perrašinėjant tekstinius segmentus. Tokį rašymo metodą Morsia konceptualizuoja kaip dialogišką (angl. *genetic dialogism*) ir pasitelkia kritikuoti teksto – „kaip sukonstruoto objekto ir rašymo proceso – kaip konstravimo projekto“ supratimą („[the text is viewed] as a constructed object and the process of writing as a construction project“); Morsia teigimu, tekstas, priešingai, yra serija santykių tarp *savęs* ir *kito* (žr. Elliott Morsia, *The Many Drafts*

ir jų siejamų tekstinių vienetų diapazonas nėra nusakomas tiksliai sakinių ar pastraipų skaičiumi, abiejų ribos brėžtinai atsižvelgiant į verbalizuojamos kūrybinės idėjos (pvz., naratyvinės situacijos) mastą. Maža to, kadangi nėra objektyvizuojamų kriterijų apibrėžti kūrybinės idėjos tekstualizavimo pradinį ir galutinį tašką užrašė, jos tekstinės ribos nustatomos genetiko sprendimu, idant funkcionuoti kaip pagalbinis argumentas rekonstrukcijos pasakojime.

Pasitelkus abi inkarinėms frazėms priskirtas funkcijas, aprašant genezę įmanu suspenduoti (nors ne anuliuoti) rašymo ir redagavimo chronologiją. Rekonstruodami AJ ir GM santykį minėjome GM versijose figūruojančią šeiminkę – senyvo amžiaus moterį. AJ versijoje merginai einant iš susitikimo su „juo“ vietas į stotelę, iš kurios pajudės savo namų link, „Tik [sic!] viena **apysenė** moteris, laukianti troleibuso, pažvelgė į ją liūdnei ir įdėmiai¹⁵⁹“. GM senutė minima kaip namų, kuriuos mergina palieka išvykdama iš provincijos, šeiminkė:

Dar niekada [„ji“ – D.G.] nebuvo mačiusi tokių miestelių ir tokios senutės, kuri priėmė ją gyventi: mažytė raukšlėta vienvėdis, apsiglobusi balta skarele, tokia jau tvarkinga, tokia jau švarutė, tartum kiekvieną minutę ruošūsi bėgti į bažnyčią [...]¹⁶⁰.

Į dvi frazes – *apysenė moteris* (AJ) ir *senutė* (GM) – pažvelgę kaip į inkarines, šią veikėją avantekste galime apsvarstyti dvejopai. Viena vertus, identifikuoti semantinius naratyvo mazgus: senyva moteris kontrastuoja su protagonistės jaunatvišku naivumu, veržlumu, t. y. funkcionuoja kaip atsvara jai. Kita vertus, moteris pasirodo skirtingose naratyvo vietose, todėl signalizuoja apie didesnės imties keitimus: sakinyje, kuriame minima stotelėje lūkuriuojanti *apysenė moteris* AJ įrašytas paskutinis; GM *senutė* pristatoma pačioje pasakojimo pradžioje. Avanteksto skaitytojas čia gali atlikti interpretacinį triuką: įsivaizduoti dvi novelės versijas kaip vientisą naratyvinę struktūrą, jo pradžioje ir pabaigoje įreminamą veikėjos-senutės elementą. Kitaip pasakius, susietas tekstinių vienetų versijas galima skaityti ir pagal jų rašymo ar redagavimo tvarką, ir atvirkščiai, t. y. apmąstyti dvikryptiškai. Lygiai taip pat, anksčiau analizuotą novelės pabaigą įmanu reflektuoti ne vienokią ar kitokią modalumą, bet kaip

of D. H. Lawrence: *Creative Flux, Genetic Dialogism, and the Dilemma of Endings*, London: Bloomsbury Academic, 2022, p. 211). Genetinio dialogiškumo kaip prielaidos aprašant versijų santykį idėja ataidi mūsų samprotavime apie inkarines frazes. Tačiau nesutinkame su Morsia koncepcijos šerdyje glūdinčiu priešpriešinimu: tekstinė konstrukcija *versus* kūrybinis chaosas. Tai, kad rašytojo ir pakartotinai skaitomo rankraščio santykis yra dialogiškas, nepaneigiamas – greičiau kaip tik papildo – mintį, esą perrašinėjimas skaitant anksčiau rašytą ar redaguotą medžiagą – tai sistemingas teksto konstravimo būdas.

¹⁵⁹ AJ, l. 9r. Įrašyta grafitiniu pieštumu; pridėjimas atliktas mėlynu rašalu, vienos iš paskiausių juodraščio redagavimo stadijų metu.

¹⁶⁰ GM, p. 111.

interpretatyviai judrią modalumą sąveiką, pasvarstant, ar kūrinio versijos – tai heterogeniški elementai, ar veikiau integrali veikalo teksto vienovė.

Pritaikę inkarinių frazių konceptą dviem Granausko novelės avanteksto aspektams atskleisti, savo ruožtu reflektavome tris genezės tyrimo problemines kryptis. Pirma, sąsajos tarp smarkiai besiskiriančių struktūrinių ir teminių naratyvinių elementų gali būti atpažįstamos, tačiau nebūtinai yra savaimė pakankamas argumentas versijas priskirti tam pačiam kūriniai. O viena iš galimų tokios genezės interpretacijų – teminės inovacijos *versus* modernios kompozicijos išbandymas. Antra, inkarinių frazių koncepciją pasitelkėme užklaudami dviejų versijų potencialaus siejimo *pagrindą*. T. y., grįžome prie tekstologijoje dažno svarstymo, kokių būdu tekstinis segmentas, fiksuotas viename šaltinyje, atitinka segmentą kitame, chronologiškai nutolusiame, šaltinyje. Ir trečia, rekonstruodami inkarines frazes patvirtinome dvilypę genetinės analizės prigimtį: viena vertus, redakcinius veiksmus tenka rekonstruoti, idant galėtume samprotauti apie genezę, kita vertus, jų rekonstrukcija yra kritiko interpretacija¹⁶¹. Novelės pabaiga – trijų jos versijų (modalumų) kompiliacija – yra ir fiksuota rankraštiniame medžiagoje, ir rekonstrukcijos metu kristalizuojama genetiko¹⁶².

* * *

Grožinio teksto pabaigos variantiškumas – anaipol ne naujas ar retas genetinės analizės teoretikų ir praktikų domėjimosi objektas. Mes kūrinio pabaigos įvairovę identifikavome ir kito modernaus rašytojo, britų klasiko Johno Fowleso romano *The Magus* (1965; 1977) avantekste. Panašiai, kaip Granausko atveju, Fowleso genetiniame dosjė – romano pabaigos juodraštis, kurio tekstas smarkiai kontrastuoja, netgi prieštarauja, publikuotų versijų finalinei scenai. Kaitą, atsekamą pasitelkus inkarinių frazių konceptą, toliau analizuosime klausdami, kokia yra versijų dialogo (šiuo atveju – ginčo) dinamikos pademonstravimo genetiko darbe galimybė.

¹⁶¹ 2023-04-14 Europos tekstologų draugijos metinės konferencijos „Authorship, Identity, and Textual Scholarship: from Antiquity to Modern Days“ (Kento universitetas, Jungtinė Karalystė) pranešime pavadintame „Editing Works, Editing Letters, and the Reader: The Pleasures of a Non-Scientific Approach“, australų tekstologas Paulas Eggertas provokatyviai teigė, kad rankraščių tyrimuose absoliuti mokslininko distancija iš esmės negalima, taigi akademinis redagavimas (mūsų darbo kontekste, savo ruožtu, genezės rekonstrukcija) funkcionuoja kaip ne-mokslinė veikla.

¹⁶² Plg. Klaus Hurlbusch, „Conceptualisations for Procedures of Authorship“, transl. Rose Lord and Hans Walter Gabler, in: *Studies in Bibliography*, 1988, Vol. 41, pp. 100–35.

3. AVANTEKSTO REKONSTRUKCIJOS NARATYVUMO IMPLIKUOJAMAS PROCESUALUMAS: JOHN FOWLESO ROMANO *THE MAGUS* PĀBAIGOS

Pirmą kartą *The Magus*¹⁶³ publikuotas 1965 m. (toliau – P1), o po daugiau nei dešimties metų romanas autoriaus reikšmingai taisytas ir perleistas¹⁶⁴. Nuo pat 1977 m., kai išėjo pataisytas leidimas (toliau – P2), veikalas literatūrologų apibūdinamas kaip metafikcija, užklausianti „savo pačios procesų ontologinį statusą“¹⁶⁵. Romano taisymo faktas Fowleso kritikų minimas spekuliuojant apie kūrinio pabaigos implikacijas. Teigiama, kad skirtingai nei P1, paskutinėse P2 pastraipose pasakojimas stokoja aiškios atomazgos, pabaiga lieka atvira¹⁶⁶.

¹⁶³ Nagrinėjame juodraščius ir pirmąsias publikacijas, todėl pasirinkome vartoti originalo, o ne vertimo antraštę.

¹⁶⁴ 1965 m. veikalas pasirodė JAV („Little, Brown and Company“), 1966 m. – Didžiojoje Britanijoje („Jonathan Cape“). Pataisytas leidimas abiejų leidėjų išspausdintas 1977 m. Žr. John Fowles, *The Magus*, Boston–Toronto: Little, Brown and Company, 1965, 606 p.; John Fowles, *The Magus*, London: Jonathan Cape, 1966, 671 p.; John Fowles, *The Magus: A Revised Version*, 1977, Boston–Toronto: Little, Brown and Company, 656 p.; John Fowles, *The Magus: A Revised Version*, London: Jonathan Cape, 1977, 656 p.

¹⁶⁵ Žr. Frederick M. Holmes, „Art, Truth, and John Fowles’s *The Magus*“, in: *Modern Fiction Studies*, 1985, Vol. 31, No. 1, p. 45; t. p. Pamela Cooper, *The Fictions of John Fowles: Power, Creativity, Femininity*, Ottawa–Paris: University of Ottawa Press, 1991, pp. 62–3: „*The Magus* gali [...] būti laikomas kūrybinio proceso alegorija; romanas klausia, kokių būdų menas sumanomas, realizuojamas ir kaip į jį reaguojama, pats būdamas jau įgyvendintas meno kūrinys. [...] Tai ypač metafikcinio pobūdžio knyga; tai tekstas, nagrinėjantis tekstualumą, ir nuolat demonstruojantis savąjį“ („*The Magus* can [...] be seen as an allegory of the creative process; it investigates the way in which art is conceived, realized, and responded to, while itself constituting an accomplished work of art. [...] This is the specifically metafictional nature of the book: it is a text that examines textuality while consistently signposting its own“).

Didžioji dalis Fowleso kūrybos recepcijos – iš 1980–1990 m. laikotarpio (žr. Susana Onega, „Self, World, and Art in the Fiction of John Fowles“, in: *Twentieth Century Literature*, 1996, Vol. 42, No. 1, pp. 29–57). Kritisė literatūra apima specialiujų akademinųjų žurnalų numerius (pvz., *Journal of Modern Literature* [1980], *Modern Fiction Studies* [1985], *Twentieth Century Literature* [1996]), kritinių esė rinktines (plg. Ellen Pifer [et al.], *Critical Essays on John Fowles*, Boston: G. K. Hall & Co, 1986; James Acheson [et al.], *John Fowles*, London: Palgrave Macmillan, 2013), rašytojo korpuso sintetinius tyrimus (plg. Mahmoud Salami, *John Fowles’s Fiction and the Poetics of Postmodernism*, London and Toronto: Associated University Presses, 1992).

¹⁶⁶ Plg. Michael Boccia, „‘Visions and Revisions’: John Fowles’s New Version of *The Magus*“, in: *Journal of Modern Literature*, 1980, Vol. 8, No. 2, p. 246. *The Magus* redagavimo aspektai kritikų aptarti lyginant teminius, semantinius ir stilistinius P1 ir P2 skirtumus (plg. Yufang Ho, *Corpus Stylistics in Principles and Practice: A Stylistic Exploration of John Fowles’ *The Magus**, London–New York: Continuum, 2011). Prieinama prie išvados, kad pakeitimai lėmė pozityvią arba negatyvią pabaigą (plg. Ronald Binns, „A New Version of *The Magus*“, in: *Critical Quarterly*, 1977, Vol. 19, No. 4, pp. 79–84; Barry N. Olshen, *John Fowles*, New York: Frederick Ungar Publishing Co., 1978, pp. 60–1). Taip pat reflektuota redakcinių pokyčių įgalinta atvira romano pabaigos struktūra (plg. Susana Onega, *Form and Meaning in the Novels of John Fowles*, Ann Arbor: UMI Research Press, 1989, pp. 66–7). Minėtina Alfredo Wainwrighto pastanga suformuluoti dviejų versijų santykį. Pasak kritiko, publikacijos „kuria du nepriklausomus fikcinius pasaulius arba mimetines iliuzijas [...], kurios susiduria, bet ne papildo viena kitą“ („yield two independent fictional worlds or mimetic illusions [...] which collide with rather than complement one another“), žr. Alfred Wainwright, „The Illusion of ‘Things as they are’: *The Magus* versus *The Magus A Revised Version*“, in: *The Dalhousie Review*, 1983, Vol. 63, No. 1, p. 113. Viso kūrinio kontekste Fowleso atvirų pabaigų analizė atlikta kito rašytojo romano – *The French Lieutenant’s Woman* (1969) – paskutinių skyrių tyrimuose (plg.

Kritikų svarstymai apie sąsajas tarp publikuotų versijų iki šiol nesužadino tekstologų smalsumo pasidomėti, ar interpretuojant romano pabaigas nebūtų prasminga pažvelgti į rankraštinę medžiagą. Savo ruožtu, toliau pristatysime *bon à tirer* sekusius *The Magus* autografus juodraščius¹⁶⁷.

Tirdami romano pabaigos avantekstą, mintyje turime finalinį protagonistų Nikolo ir jo mylimosios Alison susitikimą¹⁶⁸. Scena pasakojama 78-ame P1 ir P2 skyriuje. Pagal bendriausius

Charles Scruggs, „The Two Endings of *The French Lieutenant's Woman*“, in: *Modern Fiction Studies*, 1985, Vol. 31, No. 1, pp. 95–113).

¹⁶⁷ Ankstyviausius ir, mūsų žiniomis, vienintelius Fowleso rankraščių paminėjimus radome dviejuose straipsniuose, analizuojančiuose romano *The French Lieutenant's Woman* pabaigą (žr. Elizabeth Mansfield, „A Sequence of Endings: The Manuscripts of *The French Lieutenant's Woman*“, in: *Journal of Modern Literature*, 1980, Vol. 8, No. 2, pp. 275–86; t. p. Frederik N. Smith, „The Endings of *The French Lieutenant's Woman*: Another Speculation on the Manuscript“, in: *Journal of Modern Literature*, 1988, Vol. 14, No. 4, pp. 579–84). Juose nagrinėjami Fowleso mašinraščiuose juodraščiuose atlikti autoriniai pakeitimai, tačiau stinga sistemingo genetinės prieigos taikymo. Kas dėl *The Magus* atvejo, 1991 m. archyvas Harry Ransom Center (The University of Texas at Austin, JAV) iš autoriaus perėmė rankraštinę medžiagą, tarp kurios – šiame darbe tiriamo romano mašinraščiai juodraščiai (žr. Joan M. Sibley, „The John Fowles Papers at the Harry Ransom Humanities Research Center, the University of Texas at Austin“, in: *Twentieth Century Literature*, 1996, Vol. 42, No. 1, pp. 187–91). Nuo įsigijimo, archyvo darbuotojų liudijimu ir pagal bibliografinius mokslinių publikacijų duomenis, *The Magus* mašinraščiai nėra sulaukę genetikų dėmesio.

¹⁶⁸ Lietuviškus vardų atitikmenis skolinamės iš 2022 m. išėjusio romano vertimo (žr. John Fowles, *Magas*, vert. Nida Norkūnienė [pataisytas vertimas], Vilnius: Alma littera, 2022; toliau – M2022). Pirmą kartą lietuvių kalba *Magas* išleistas 1997 m. (žr. John Fowles, *Magas*, vert. Nida Norkūnienė, Vilnius: Alma littera, 1997; toliau – M1997). Jį rengiant remtasi 1988 m. „Picador“ (asocijuota su „Jonathan Cape“) leidimu originalo kalba (žr. John Fowles, *The Magus: A Revised Version with a Foreword by the Author*, London: Picador/Jonathan Cape, 1988; toliau – M1988). M1988 antraštiniame lape yra įrašas: „pataisytas leidimas su autoriaus įvadu“ („a revised version with a foreword by the author“). Šio įrašo stinga M1997 ir M2022. Lietuvių kalba skaitytoją pasiekia 1977 m. (autoriaus pataisyto) leidimo versija. Tai, jog abiejuose lietuviškuose leidimuose nėra nuorodos į autoriaus pataisytą originalo leidimą, gali klaidinančiai implikuoti, jog lietuviškai publikuota 1965 m. romano versija. Maža to, kad vertimuose neatsižvelgta į M1988 paratekstines nuorodas, eklektiškai perteiktas ir pagrindinis tekstas. Kadangi šiame darbe mums rūpi vien romano pabaigos segmentas, jame identifikavome šiuos nenuoseklumus: a) tarptautinių žodžių vertimai: „unfair“ (M1988, p. 655) – „nesąžiningas“ (M1997, p. 814), „nekorektiškas“ (M2022, p. 682), tačiau „suspended“ (M1988, p. 656) – „sustabdyta“ (M1997, p. 814; M2022, p. 682); b) pastraipų skaidymo logika: M2022 p. 681 penkta ir šešta pastraipos (M1997 p. 812 septinta ir aštunta) originale – vientisas tekstas (M1988, pp. 654–5), t. p. analogiškai išskirtos M2022 p. 681 aštunta ir p. 682 pirma pastraipos (M1997, p. 813, antra ir trečia pastraipos); c) dialogo pasakymų atribucija vienam ar kitam veikėjui: M1997 sakiny „–Supratau per dvi sekundes, vos tave pamačiusi,“ (p. 814) priskiriamas Alison, M2022 – Nikolui („–Supratau per dvi sekundes, vos tave pamatęs,“ p. 682). Liapsuso tikėtina priežastis – originale nežymėta giminė („I knew within two seconds of seeing you,“ M1988, p. 655), tačiau atsižvelgus į aptariamą sakinį tęsusio dialogo raidą ir tai, kad toliau seka *Nikolo* pasakojimas, darytina išvada, jog sakiny – protagonisto ištara, kaip kad nutarta M2022 (pastarajame leidime *Nikolo* ištara ir tolesnis pasakojimas kažkodėl išskaidyti į tris pastraipas, M1997 – į dvi).

Šiame darbe romano rankraštinė medžiaga bus gretinama su publikacijomis, kurių, kaip paaiškinome, tik viena – 1977 m. leidimas – versta į lietuvių kalbą. Atsižvelgdami į niuansų svarbą tekstologiniame darbe, o jie akivaizdžiai neišlaikyti lietuviškuose kūrinių vertimuose, pagrindiniame poskyrio 3.2 tekste autografus juodraščius ir P1, P2 cituosime pateikdami mūsų atliktą pažodinį vertimą. Minėtina, kad paskutinis romano

bruožus – rekonstruojant avantekstą – atpažįstama šio (paskutinio) skyriaus versija buvo smarkiai perdirbta jau viename ankstyviausių išlikusių romano juodraščių – mašinraštyje su autoriniais taisymais (toliau – T1)¹⁶⁹, kuriame ji numeruota kaip 79–81 skyriai. Didžioji dalis pakeitimų buvo autoriaus priimti, t. y., perspausdinti į naujus lapus, pernumeruojant skyrius į 78–80 ir atliekant tolesnius, tiesa, ne tokius ekstensyvius pakeitimus ranka. Šis antras išlikęs juodraštinis mašinraštis su autoriniais taisymais (toliau – T2)¹⁷⁰ autoriaus pavadintas „pirmąja pabaiga“ (angl. *first ending*)¹⁷¹. Pirminės analizės metu iškėlėme hipotezę, jog T1 ir T2 pakeitimai nulemti dideliu laipsniu panašios veikalo atomazgos idėjos; mėginsime šios prielaidos laikytis ir ją eksplikuoti. Trečias išlikęs romano pabaigos juodraštinis – mašinraštis su autoriniais taisymais, kuriame perdirbtas 78 skyrius (toliau – T3)¹⁷². Autoriaus šis juodraštinis pavadintas „galutine pabaiga“ (angl. *final ending*)¹⁷³. Genetinis T1, T2 ir T3 santykis suponuoja,

skyrius leidimuose originalo kalba – JAV ir Didžiojoje Britanijoje – šen ten skiriasi tik punktuacija, ortografija, žodžių išskyrimo būdu (išimtis – sakinys, 1965 m. JAV leidime praleistas, žr. išnašą nr. 182), todėl toliau neminėdami kitų nežymių skirtumų, cituosime chronologiškai ankstesnius JAV leidimus. Kadangi poskyrio 3.3 argumentacijai būtina šaltinius referuoti ekstensyviai, jame citatas teiksime vien originalo kalba.

¹⁶⁹ John Fowles Papers. Box 28, Folder 3, pp. 877–913. Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin. (Čia ir toliau mašinraščių siglas parinkome pagal anglakalbį šaltinio pavadinimą [*typescript*]). Mašinraščio juodraščio lapuose taisyta spausdinant rašomąja mašinėle; taip pat identifikuotos spausdintos įklijos, pakeitimai ranka (juodu ir mėlynu rašalu, minkštu juodos spalvos rašikliu (plonu flomasteriu?), grafitiniu pieštuku, mėlynos ir juodos spalvos pastelėmis). Taisymų kiekis ir pobūdis leidžia daryti prielaidą, kad tai vienas pirminių juodraščių; rekonstruotinos mažiausiai vienuolika rašymo ir redagavimo stadijų (tikslų jų ribų negalime išskirti dėl tankaus braukymo). Mašinraštis Fowleso numeruotas taip: juodo rašalo rašikliu – puslapio viršuje viduryje; šis žymėjimas nubrauktas, naują numeraciją užrašant mėlyna pastele; trečia numeracija grafitiniu pieštuku įrašyta kairėje paraštėje ir susieja T1 ir T2 (žr. išnašą nr. 170). Darbe cituoti renkamės antrąją – mėlynos pastelės – numeraciją, nes ji žymi vėliausią T1 puslapių, dar atsietų nuo T2, paginaciją. (T1 faksimilių pavyzdžius pateikiame Priede, žr. pp. xiii–xv.)

¹⁷⁰ John Fowles Papers. Box 28, Folder 4, pp. 1134–73. Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin. Mašinraščio juodraščio lapuose pakeitimai atlikti spausdinant rašomąja mašinėle ir rašant ranka (juodu rašalu ir plonu flomasteriu); spausdinta įklija pridėta p. 1161; įrašas p. 1169 užspausdintas ant pagrindinio teksto). Rekonstravome bent keturias rašymo ir redagavimo stadijas. Darbe cituojama originali (lapų kairiajame viršutiniame kampe spausdinta) paginacija. (T2 faksimilių pavyzdžius pateikiame Priede, žr. pp. xvi–xviii.)

¹⁷¹ Įrašas mėlyna pastele 77 skyriaus pabaigoje, p. 1131 dešiniajame viršutiniame kampe; antraštelė įrašyta mašinraštį redaguojant. Tiesa, šiame darbe tiriamo kūrinio 78 skyriaus tekstą, tačiau skyrių apimtis ir ribos versijose skiriasi ir į įrašą, esantį 77 skyriuje pagal T2 skyrių numeraciją, atsižvelgiame dėl to, kad tai autorinis kūrinio pabaigos koncepcijos įvardijimas.

¹⁷² John Fowles Papers. Box 28, Folder 4, pp. 1132–45. Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin. Mašinraščio juodraščio lapuose pakeitimai atlikti spausdinant rašomąja mašinėle ir rašant ranka (raudonu rašalu, grafitiniu pieštuku, mėlyna pastele). Rekonstruotos mažiausiai šešios rašymo ir redagavimo stadijos. (T3 faksimilių pavyzdžius pateikiame Priede, žr. pp. xix–xxi.)

¹⁷³ Įrašas mėlyna pastele 78 skyriaus pirmame puslapyje, p. 1132 dešiniajame viršutiniame kampe. Tikėtina, kad antraštelė Fowleso įrašyta vienos iš redagavimo stadijų, sutapusių su antraštelės „pirmoji pabaiga“ įrašymu T2, metu (žr. išnašą nr. 171).

romano paskutinis segmentas	pabaiga 1	pabaiga 2	pabaiga 3
šaltiniai	mašinėraštis su autoriniais taisymais [T1]	mašinėraštis su autoriniais taisymais [T3]	pataisytas <i>The Magus</i> leidimas, 1977 m. [P2]
	mašinėraštis su priimtais pakeitimais iš T1 ir tolesniais autoriniais taisymais [T2]	pirmasis <i>The Magus</i> leidimas, 1965 m. [P1]	

Pav. 15. *The Magus* pabaigos segmento versijos ir šaltiniai

kad pastarajame šaltinyje – romano pabaigos koncepcija, artima pirmai publikuotai versijai (žr. pav. 15)¹⁷⁴.

¹⁷⁴ Archyvinis šaltinių aprašas leidžia manyti, kad trijuose juodraštinuose mašinėraščiuose atlikti taisymai – Fowleso. Tačiau *The Magus* taip pat buvo redaguotas autoriaus žmonos Elisabeth Fowles ir leidėjų Tomo Maschlerio („Johnathan Cape“), Nedo Bradfordo („Little, Brown, and Company“), plg. Bob Goosmann, „Collecting John Fowles“, in: *Firsts: The Book Collector's Magazine*, 2004, Vol. 1, url: www.firsts-magazine.com, [2023-05-24], t. p. John Fowles, Carol M. Barnum, „An Interview with John Fowles“, in: *Modern Fiction Studies*, 1985, Vol. 31, No. 1, p. 199, url: <http://www.jstor.org/stable/26281415>, [2023-05-23]. Idant būtų galima patikimai teigti, jog visi tekstiniai įrašai mašinėraščiuose – autoriniai, reikalinga detalesnė grafologinė analizė. Šiame darbe remsimės trimis argumentais, patvirtinančiais, kad analizuojamame pabaigos segmente pakeitimai atlikti vien autoriaus. Pirmas, mašinėle Fowles spausdindavo pats (trys asmeninės rašomosios mašinėlės saugomos Hario Ransomo centre), savo ruožtu, spausdintų įklijų pridėjimai mašinėraščiuose autoriniai. Antra, akivaizdus rašysenos, nepaisant rašiklių skirtumo, kuria pakeitimai atlikti trijuose mašinėraščiuose, grafologinis panašumas. Trečia, išlikusioje romano *The French Lieutenant's Woman* rankraštinėje medžiagoje (saugomoje Makfarlino bibliotekoje, JAV), matyti, kad Elisabeth Fowles ir, tikėtina, Tomas Maschleris redakcinius siūlymus teikė atskirose mašinėraščio kopijose (žr. John Fowles, „*The French Lieutenant's Woman: Comments, criticisms, suggestions* [1977.005.2.11]“. John Fowles papers, approximately 1960s–1970s, 1977–005. The University of Tulsa, McFarlin Library, Department of Special Collections & University Archives. *Terminus ad quem* 1977). Keltina prielaida, kad pirminėse genezės stadijose Fowleso skaitytojų intervencija nebuvo tiesioginė, galbūt išskyrus atvejus, kai keista punktuacija ar pavienės raidės. Paminėti argumentai ir aplinkybės, kad redagavimo stadijos mašinėraščiuose negali būti visais atvejais patikimai išskirtos dėl užrašymo praktikos klampumo, T1, T2 ir T3 tekstus laikysime trimis homogeniškomis autorinių pakeitimų aibėmis (versijomis).

Greta taisymų atribucijos problemos, sunkumų kelia *The Magus* rankraščių datavimas. Nei mašinėraščiuose, nei inventoriuje neaptikome laikinių nuorodų (pastarasis, beje, nėra sistemingai kataloguotas, plg. Joan M. Sibley [et al.], „John Fowles: An Inventory of His Papers at the Harry Ransom Center“, 1993–dabar, url: <https://norman.hrc.utexas.edu/fasearch/findingAid.cfm?eadid=00040>, [2023-05-23]; esame dėkingi Hario Ransomo centro bibliotekininkei Elizabeth L. Garver už nepaliaujamą pagalbą susigaudant Fowleso genetiniame dosjė per nuotolį). Yra žinoma, kad *The Magus* – pirmasis pradėtas kurti autoriaus romanas (todėl rašytas anksčiau nei 1963 m., kai išspausdintas *The Collector* [Kolekcionierius]; plg. Bob Goosmann, „Collecting John Fowles“..., t. p. John Fowles, „Foreword“, in: *The Magus: A Revised Version*, Boston–Toronto: Little, Brown and Company, 1977, p. 5). Savo ruožtu, T1, T2 ir T3 *terminus ad quem* laikome 1965 m., kai paskelbtas P1. P2 rengtas autoriui pakeitimus įrašant spausdintoje P1 versijoje (žr. John Fowles, „The Magus: the author's copy used in preparing the revised edition“, 1966, in: *Sotheby's*, url: <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2019/english-literature-history-childrens-books-and->

3.1. „[A]pie įvykius, kurie galėtų būti“¹⁷⁵

Paskutiniame pataisyto romano leidimo skyriuje Nikolas reflektuoja lūkesčius, turėtus prieš pasimatant su Alison, ant kurios pyksta dėl išdavystės: „Įsivaizdavau pernelyg daug būdų, kaip galėtume vėl susitikti, tačiau nieko panašaus į tai“¹⁷⁶. Šiame komentare atsiskleidžia ir veikėjo nuostaba, ir bendresnė Fowleso pasakotojo savybė – kurti užuominas apie galimus pasakojimo baigties scenarijus¹⁷⁷. Jei Nikolas „tikėjosi kažkokio įspūdingo sugrįžimo, kokio nors paslaptingo kvietimo, metaforiško, gal net pažodinio, nusileidimo į šiuolaikinį Tartarą“¹⁷⁸, Alison jis pamato parke – „Londono banalybėje, sausoje ir pilkoje kaip kviečiai realybėje“¹⁷⁹.

Nikolo lūkestis *versus* aktuali patirtis sukuria stebinančio paprastumo efektą. Jis protagonistų susitikimo scenoje juodraščiuose buvo persvarstytas kompoziciniu ir lingvistiniu požiūriu. T3 skaitome¹⁸⁰, jog Nikolas buvo bepradingstantis skaitomoje knygoje, *kai*: „kitoje staliukų eilėje, įstrižai nuo manęs. ¶ Taip tyliai, taip paprastai. ¶ Ji žiūrėjo žemyn, tada pakėlė

[illustrations/fowles-the-magus-1966-the-authors-copy-used-in](#), [2023-05-23]) ir atskirame mašiniškame (žr. John Fowles, „The Magus: corrected typescript of the revised version of the text“, 1976, in: *Sotheby's*, url: <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2019/english-literature-history-childrens-books-and-illustrations/fowles-the-magus-corrected-typescript-of-the>, [2023-05-23]). Kadangi abu dokumentai nėra viešai prieinami (aukcionuojami „Sotheby's“), tarpinės P1 ir P2 versijos šiame darbe nėra analizuojamos.

¹⁷⁵ Aristotelis, „Poetika“, in: *Rinktiniai raštai*, sud. A. Rybelis, vert. Jonas Dumčius, Marcelinas Ročka, Vosylius Sezemanas, Vilnius: Mintis, 1990, pp. 288–9.

¹⁷⁶ „I had imagined too many ways of our meeting again, and yet none like this“ (P2 647).

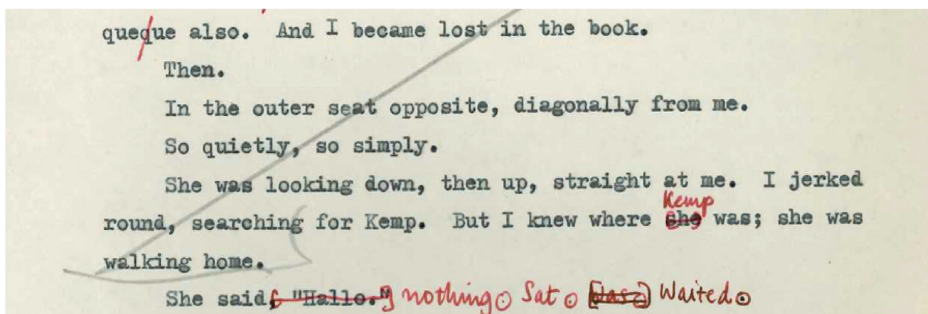
¹⁷⁷ Žinomas pavyzdys – trys romano *The French Lieutenant's Woman* pabaigos, kritikoje įvardijamos kaip tradicinė, laiminga ir nelaiminga. Iškalbingas ir paties Fowleso požiūris į kūrinio atomazgų konstravimą, papasakotas anekdotinėje situacijoje: „Reaguodamas į nuolankų Niujorko teisininko, kovojančio su vėžiu, laišką, kuriame ligonis išreiškė norą, jog romano pora [Nikolas ir Alison – D.G.] galiausiai liktų drauge, Fowles atsakė, „Žinoma, kad jie liko drauge.“ Tą pačią dieną autorių pasiekė „siaubingas“ laiškas nuo įpykusios amerikietės, kuri plūdosi, „Kodėl negalite paprasčiausiai pasakyti, ką turėjote omenyje, dėl Dievo meilės, kas nutinka toje pabaigoje?“ Fowles atžariai atsakė: „Vienas kito jie daugiau niekada nebepamatė“ („In response to a gentle letter from a New York lawyer, dying of cancer in a hospital, who said he very much wanted the couple [of Nicholas and Alison – D.G.] to be reunited, Fowles wrote back, „Yes, of course, they were.“ On the same day he got a „horrid“ letter from an American woman who angrily demanded, „Why can't you say what you mean, and for God's sake, what happened in the end?“ Fowles replied curtly: „They never saw each other again.““), žr. Richard B. Stolley, „The French Lieutenant's Woman's Man – Novelist John Fowles“, in: *The New Yorker: Scraps from the Loft*, 2016 October 25, url: <https://scrapsfromtheloft.com/books/french-lieutenants-womans-man-novelist-john-fowles/>.

¹⁷⁸ „expected some spectacular re-entry, some mysterious call, a metaphorical, perhaps even literal, descend into a modern Tartarus“ (647; P1 596). Tais atvejais, kai teksto atkarpa yra ir P1, ir P2, nuorodą pateiksime į abu leidimus, bet cituosime antrąjį. Toks sprendimas neišvengiamai implikuoja teleologinę perspektyvą, tačiau toliau čia pateikiamų atkarpų tyrimui tai nėra reikšminga.

¹⁷⁹ „[in the – D.G.] most banal of London, this reality as plain and dull as wheat“ (647; P1 597).

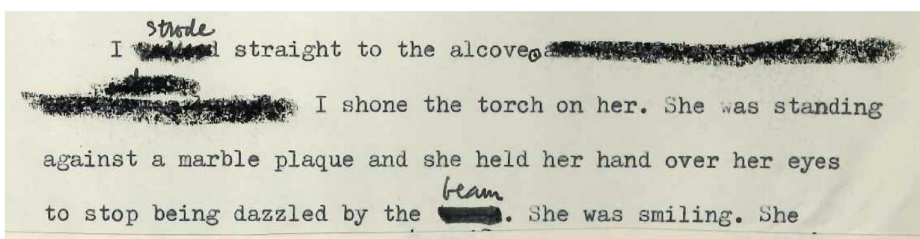
¹⁸⁰ Pabaigos koncepcija T1 ir T2 sutampa, todėl poskyryje 3.1 ir 3.2 bus operuojama T1 ir T3 (pastarajame pabaigos koncepcija gerokai kitokia). Į analizę neįtraukdami tarpinės versijos T2, tirsime T1 mikropakeitimus, kuriais T2 pasižymi mažesniu laipsniu (kaip minėta, pastarasis mašiniškasis – tai nuorašas su priimtais pakeitimais iš T1).

akis, tiesiai į mane“ (žr. pav. 16)¹⁸¹. Sekančioje pastraipoje Alison reakciją perteikiantis įrašas: „Sveikas“ („Hallo“), – mašinraštį redaguojant išbrauktas, protagonistė lieka iškalbingai tylėti¹⁸². Nesitikėtus, netgi neįtikėtus susitikimo kasdieniškumas fragmente konstruotas su ypatinga atida (psichologiškai motyvuotai) elipsei.

Pav. 16. John Fowles, *The Magus*. Fragmentas iš T3. John Fowles Papers. Box 28, Folder 4, p. 1134. Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin

Kad ir kokios nykios protagonistų susitikimo aplinkybės T3 ir publikacijų versijose, nėra taip, kad Nikolo įsivaizduotas nusileidimas į šiuolaikinį Tartatą apskritai neįvyko. Pavyzdžiui, T1 versijoje ši scena vyksta paslaptingoje altanoje ir papasakojama taip: Nikolas pašviečia žibintuvėliu Alison link, kuri, akinama šviesos pluošto, užsidengia akis ranka (žr. pav. 17). T1 versijoje figūruojantys erdvėlaikio atributai – „kapavietė“, „sarkofagas“, „požemiai“ etc. – leidžia manyti, kad pirminiuose juodraščiuose protagonistų susitikimo aplinka buvo radikaliai kitokia nei publikuotose versijose. Sakytume, kad T1 ir T2 išbandyta pasimatymo galimybė, apie kurią T3 ir abiejuose leidimuose vien užsimenama – veikėjai šiuolaikiniame Tartare atsi-

Pav. 17. John Fowles, *The Magus*. Fragmentas iš T1. John Fowles Papers. Box 28, Folder 3, p. 896. Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin

¹⁸¹ „In the outer seat opposite, diagonally from me. ¶ So quietly, so simply. ¶ She was looking down, then up, straight at me“. Pastraipos simboliniai transkripcijoje naudojami mašinraščio paragrafų pabaigoms žymėti.

¹⁸² T3 įrašytos/taisytos frazės „She said: ~~\"Hallo.\"~~ nothing. Sat. ~~Was~~ Waited.“ (žr. pav. 16) nepateko į pirmąjį amerikietiškaį leidimą (žr. John Fowles, *The Magus*, Boston–Toronto: Little, Brown and Company, 1965, p. 596), tačiau pastraipa „She said nothing. Sat. Waited.“ yra pirmame britiškame leidime (žr. John Fowles, *The Magus*, London: Jonathan Cape, 1966, p. 607). Kadangi tai vienintelis atvejis visame skyriuje, kai paragrafas, identifikuotas pirmajame Didžiosios Britanijos leidime, nėra įtrauktas JAV leidime, jo praleidimą pastarajame laikome maketo rengimo ar korektūros skaitymo *lapsus*.

duria *pažodžiui*. T1 ir T2 pabaigos segmente Nikolas ir Alison sprendžia ne tik komplikuoją tarpusavio santykį, bet ir mėgina susiorientuoti mistinės erdvės, į kurią patenka, labirinte.

T1 ir T2 erdvėlaikis dirbtinokas, pasakojimo veiksmai – perdėm dramatiniai. Kita vertus, būtent dėl hiperboliško dramatinio scenoje dar labiau kontrastuoja žemiškas dialogų turinys, o protagonistų pažeidžiamumas – įtikina. T3 ir publikuotose versijose erdvėlaikio fiktyvumas Nikolo reflektuotas kaip susitikimo aplinkybė, kurios *tikėtasi*, todėl nuoširdumą turinčios išreikšti veikėjų ištaros įgija nepatikimumo, įtartinumo atspalvį: „[Alison] buvo paskirtas Realybės vaidmuo“¹⁸³. Fiktyvumo ir tikroviškumo aspektai – taip, kaip juos pasakojime supranta Nikolas, – avantekste išsiskiria atsižvelgiant į interpretuojamo erdvėlaikio skirtumą¹⁸⁴.

3.2. Versijų žaismas

T1 ir T3 erdvėlaikiai – radikaliai skirtingi, bet kai kurios frazės kartojasi abiejose versijose. T3 yra fragmentas, kuriame Nikolas atleidžia Alison už apgavystes, bet nori sužinoti tikrąsias jų priežastis (žr. pav. 18, pažymėta mėlyna linija). Geranoriško gesto sąlyga (atleidžiu, *bet*) mūsų rekonstrukcijoje svarbi, kadangi panašią frazuotę aptinkame T1 (žr. pav. 19, pažymėta mėlyna linija). Tačiau T1 versijoje atleidimo momentas interpretuotinas priešingai nei prielankumas: prieš ir po minėto fragmento eksplikuojamas intensyvus Nikolo pyktis dėl Alison poelgių (taip pat ir protagonisto atviliojimo į makabrišką Tartaro erdvę). T1 ir T3 tam tikru laipsniu sutampančios frazės genetinėje analizėje tad įdomios tiek, kiek avanteksto rekonstrukcijoje gali būti pasitelkiamos kaip įrankis fragmentų versijoms susieti.

Kaip aptarta poskyryje 2.3, inkarinės frazės: a) indikuoja versijose perdirbtus semantinius branduolius, b) pasitelktinos rekonstruojant, kaip kito naratyvinės situacijos (kurių ribas arbitraliai nustato tyrėjas). Prieštarai aprašomi *The Magus* veikėjų psichologiniai ypatumai – vienas kūrinio motyvų, reikšmingai kitusių avantekste ir rekonstruotų pasitelkus inkarines frazes. T1 ir T3 versijose yra pastraipa, kurioje Nikolas reflektuoja idealizavęs veikėją Lili – merginą, kuria trumpam susižavėjo, – vien tam, kad Alison išvystų iškreiptai – tik negatyviai. Protagonisto retrospektyvus žvilgsnis į Alison mašinraščiuose verbalizuotas kone identiška: inkariniai sakiniai sujungia dvi pastraipų skirtinguose šaltiniuose versijas (žr. pav. 20 ir 21, pažymėta juodais stačiakampiais).

¹⁸³ „[Alison] was cast as Reality” (647; P1 597).

¹⁸⁴ Romane *The Magus* ir autoriaus kūryboje apskritai žaidžiama su fikcijos ir tikrovės ribomis. Tai reflektuodami turime galvoje ir pasirinkome poskyrio antraštei Aristotelio ištarą: „[...] there is nothing to prevent some actual events being probable as well as possible, and it is through probability that the poet makes his material from them“, žr. Stephen Halliwell [ed.], Aristotle, *Poetics*, in: *Loeb Classical Library*, Vol. 199, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995, p. 61, 63; (*Poetika* cituojame iš angliško vertimo dėl filologams gerai žinomų lietuviško vertimo ydų).

She said nothing. "I forgive you that foul bloody trick you

played this summer. I forgive you whatever miserable petty female vindictiveness made you decide to keep me waiting all this time."

~~She put in quickly, "I've been home. In Australia."~~

~~"Well thank you for all the letters you wrote."~~

9 She shrugged. A silence. Then she said, ~~(You forgive)~~
"But ?"

"But I want to know what the hell went on that day in Athens. What the hell's been going on since. And what the hell's going on now."

Pav. 18. John Fowles, *The Magus*. Fragmentas iš T3. John Fowles Papers. Box 28, Folder 4, pp. 1135–6. Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin

flooded back. I stared at her, ransacking my mind for things to hurt her with.

"I forgive you that foul bloody trick you played this summer. I forgive you all your fucking petty female vindictiveness in keeping me waiting all this time. But this ... I ..."

My voice trailed off, too angry to be coherent. By the second

Pav. 19. John Fowles, *The Magus*. Fragmentas iš T1. John Fowles Papers. Box 28, Folder 3, p. 897. Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin.

Inkarinius sakinius lydintys mikropakeitimai pirmuosius specifikuoja. T1 fragmente Nikolas žiūrėdamas į Alison ją apibūdina kaip „jokį kitą“ žmogų. Interpretuojame, kad veikėjos individualumas tokiu būdu išryškinamas kaip atstumianti ypatybė (žr. pav. 20; pažymėta mėlyna linija). Frazė modifikuota T3 – Alison netekusi ankstesnėje versijoje pabrėžto unikalumo ir protagonistui tampa „kitų savasčių“ žmogumi (žr. pav. 21; pažymėta mėlyna linija). T3 versijoje, vos keliomis pastraipomis toliau nei analizuojamas fragmentas, Alison charakteristika (kaip ją išivaizduoja protagonistas) dar kartą perdirbta. Šioje teksto vietoje Alison – unikalumo (T1 žymėtos savybės) ir „kitų savasčių“ (anksčiau T3 aprašytos ypatybės) kombinacija (žr. pav. 22, pažymėta mėlyna linija). Vėliau redaguojant T3 pastraipos išvis atsisakyta.

From my very first glimpse of her that ~~was~~^{might} I had realized, and it seemed to aggravate my anger, that I had allowed the image, idealized by memory, of a Lily always at her best to distort^{or} Alison into what she was only at her worst. She stood slimly against the wall, strikingly lit by the upward beam of the torch; much more than a ~~necessary~~ girl pretty enough by conventional standards; and caught in a flattering chiaroscuro but pretty in her own unique way, wearing her ~~own~~^{femininity} and individuality as distinctively as her clothes: Alison, and no other person. ~~And then gautler; in life if not in looks, older; a woman.~~

Pav. 20. John Fowles, *The Magus*. Fragmentas iš T1. John Fowles Papers. Box 28, Folder 3, p. 902. Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin

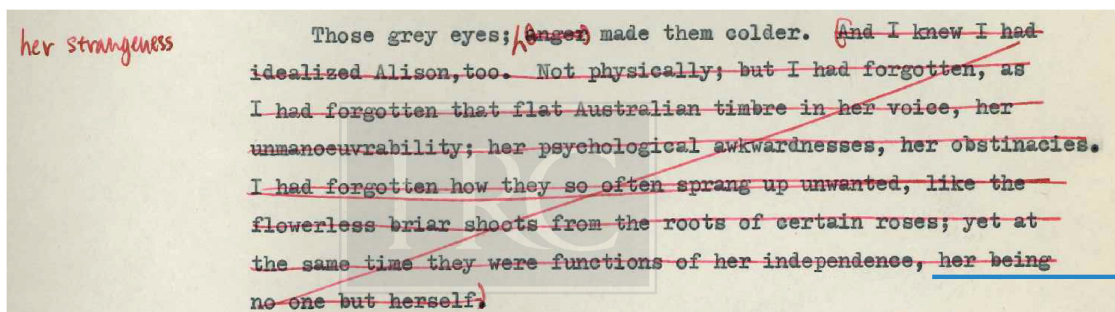
grown longer, ~~and~~^{and} she looked as she had when I had first met her. From my very first glimpse of her I ~~had~~ realized, and it seemed to aggravate my irritation, that the image, idealized by memory, of a Lily always at her best had ~~disorted~~⁺ Alison into what she was only at her worst. She was wearing a pale brown man's-collared shirt beneath the suit. A very good suit; Conchis must have given her ~~the~~ money. She was pretty, chic, desirable; even without ... I remembered Parnassos. Her other selves; ~~to come live with me.~~ She stared down at the tip of her flatheeled shoe.

Pav. 21. John Fowles, *The Magus*. Fragmentas iš T3. John Fowles Papers. Box 28, Folder 4, p. 1135. Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin

Veikėjo vaizdinys apie *kitą* fragmente transformatyvus: Alison protagonisto apmąstoma antagonistiskai („Alison, and no other person“), nežymiai palankiai („her other selves<; some live with me>“¹⁸⁵) ir ambivalentiskai („her psychological awkwardnesses, her obstinacies [...] yet [...] her being no one but herself“). Trys fragmento versijos kuria veikėjos charakteristikų integralumo išpūdį: vieno varianto svarstymas stimuliuoja įtraukti kito varianto reikšminį niuansą. Kintantys išivaizdavimai apie Alison, savo ruožtu, leidžia permąstyti veikėją Nikolą. Psichologinių ypatumų, kuriais apibūdinami protagonistais,

¹⁸⁵ Kampiniai skliaustai transkripcijoje pasitelkiami žymėti mašinarščiuose atliktus braukimus.

įvairavimas avanteksto skaitytoją skatina veikėjų įvaizdžius ir šių įvaizdžių įtekstinimą interpretuoti kaip nestabilius. *The Magus* pabaigos avantekstą toliau papasakosime *demaskuodami*, kaip siekiame įdiegti jo procesualumo išpūdį.

Pav. 22. John Fowles, *The Magus*. Fragmentas iš T3. John Fowles Papers. Box 28, Folder 4, p. 1136. Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin

3.3. Trijų pabaigų sąrangos eksponavimas

Operuosime keturiais kūrinio pabaigos segmento kompoziciniais vienetais – tekstiniais fragmentais (žr. pav. 23)¹⁸⁶. Analizuojant fragmentų versijas identifikuoti trys opozicinių santykių, apibūdinančių veikėjų ryšį romane, tipai, kuriuos pademonstruosime remdamiesi segmento transkripcijomis (žr. pav. 24; toliau poskyryje atskirai nenurodant referuojama į šias transkripcijas).

¹⁸⁶ Idant pernelyg nekomplikuotume navigavimo tarp pagrindinio teksto ir iliustracijos, į tolesnę analizę neįtraukiame T1 ir T3. Pakeitimai, atlikti T1, buvo priimti ir perspausdinti į T2, o T3 atpažįstame tą pačią pabaigos koncepciją kaip ir jo pagrindu rengtame P1. Kaip minėjome, iki publikavimo P1 ir P2 buvo taisyti ne vien Fowleso; tarpiniai dokumentai, kurie patvirtintų redakcinių pakeitimų autorystę, nėra viešai prieinami (žr. išnašą nr. 174). Taigi vien T2, P1 ir P2 operuojame argumentuodami, kad, pirma, pasirinktos versijos reprezentuoja tris pabaigos versijas, kuriose veikėjų santykių atomazgos sprendiniai reikšmingai skiriasi, antra, nors leidimuose P1 ir P2, tikėtina, esama ne vien autorinių keitimų, publikacijas laikome heterogeniškomis struktūromis to paties pabaigos segmento, kurio genetinių ryšių tyrimas – šio darbo fokuse. Dėl analizės skaitymo komplikacijų tyrime taip pat neįtraukiame finalinių romano eilučių, t. y. citatos iš „Pervigilium Veneris“: „cras amet qui numquam amavit / quique amavit cras amet“ („rytoj temyli, kas niekadoms nemylėjo, ir kas mylėjo, rytoj temyli“), žr. John Fowles, *Magas...*, 2022, p. 683). Hipografo pozicija mašinosraščiuose ir publikacijose varijuoja (aptinkamas iškart po paskutinės kūrinio pastraipos arba tolesniame tuščiajame lape). Citatos įtraukimas į analizę reikalautų išsamesnio paratekstinių duomenų avantekste tyrimo, o tai peržengtų šiame darbe keliamų klausimų ribas.

1172

But it's only very recently that I've been able to." She was suddenly looking at me, and I could not look back.

"Because I was, well, as if I was blind before." Silence; the emotion of love tearing all before it; make, words; all the lies and all the dross. "And I need you ... Alison, I need you more than anything else in the world."

And still her silence, but a silence like an embrace. I looked up at her watching me. "If you went away now ..."

"If I went away now?" Our voices had sunk to whispers.

A silence. Some kinds of being better understood.

A piece of the window.

She came round the sarcophagus and leaned against the sidewall, three feet away. Her face in shadow, the gray eyes, the look of the perverse wail; but her innocence overwhelming her perverseness. With such a strange smile; as if I was a baby she had just given birth to. And then her sense of anti-gravity came back, and she gave a little grin.

"Do you know what I discovered one day?"

"No."

"That if you take the c and the h away from Hicheloa, you're left with Alison all mixed up."

"Do you see."

She murmured, "Three quarters of you."

1173

"I'll drop them. Then you'll be all of me."

Our eyes met, hid nothing, could not hide anything. I reached out a hand through the bars. She stood away from the wall, and took off her gloves; looking down, whether at my hand or her own I couldn't tell.

"I haven't any choice really, have I?"

"No."

I glanced at the couplet on the wall; at whatever terrible inadequacy of love among the living had prompted it.

She felt in her pocket and brought out the key, looked at it, then put it in her right hand and slipped it under mine.

I drew her towards me by both hands, till our faces were only a few inches apart; our eyes one, our beings one, one through the cold iron bars; and she had that ardent smile, her variant of theirs, steadier, less malicious, far less implacable, yet still that cruel-gentle smile.

Looking love; yet making it.

605

back to Australia; or to some Australia of the mind, the emotions, to her, without me. For she could not let me go.

Elsewhere. Her turn to know.

Then I went on. Fifteen, twenty yards. I closed my eyes. Prayed. Her hand on my arm. I turned again. Her eyes were wounded, changed. I was more than ever implacable. But also some delay she was trying to make. Some compromise. I watched myself free, of both hand and eyes.

I hit her before she could speak. I flung my arm out, held it the smallest fraction of a second, then brought it down sideways as hard as I could, so sure that she would twist her head aside. But in that smallest fraction of a warning second she finally checked, and decided: was the savage but unswayed skip knocking her sideways. Even so her hand flashed up instinctively, and her eyes blinked with shock.

Fate.

We stared wildly at each other for a moment. Not in love. No name, no name, but unable to wear masks. She recovered first. Behind her I could see people stopped on the path. A man stood up from his seat. The Indian sat and watched. Her hand was over the side of her face, shielding it as well as covering it. Her eyes were wet, perhaps with the pain that she was slowly smiling. That ardent smile, her variant of theirs, steadier, braver, far less implacable, without malice or arrogance, yet still that smile.

Looking love; yet making it.

And suddenly the truth came to me, as we stood there, trembling, searching, at our point of fulcrum. There were no watching eyes. The windows were as blank as they looked. The theatre was empty. It was not a theatre. They had told her it was a theatre, and she had believed them, and I had believed her. To bring us to this— for themselves, but for us. I turned and looked at the windows, the facade, the progress white pedimental figures.

Then she buried her face in her hands, as if some inconvertible mechanism had started.

I was so sure. It was logical, the characteristic and perfect final touch to the grotesque. They had abandoned. I was so sure, and yet ... after so much, how could I be perfectly sure? How could they be so cold? So inhuman? So incurious? So loud the clow and yet leave the game? And if I wasn't sure?

606

I gave her bowed head one last stare, then I was walking. Firmer than Ophelia, as firm as Alice herself, that other day of parting, not once looking back. The autumn grass, the autumn sky, fog-like. A blackbird, poor fool, singing out of season from the willows by the lake. A flight of gray pigeons over the houses. Fragments of freedom, as we gain once free. And somewhere the straggling word of burning leaves.

654

believe. A flushed white-lipped bird was walking, freely, over the my last losses and first losses. The milk, so in a flash, of coming flow and autumn and spring and other accidental autumns into those steps, I woke away from Alison and at those linear windows, the facade, the progress white pedimental figures, she was out. It was a shock, the perfect shock to my judgment. They had seen it, we were done. I was so sure, and yet ... after so much, how could I be perfectly sure? How could they be so cold, so incurious— so incurious? So had they and perhaps the game?

I looked back towards the path, the last three natural windows there were standing, as if this reveal built line of marble beauty, the previous scene, had had their impact also. When hadn't I realized, the wall held a hand to be shown, but now her hand was bowed. There was a little sudden outbreak, as if she tried to seize the more than her voice, to show, hardly visible, in a dream, as if ...

I thought I had seen ...

I could nothing, made no move to reach out. After a moment the looked up and everything in her expression was as had been in her eyes and words, looked, pale, every female movement about time began. But I cling to something, the something I had never seen, so always found to see, in those former grey eyes, as if ... something something about it, the being, the lastness, the more. A small step taken, a shrouded signal waiting to be taken. She spoke again, out to me I what I was looking at.

"It's why wouldn't you come walk away?"

The dark has dimly passed behind, as if the question was answered.

"You came why?"

"No."

I have white one words of being you? I want show. The other hand, were to her face, as if I might say, but again, I understand the word now, Alison. Your word? Will she wait. For better in her smile. Her sense of being told, at a single loss. You can't have someone who's really on his knees. She'll never be more than half a human being, without you.

The bowed head, the bowed face.

656

She is silent, will never speak, never forgive, never reach a hand, never leave this frozen present time. All waits, suspended. Suspended the autumn trees, the autumn sky, anonymous people. A blackbird, poor fool, sings out of season from the willows by the lake. A flight of pigeons over the houses; fragments of freedom, hazard, an anagram made flesh. And somewhere the stinging smell of burning leaves.

etiam amet qui nonquam amat
quique amavit esse amat

Pav. 23. *The Magus* paskutinio (78) skyriaus pabaigos segmento versijų, kurias sudaro keturi kompoziciniai vienetai, schema. Iš kairės į dešinę: 1) ištrauka iš T2 [John Fowles Papers. Box 28, Folder 4, pp. 1172–3. Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin]; 2) ištrauka iš P1 [*The Magus*, 1965, Boston–Toronto: Little, Brown and Company, pp. 605–6]; 3) ištrauka iš P2 [*The Magus: A Revised Version*, 1977, Boston–Toronto: Little, Brown and Company, pp. 654–6]. Spalvinti stačiakampiai žymi tekstinius fragmentus, kurių kiekvienas sietinas su individualia naratyvine situacija, versijose identifikuota pasitelkus inkarines frazes. Fragmentų ribos nubrėžtos apibendrintai – idant genzės pasakojimas nebūtų pernelyg komplikuotas.

[X] I looked up at her watching me. “If you went away now... / **x₁**”

“If I went away now?” Our voices had sunk to whispers.

<“I think my heart would break.”> **A silence. Some kind of begging beggar words.**

I stared at the ground.

[...]

“Do you know what I discovered one day?”

“No.”

“That if you take the c and the h away from Nicholas, you’re left with Alison all mixed up.”

“So you are.”

She murmured, “Three quarters of you.”

“I’ll drop them. Then you’ll be all of me.”

[...]

[Y] I drew her towards me by both hands, till our faces were only a few inches apart, our eyes one, our beings one, one through the cold iron bars; and she had that archaic smile, her variant of theirs, steadier, less malicious, far less implacable, yet still that cruel-gentle smile.

Mocking love; yet making it / **y₁**.

Pav. 24. *The Magus* pabaigos segmento kompozicinių vienetų versijų transkripcijos (plg. pav. 23). Pagrindiniame šio darbo tekste į keturis tekstinius fragmentus referuojama, kaip nurodyta toliau: X fragmentas (žymimas oranžine spalva), Z fragmentas (žymimas mėlynai), Y fragmentas (žymimas žaliai), M fragmentas (žymimas pilkai). [...] žymi į transkripcijas neįtrauktus tekstinius elementus (frazė, sakinytis, pastraipa etc.), kurie pagal semantiką priskirti į analizę neįtrauktoms atkarpoms; <...> indikuoja šaltinyje fiksuotus braukimus, **pusjuodis šriftas** – pridėjimus, pabraukimas linija – inkarines frazes (jų scheminis simbolis – tekstinio fragmento siglą atitinkanti mažoji raidė su indeksu – teikiamas po pasivirojo brūkšnio).

[Y] Her eyes were wet, perhaps with the pain. But she was slowly smiling. That archaic smile, her variant of theirs, steadier, braver, far less implacable, without malice or arrogance, yet still that smile.

Mocking love; yet making it / **y₂**.

[Z] And suddenly the truth came to me, as we stood there, trembling, searching, at our point of fulcrum. There were no watching eyes. [...] The theatre was empty. It was not a theatre.

[...]

I was so sure. It was logical, the characteristic and perfect final touch to the godgame. They had absconded. I was so sure, and yet... after so much, how could I be perfectly sure? / **z₁** [...]

[X] I gave her bowed head one last stare, then I was walking / **x₂**. Firmer than Orpheus, as firm as Alison herself, that other day of parting, not once looking back. [M] The autumn grass, the autumn sky. People. A blackbird, poor fool, singing out of season from the willows by the lake. A flight of gray pigeons over the houses. Fragments of freedom, an anagram made flesh. And somewhere the stinging smell of burning leaves / **m₁**.

[Y] Her hand stayed over the side of her face and her eyes were growing wet, certainly with the pain and perhaps partly also with a sort of incredulity / **y₃**.

[Z] The final truth came to me, as we stood there, trembling, searching [...].

There were no watching eyes. [...] The theatre was empty. It was not a theatre. [...] It was logical, the perfect climax to the godgame. They had absconded, we were alone. I was so sure, and yet... after so much, how could I be perfectly sure? / **z₂**

[...]

[X] “I hate you. I hate you.”

[...]

“Then why wouldn’t you let me walk away? / **x₃**”

[...]

“You know why.”

“No.”

“I knew within two seconds of seeing you.”

[...] “You can’t hate someone who’s really on his knees. Who’ll never be more than half a human being without you.”

[...]

[M] She is silent, she will never speak, never forgive, never reach a hand, never leave this frozen present tense. All waits, suspended. Suspend the autumn trees, the autumn sky, anonymous people. A blackbird, poor fool, sings out of season from the willows by the lake. A flight of pigeons over the houses; fragments of freedom, hazard, an anagram made flesh. And somewhere the stinging smell of burning leaves / **m₂**.

Psichologiškai motyvuotų (teisinga/neteisinga) ir mimetinių (tikra/fiktyvu) opozicijų sandūros. Pabaigos segmento versijose rekonstravome X fragmentą – tekstinį vieneta, kurį susiejome trimis inkarinėmis frazėmis: „if you went away now...“ (T2); „I was walking away“ (P1); „why wouldn't you let me walk away“ (P2). Semantiniu požiūriu, frazės signalizuoja veikėjo sumišimą dėl partnerio: (1) Nikolas nori, jog Alison pasilikėtų; (2) Nikolas palieka Alison; (3) Nikolas sustabdomas Alison, kad jos nepaliktų. Įtampa dėl protagonisto sprendimo pasilikti ar palikti kuriama ir (veiksmožinio) modalumo, ir inkarines frazes supančių sakinių kaitos. Darytina prielaida, kad inkarinės frazės drauge su prieš jas einančiais ar jas sekančiais sakiniais gali būti svarstomos kaip *kintamieji*. Kitaip tariant, pabaigos versijose keliama moralinė dilema – vieno veikėjo sprendimo teisingumas/neteisingumas kito veikėjo atžvilgiu. X fragmente protagonistų svarstymus, kuriuos pasitelkiame kaip inkarines frazes, žymime taip: x_1 (T2), x_2 (P1), ir x_3 (P2).

x_1 atveju inkarinė frazė ir ją supantys mikropakeitimai – T2 segmento pabaigoje, tačiau x_2 ir x_3 lokacija kompozicinėje P1 ir P2 struktūroje skiriasi: x_2 sutrauktas ir inkorporuotas paskutinėje P1 pastraipoje, o x_3 – išplėstas priešpaskutinėje P2 pastraipoje. Vadinasi, kintamieji žymi ir inkarinės frazės bei ją supančių sakinių perdirbimo imtį, ir tekstinio fragmento lokacijos kaitą pabaigos kompozicinėje struktūroje. Savo ruožtu, semantinę ir konstrukcinę X fragmento variaciją svarstome kaip pralaidžią: $x_1 \leftrightarrow x_2 \leftrightarrow x_3$ (abipusę rodyklę pasitelkiame žymėti dvikryptei fragmento versijų sąveikai, t. y. signalizuoti, kad genetiniai ryšiai steigiami ir diferencijuojami schemas skaitymo metu).

Kita X fragmento kaitos perspektyva rekonstruota tiriant tekstinius pakeitimus, formavusius Z fragmentą. Neidentifikuotas T2 versijoje, Z fragmentas pridėtas P1 ir P2 bei perteikia Nikolo sumaištį dėl tikrovės patyrimo. Inkarinės frazės, signalizuojančios veikėjo pasimetimą, prieštaringos jau sintaksinės struktūros lygmeniu: „I was so sure [...] how could I be perfectly sure?“ (z_1, z_2)¹⁸⁷. Vidinis veikėjo konfliktas romano pabaigoje užėmė skirtingas struktūrines pozicijas: P1 ir P2 į Z fragmentą įterpti redaguoti, skirtingos imties tekstiniai vienetai, taigi Z fragmentas versijose – išsklidęs.

Nikolo dvejonės, perteiktos Z fragmentu, prisideda prie netikrumo efekto, atpažįstamo rekonstruojant X fragmentą, kuriame protagonistas apmąsto santykio su Alison įtampas. Tekstiniai pakeitimai atlikti X ir Z fragmentuose, taip pat šių fragmentų nestabilios pozicijos kompozicinėje T2, P1 ir P2 struktūroje, suponuoja klausimo, kas moraliai teisinga vs. neteisinga sandūrą su mimetine mįsle, ką veikėjas patiria kaip tikrovišką vs fiktyvų (ar

¹⁸⁷ Lingvistinė inkarinių frazių išraiška gali sutapti, tačiau jas supantys mikropakeitimai siskiriasi didesniu laipsniu. Savo ruožtu, kintamuosius, kuriais žymime tekstinius fragmentus, jungiamus analogiškų inkarinių frazių, indeksuojame skirtingais numeriais.

tikrą/klaidingą). Du paskirus tekstinius fragmentus, kurių viduje sprendžiamos moralinės dilemos, interpretuojame kaip *susiduriančius*: $x_1 \leftrightarrow z_1 \mid x_2 \leftrightarrow z_2 \mid x_3$ (vertikalų brūkšnį pasi-
telkiame žymėti kontradikciniam santykiui tarp tekstinių fragmentų, kurių vidinė struktūra
semantiniu požiūriu – taip pat prieštaringa).

Psichologiškai motyvuotų ir mimetinių opozicijų perdangos. Rekonstruojant Y frag-
mento genezę, psichologinės-mimetinės opozicijos užuot susidūrusios gretinant skirtingus
fragmentus, persidengia tiriant vieno ir to paties fragmento struktūrą. Y fragmente T2 Nikolas
ir Alison apsikabina (Fowleso žodžiais tariant, *tampa viena*); P1 – Alison keistai šypsosi po
to, kai Nikolas jai trenkia; P2 įžodinama, kad Alison vos laikosi nepravirkusi dėl grubaus
Nikolo poelgio. Turime dvi pabaigos galimybes – veikėjų susitaikymą apsikabinant (T2) arba
vienas kito skaudinimą atsitraukus (P1, P2). Protagonistų santykių sprendinio kulminaciją
žymime Y fragmentą užbaigiančia inkarine fraze: „Mocking love; yet making it“ (T2, P1); jo
variacija P2 – „a sort of incredulity“, (toliau – y_1, y_2, y_3)¹⁸⁸.

Ar veikėjai pasiekia kompromisą ar ne, semantinė ir sintaksinė inkarinių frazių
konstrukcija leidžia interpretaciškai pagrįsti abi galimybes (mocking, *yet* [T2, P1]; *a sort of*
incredulity [P2]). Kitaip pasakius, Nikolas vis vien abejoja santykio su Alison moraliniu
pagrindu, o taip pat ir tikrumu. Pastarąjį veikėjų ryšio aspektą apibendrina protagonisto
individualių apmąstymų turinys, t. y., jo keliamas klausimas, ar tikrovė, kurią veikėjas patiria,
nėra fikcija. Y fragmento versijas tad svarstome kaip dvejoją kontradikciją. Minėtina, kad
šio fragmento pozicija pabaigos segmente varijavo: Y fragmentas užbaigė romaną T2, tapo
atskaitos tašku papildomų pastraipų pridėjimui P1, ir buvo sutrumpintas P2. Interpretuojame,
kad Y fragmento semantinis dvejojumas persidengia su prieštaromis tarp X ir Z fragmentų:
 $x_1 + y_1 \leftrightarrow y_2 + z_1 \mid x_2 \leftrightarrow y_3 + z_2 \mid x_3$ (pliuso ženklų žymime ir tekstinių elementų versijoje seką,
ir fragmento persidengimą su kitais fragmentais vienoje iš versijų).

Pabaigos uždavinys: išspręsti vs neišspręsti. Metas užduoti klausimą, ką
rekonstruodami opozicijų formaciją fragmentuose (ar tarp jų) pasakome apie romano
pabaigos segmentą. Atsakydami, rekonstruojame publikuotų versijų paskutinio – M – frag-
mento genezę. P1 fragmentas M perteikia keistumą laisvės, kuri ištinga Nikolą šiam einant į
šalį nuo Alison; P2 tame pačiame fragmente atskleidžiama veikėjo patiriama laisvė apibū-
dinta kaip fragmentiška, sustingusi esamajame laike. M fragmento P1 ir P2 kulminacija –
inkarinė frazė: „the stinging smell of burning leaves“ (toliau – m_1, m_2). Atsižvelgus į tai, kad
T2 pasibaigia ne M, bet Y fragmentu, versijos suponuoja tris romano pabaigas: veikėjams
suartėjus, T2 implikuojama galimybė, kad Nikolas ir Alison pasilieka drauge; P1 atveju

¹⁸⁸ Trečiąją frazę inkarine laikome semantinio, o ne lingvistinės raiškos panašumo į pirmąsias dvi frazes pagrindu.

Nikolas prilyginamas tolstančiam Orfėjui, taigi diegiama veikėjų išsiskyrimo nuojauta; galiausiai, P2 skaitome ištarą „all waits, suspended“, niekaip daugiau protagonistų santykių sprendinio neeksplikuojant.

Versijų daugio perspektyva leidžia kelti prielaidą apie finalinę rekonstrukcijos eigoje identifikuotą prieštarą, sietiną su veikėjų santykių likimu – jį išspręsti vs. neišspręsti, t. y. skaitytojui pranešti „kuo viskas baigėsi“ ar ne. Apibūdinus kontradikcijas (Nikolo svarstymai apie tai, kokia veiksena teisinga, kokia ne, sumaištis dėl patirčių tikroviškumo), lieka atsakyti, ar prieštarų kurta įtampa romano pabaigoje atpalaiduojama, ar tik sustiprėja. Linkstame apibendrinti taip – galimybė interpretuoti pabaigos dilemų daugį sukuria įspūdį, kad opozicijas įmanu neutralizuoti, t. y., suspenduoti saspensinę veikalo struktūrą.

Versijų kaip homogeniškos tekstinės sąrangos idėją¹⁸⁹ išskleisime pasitelkdami aprašytus kintamuosius. Jų sintezė – schema, kurią kviečiame apmąstyti procesualiai. Nors mokslinio diskurso naratyvumo svarstymui taikytinos specialios išlygos, mintis, kad matematinės schemas įmanu skaityti kaip naratyvą¹⁹⁰, grindžia mūsų pasirinktą literatūrinės genezės konceptualizavimo eksperimentą. Schematizuota tekstinės kaitos išraiška – ne trafaretas identifikuotiems genetiniams ryšiams apibendrinti, bet impulsas genetinių sąveikų įsivaizdavimui ir apercepcijai (žr. pav. 25).

¹⁸⁹ Heterogeniškas ir homogeniškas tekstinės struktūras skiriame remdamiesi vokiečių tekstologo Hanso Walterio Gablerio pasiūlytos veikalo teksto sinchronijos ir diachronijos koncepcijos pagrindu: „[G]alima sakyti, kad veikalas apima visas jo autorines tekstinės padėtis. Pagal tokį apibūdinimą, veikalas įgauna laikinę ašį ir ištęstumą nuo ankstyviausio juodraščio iki paskutinio keitimo. Jo visuminis tekstas pasirodo kaip diachroniška struktūra, koreliuojanti su galimomis išskirti diskrečiomis sinchroniškomis struktūromis [...]. Taigi tai kinetinė signifikacijos sistema, kurios dinamika sukasi apie variantą. Variantas, toli gražu nesąs vien išorinis dirgiklis, tampa integraliu tekstiniu elementu, veikalo tekstinėje visumoje esmiškai reikšmingu“ („the work may be said to comprise all its authorial textual states. By such definition, the work attains an axis and extension in time from earliest draft to final revision. Its total text presents itself as a diachronous structure correlating the discrete synchronous structures discernible [...]. It is thus a kinetic system of signification whose dynamics revolve on the variant. The variant, far from being an extraneous irritant, becomes an integral textual element of pivotal significance in the textual totality of the work.“), žr. Hans Walter Gabler, „The Synchrony and Diachrony of Texts: Practice and Theory of the Critical Edition of James Joyce’s *Ulysses*“, in: *Text*, 1984, Vol. 1, p. 309. Homogenišką tekstinę struktūrą sąranga įvardiname siekdami akcentuoti genetinių santykių samplaikos aspektą. Iš tekstologinėje tradicijoje paplitusių tekstualumą apibūdinančių sąvokų – angl. *textual structure*, *composition*, *state*, – lietuviškoje vartosenoje prigijusi ir Jerome’o J. McGanno pasiūlyta *tekstinė būklė* (angl. *textual condition*), tačiau pastarojo koncepto fokuse – genezę veikusios socialinės įtakos, kurių darbe nesiimame tirti, taigi ir nesirenkame vartoti jas implikuojančio termino. (Tiesa, *tekstinės būklės* koncepcija ataidi šio magistro darbo pirminėje antraštėje, autorės sumanymu formuluotoje „Genezės poetika: procesualumo problema“, tačiau instituciniu pagrindu atmestoje ir vėliau patvirtintoje tezė pakeitus į „Literatūrinio teksto genezė: procesualumo konceptualizacija“). Plg. Jerome J. McGann, *The Textual Condition*, Princeton: Princeton University Press, 1991.

¹⁹⁰ Plg. Line Edslev Andersen, „Reading Mathematical Proofs as Narratives“, in: *Narrative Science: Reasoning, Representing and Knowing since 1800*, eds. Mary S. Morgan, Kim M. Hajec, and Dominic J. Berry, Cambridge: Cambridge University Press, 2022, pp. 391–404.

$$\begin{array}{ccc}
 \text{T2 pabaiga} & \text{P1 pabaiga} & \text{P2 pabaiga} \\
 x_1 + y_1 \leftrightarrow y_2 + z_1 & | & x_2 + m_1 \leftrightarrow y_3 + z_2 & | & x_3 + m_2
 \end{array}$$

Pav. 25. *The Magus* pabaigos segmento genezės schema

Dėmesį atkreipiame į dvikryptes rodykles, turinčias stimuliuoti mūsų skaitytojo intelektinį judėjimą lygtimi pirmyn ir atgal. Interpretaciniams veiksams svyruojant nuo versijų prie jų ryšių žymiklių, savo ruožtu, genetinius santykius skatinama pamatyti pagal jų apmąstymo pobūdį – kaip judėjimą. Dinamiškas lygties skaitymas lemia, kad tai, kas perskaitoma, interpretuojama kaip procesualus fenomenas¹⁹¹. Savo ruožtu, schema stimuliuoja užklausti jos reikšmę: kiekviena versija interpretuotina ne kaip kontradikcija ankstesnei ar vėlesnei, bet *santykiyje* suėjusia prieš ar einančia po jos. Taip formuojama genetinių judesių seka, kurios skaitytojui nebereikia redukuoti iki vienos iš versijų – spręsti, kuri iš pabaigų įtikinamesnė (pvz., kelti klausimą, ar *The Magus* atomazgos suteikia aiškumo dėl veikėjų išsiskyrimo ar likimo drauge; kuris iš protagonistų reprezentuoja tikrovės ar fikcijos kategoriją ir pan.)¹⁹².

¹⁹¹ Tirdama literatūrinio erdvėlaikio struktūras, Sally Bushell analizavo skaitymo veiksmų konceptualizacijas pagal Hansą-Georgą Gadamerį, Wolfgangą Iserį (žr. Sally Bushell, „Reading As Mapping, or, What Cannot Be Visualised“, in: Idem., *Reading and Mapping Fiction: Spatialising the Literary Text*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020, pp. 273–306). Tyrėja teigė, kad teksto skaitymo ir jo interpretacijos procesualumai vienas kitą veikia. Tačiau jei skaitymas – procesuali veikla savaime, kodėl ne kiekvieno skaitymo metu teksto reikšminės implikacijos – dinamiškos? Problemą formuluojame numatydami, kad būtent ji išskyla mūsų pateiktos schemos atveju: remiamės matematine išraiška, kurios skaitymas, preziumuojame, genezę skatintų apmąstyti dinamiškai, vis dėlto santykis tarp lygties aiškinimosi ir genezės procesualumo nėra tiesioginis. Jis steigiamas (ar suaktyvinamas) individualaus skaitytojo intelekto ir vaizduotės. Viena vertus genezės konceptualizavimas – tai pastanga stimuliuoti skaitytojo interpretacinius veiksmus, kita vertus, ši stimuliacija turėtų būti vykdoma aktyviai (ir nuolankiai) reflektuojant, kad skaitytojo interpretaciniai veiksmai sąlygoti dar ir kognityvinių veiksmių, todėl nėra visiškai pavaldūs kritikui.

¹⁹² Plg. Rita Šerpytytė, „Laikas, būtis ir įsivaizduojamybė: naujos realumo perspektyvos Catherine Malabou ir Giorgio Agambeno filosofijoje“, in: *Apie tikrovę*, sud. Kristupas Sabolius, Vilnius: LAPAS, 2021, p. 180: „Tik tam tikru būdu lokalizuojant laiko (ateities) problemą, gali būti iššaukiamas toks diskursas, kuris nesitenkins loginės ir chronologinės genezės vienvėde, bet sieks atrasti savo šaknis spekuliatyviame judesyje. Taigi, pasak Malabou, diskursas, į kurį ji pretenduoja ir kuris atitinka Hegelio mąstymą, yra ‚[t]oks diskursas, kuris siekia aprašyti patį dalykų matymą, kur laikai susitinka ir susikerta‘. Čia ji ir įvardija, ką turi galvoje: ‚[T]ai spekuliatyvus ‚lankstumas‘ (*suppleness*), kuris nėra nei aistra, nei pasyvumas, bet plastiškumas.‘“

* * *

Rekonstruodami variantiškos kūrinio pabaigos genezę, versijas svarstėme *ir* kaip viena kitai prieštaraujančias, *ir* kaip viena kitą papildančias – plastiškos visumos perspektyvoje. Nors tokia tekstinė sąranga niekada neegzistavo (tradiciniame ar skaitmeniniame) leidime, nereiškia, kad ji negali būti apsvastyta avanteksto skaitytojo. Juk dėl aukšto interpretacinio laipsnio genezės tyrimas – savirefleksyvi spekuliacija, ar, kaip rašė Fowles, – melas; „bet tai taip pat ir puiki poema“¹⁹³.

¹⁹³ „Genesis is a great lie; but it is also a great poem [...]“. Žr. John Fowles, *The French Lieutenant's Woman*, Boston–Toronto: Little, Brown and Company, 1969, p. 128.

IŠVADOS

Ne kartą literatūrinio kūrinio tekstologiniuose tyrimuose formuluota, kad genezės rekonstrukcija – tai veikalo produkavimo eigos interpretacija, o jos tikslas – papasakoti avantekstą dinamiškai. Kūrybiniai procesai genetikų analizuojami kombinuojant grafologinius įrankius ir literatūrologines prieigas (João Dionísio, Almuth Grésillon, Catherine Violet), avantekstinę medžiagą klasifikuojant pagal materialiuosius ir konceptualiuosius aspektus (Pierre-Marc de Biasi), adaptuojant gamtamokslio vaizdinius (Dirk Van Hulle) bei sintetinant užrašymo praktikos, jos interpretacijos ir konceptualizavimo išvadas (Sally Bushell). Šiuos modelius preparuodami nustatėme, kad genetikų tyrimo pretenzija – atskleisti genezės procesualumą, – pirma, nėra iki galo pagrįsta (nagrinėtuose reprezentatyviuose genetinės kritikos veikaluose, interpretuojančiuose konkrečių kūrinių avantekstus, pasigedome pastangos nuosekliai konceptualizuoti tyrimo objektą), antra, taip ir lieka neįgyvendinta (avanteksto aprašymuose genezės dinaminiai aspektai reprezentuojami statiškai).

Tirdami tris prozos avantekstus genezės procesualumą artikuliavome kaip intelektinę struktūrą, kurią leidžia apibūdinti santykis tarp rekonstrukcijos teorinių prielaidų ir praktinės išeigos. Savo ruožtu, pasiūlėme genezės modeliavimo alternatyvą. Teigėme, kad genezėje interferuoja kūrinio naratyvo, teksto kaitos ir avanteksto konceptualizacijos procesualumas. Trejopą dinamiką pademonstravome vidiniuose tekstiniuose interpretuotų avantekstų santykiuose; taip pat kėlėme prielaidą, kad trijų procesualumų konceptas atskleidžia išorines skirtingų avantekstų sąveikas.

Analizuojant Tomo Vaisetos romano *Ch.* avantekstą paaiškėjo, kad kūrinio redagavimo eigoje autoriaus persvarstytas teminis inovatyvumas ir struktūriškai motyvuota pasakojimo kompozicija. Analogiškos dilemos sprendimą analizavome Romualdo Granausko novelės „Geltonas miestelis“ avantekste. Juodraštinės ir publikuotos kūrinio versijų dialogą atpažinome šaltiniuose sutampančių ar sinoniminę formą turinčių žodinių frazių, kurias pavadino inkarinėmis, dėka. Jų – kaip analitinio įrankio variacijai susekti – konceptą pritaikėme Johno Fowleso romano *The Magus* genezei tirti. Tris šio kūrinio pabaigas interpretavome, autorinių keitimų sekos rekonstrukcija atskleidė, kaip einama prie komplementaraus kelių atomazgų derinio.

Alternatyvūs genezės aptarimo modeliai mus grąžina prie klausimo: jei kritiko identifikuotos ir apibūdintos tekstinių variantų sąveikos nėra tapčios aktualiai vykusiems užrašymo ir redagavimo veiksmams¹⁹⁴, kokį procesualumą deklaruojame, kai kalbame apie

¹⁹⁴ „[K]ūryba yra vien perėjimas tarp pasikartojimo fazių, ir ją suvokti įmanu tik tada, kai dėka pasikartojimo ji stabilizuojama, todėl tik sąmoningai besistengdami ją galime atgaivinti, suaktyvinti iš naujo“ („invention is only a transition between phases of repetition and it is only possible to apprehend it

avanteksto rekonstrukciją? Apmąstydami vieną iš galimų atsakymų – *tolygų papasakojimui*, – susiduriame su problema, jog genezės naratyvumo kaip analitinio įrankio prielaida iki šiol genetikų daryta nepersergint dėl taikymo metu kylančių komplikacijų. Jei genezės procesualumo reprezentacija tiesiogiai priklauso nuo to, kaip avantekstas papasakojamas, šis pasakojimas privalo būti stamantri rankraščių tyrimo struktūra, o ne puošybinis analizės efektas. Tad literatūros genetiko teorinės refleksijos laipsnis interpretuojant avantekstą niekada nebus per aukštas, arba, kaip pastebėjo Shillingsburgas, „kritinio sprendimo lapsus – visada bus su mumis“¹⁹⁵.

when it is stabilized through repetition, so that we have to make a deliberate effort to reanimate, to reenergize it“), žr. Daniel Ferrer, „The ‚Newness‘ of Manuscripts“ ..., p. 96.

¹⁹⁵ „[L]apsus of judgement will always be with us“. Žr. Peter L. Shillingsburg, „What is Scholarly Critical Editing?“, in: *Europos tekstologų draugijos metinė konferencija* „Authorship, Identity, and Textual Scholarship: from Antiquity to Modern Days“, Kento universitetas (Jungtinė Karalystė), 2023-04-13, [žodinis pranešimas].

- 1 [Fowles, John], Sibley, Joan M. [et al.], „John Fowles: An Inventory of His Papers at the Harry Ransom Center“, 1993–...,
url: <https://norman.hrc.utexas.edu/fasearch/findingAid.cfm?eadid=00040>.
- 2 Fowles, John, „*The French Lieutenant's Woman*: Comments, criticisms, suggestions [1977.005.2.11]“. John Fowles papers, approximately 1960s–1970s, 1977–005. The University of Tulsa, McFarlin Library, Department of Special Collections & University Archives. *Terminus ad quem* 1977.
- 3 Fowles, John, „*The Magus*: corrected typescript of the revised version of the text“, 1976, in: *Sotheby's*, url: <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2019/english-literature-history-childrens-books-and-illustrations/fowles-the-magus-corrected-typescript-of-the>, [2023-05-23].
- 4 Fowles, John, „*The Magus*: the author's copy used in preparing the revised edition“, 1966, in: *Sotheby's*, url: <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2019/english-literature-history-childrens-books-and-illustrations/fowles-the-magus-1966-the-authors-copy-used-in>, [2023-05-23].
- 5 Fowles, John, *Magas*, vert. Nida Norkūnienė [pataisytas vertimas], Vilnius: Alma littera, 2022, 683 p.
- 6 Fowles, John, *Magas*, vert. Nida Norkūnienė, Vilnius: Alma littera, 1997, 814 p.
- 7 Fowles, John, *The French Lieutenant's Woman*, Boston–Toronto: Little, Brown and Company, 1969, 371 p.
- 8 Fowles, John, *The Magus* mašinraštis juodraštis 1 su autoriniais taisymais, sk. 79–81, (*siglum* T1). Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin. John Fowles Papers. Box 28, Folder 3, pp. 877–913. *Terminus ad quem* 1965. © Aitken Alexander Associates.
- 9 Fowles, John, *The Magus* mašinraštis juodraštis 2 su autoriniais taisymais, sk. 78–80, (*siglum* T2). Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin. John Fowles Papers. Box 28, Folder 4, pp. 1134–73. *Terminus ad quem* 1965. © Aitken Alexander Associates.
- 10 Fowles, John, *The Magus* mašinraštis juodraštis 3 su autoriniais taisymais, sk. 78, (*siglum* T3). Harry Ransom Center, The University of Texas at Austin. John Fowles Papers. Box 28, Folder 4, pp. 1132–45. *Terminus ad quem* 1965. © Aitken Alexander Associates.
- 11 Fowles, John, *The Magus*, Boston–Toronto: Little, Brown and Company, 1965, 606 p., (*siglum* P1).
- 12 Fowles, John, *The Magus*, London: Jonathan Cape, 1966, 671 p.
- 13 Fowles, John, *The Magus: A Revised Version with a Foreword by the Author*, London: Picador/Jonathan Cape, 1988, 656 p.
- 14 Fowles, John, *The Magus: A Revised Version*, Boston–Toronto: Little, Brown and Company, 1977, 656 p., (*siglum* P2).
- 15 Fowles, John, *The Magus: A Revised Version*, London: Jonathan Cape, 1977, 656 p.
- 16 Granauskas, Romualdas, „Geltonas miestelis“, in: Idem., *Duonos valgytojai*, Vilnius: Vaga, 1975, pp. 110–23, (*siglum* GM).
- 17 Granauskas, Romualdas, *Balta aikštė, balta saulė, raudona mergaitė* autografas juodraštis (*siglum* AJ), Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštynas, [b.] 132, [f.] 26, l. 1r–10r.

- 18 Vaiseta, Tomas, „Ch. juodraščiai“ (laiško MA autorei fragmentas), iškarpa iš *Microsoft Outlook*, 2022-01-31. Dobilės Gervytės asmeninis archyvas.
- 19 Vaiseta, Tomas, „Gamyklos nuotrauka“, failas „2020-07-14 12.42.44.jpg“, 2020-07-14. Dobilės Gervytės asmeninis archyvas.
- 20 Vaiseta, Tomas, *Ch. juodraštini*s failas 1 (*siglum* JF1), „Ch_2020_02_15.docx“. Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, 2020, 22 p. Dobilės Gervytės asmeninis archyvas.
- 21 Vaiseta, Tomas, *Ch. juodraštini*s failas 2 (*siglum* JF2), „Ch_Trecias_skyrius_naujas_2021_01_12.docx“. Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, 2021, 9 p. Dobilės Gervytės asmeninis archyvas.
- 22 Vaiseta, Tomas, *Ch. juodraštini*s failas 3 (*siglum* JF3), „Ch_Iki_vienuolikto_skyriaus.docx“. Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, *terminus ante quem* 2021 m., 68 p. Dobilės Gervytės asmeninis archyvas.
- 23 Vaiseta, Tomas, *Ch. juodraštini*s failas 4 (*siglum* JF4), „Ch_Saulinai_astuoni_skyriai.docx“. Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, *terminus ante quem* 2021 m., 81 p. Faile – redakciniai Saulinos Kochanskaitės komentarai. Dobilės Gervytės asmeninis archyvas.
- 24 Vaiseta, Tomas, *Ch. juodraštini*s failas 5 (*siglum* JF5), „Liekanos.docx“. Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, *terminus ante quem* 2021 m., 10 p. Dobilės Gervytės asmeninis archyvas.
- 25 Vaiseta, Tomas, *Ch. juodraštini*s failas 6 (*siglum* JF6), „Ch_taisytas.docx“. Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, *terminus ante quem* 2021 m., 111 p. Faile – redakciniai Reginos Katkevičienės keitimai, siūlymai ir autoriaus komentarai. Dobilės Gervytės asmeninis archyvas.
- 26 Vaiseta, Tomas, *Ch. juodraštini*s failas 7 (*siglum* JF7), „Medziaga.docx“. Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, *terminus ante quem* 2021 m., 9 p. Dobilės Gervytės asmeninis archyvas.
- 27 Vaiseta, Tomas, *Ch. juodraštini*s failas 8 (*siglum* JF8), „Choras.docx“. Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, *terminus ante quem* 2021 m., 9 p. Dobilės Gervytės asmeninis archyvas.
- 28 Vaiseta, Tomas, *Ch. juodraštini*s failas 9 (*siglum* JF9), „Trecio_skyriaus_liekanos“. Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, *terminus ante quem* 2021 m., 1 p. Dobilės Gervytės asmeninis archyvas.
- 29 Vaiseta, Tomas, *Ch. juodraštini*s failas 10 (*siglum* JF10), „Astunto_skyriaus_liekanos.docx“. Skaitmeninės rinkmenos kopija, autoriaus nuosavybė, *Word* formatas, *terminus ante quem* 2021 m., 1 p. Dobilės Gervytės asmeninis archyvas.
- 30 Vaiseta, Tomas, *Ch.*, Vilnius: Baltos lankos, 2021, 237 p.

LITERATŪRA

- 1 Acheson, James, [et al.], *John Fowles*, London: Palgrave Macmillan, 2013, 208 p.
- 2 Adams, Joshua, Calahan, Joel, Hansen, Michael, „Reading Historical Poetics“, in: *Modern Language Quarterly*, 2016, Vol. 77, No. 1, pp. 1–12.

- 3 Agøy, Nils Ivar, „A Nodal Structure in Tolkien’s Tales of the First Age?“, in: *Mythlore*, 1987, Vol. 13, No. 4, pp. 22–5.
- 4 Andersen, Line Edslev, „Reading Mathematical Proofs as Narratives“, in: *Narrative Science: Reasoning, Representing and Knowing since 1800*, eds. Mary S. Morgan, Kim M. Hajec, and Dominic J. Berry, Cambridge: Cambridge University Press, 2022, pp. 391–404.
- 5 Aristotelis, „Poetika“, in: *Rinktiniai raštai*, sud. A. Rybelis, vert. Jonas Dumčius, Marcelinas Ročka, Vosylius Sezemanas, Vilnius: Mintis, 1990, pp. 275–320.
- 6 Aristotle, *Poetics*, ed. by Stephen Halliwell, in: *Loeb Classical Library*, Vol. 199, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995, pp. 1–141.
- 7 Bal, Mieke, *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*, 2nd ed., Toronto: University of Toronto Press, 1997, 254 p.
- 8 Bellemin-Noël, Jean, *Le Texte et l’Avant-texte*, Paris: Librairie Larousse, 1972, 142 p.
- 9 Binns, Ronald, „A New Version of *The Magus*“, in: *Critical Quarterly*, 1977, Vol. 19, No. 4, pp. 79–84.
- 10 Boccia, Michael, „‘Visions and Revisions’: John Fowles’s New Version of *The Magus*“, in: *Journal of Modern Literature*, 1980, Vol. 8, No. 2, pp. 235–46.
- 11 Borges, Jorge Luis, „The Analytical Language of John Wilkins“, in: *Borges, a Reader: A Selection from the Writings of Jorge Luis Borges*, New York: E. P. Dutton, 1981, pp. 141–3.
- 12 Bryant, John, *The Fluid Text: A Theory of Revision and Editing for Book and Screen*, Michigan: The University of Michigan Press, 2002, 208 p.
- 13 Bukelienė, Elena Nijolė, Juknaitė, Vanda, *Saulėlydžio senis: Romualdo Granausko kūrybos interpretacijos*, Vilnius: Alma littera, 2004, 159 p.
- 14 Bushell, Sally, „Reading As Mapping, or, What Cannot Be Visualised“, in: Idem., *Reading and Mapping Fiction: Spatialising the Literary Text*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020, pp. 273–306.
- 15 Bushell, Sally, *Text as Process: Creative Composition in Wordsworth, Tennyson and Emily Dickinson*, Charlottesville: University of Virginia Press, 2009, 302 p.
- 16 Christie, Alex, „Processing Modernism: The Textual Politics of *Nightwood*“, in: Jonathan Bloom, Catherine Rovera [eds.], *Genesis and Revision in Modern British and Irish Writers*, London: Palgrave Macmillan, 2020, pp. 223–46; DOI: [10.1007/978-3-030-50277-5_11](https://doi.org/10.1007/978-3-030-50277-5_11).
- 17 Cooper, Pamela, *The Fictions of John Fowles: Power, Creativity, Femininity*, Ottawa–Paris: University of Ottawa Press, 1991, 240 p.
- 18 Daujotytė, Viktorija, *Granas: įtrūkstanti tikrovė*, Vilnius: Odilė, 2017, 320 p.
- 19 de Biasi, Pierre-Marc, „Editing Manuscripts: Towards a Typology of Recent French Genetic Editions, 1980–1995“, transl. Helene Erlichson, in: *Text*, 1999, Vol. 12, pp. 1–30, url: <https://www.jstor.org/stable/30228022>, [2023-05-22].
- 20 de Biasi, Pierre-Marc, „Toward a Science of Literature: Manuscript Analysis and the Genesis of the Work“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes*, Philadelphia: The University of Pennsylvania Press, 2004, pp. 36–68.
- 21 de Biasi, Pierre-Marc, „What is a Literary Draft? Toward a Functional Typology of Genetic Documentation“, transl. Ingrid Wassenaar, in: *Yale French Studies*, 1996, No. 89: „Drafts“, pp. 26–58.

- 22 Debray Genette, Raymonde, „Flaubert’s ‚A Simple Hear,‘ or How to Make an Ending: A Study of the Manuscripts“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes*, Philadelphia: The University of Pennsylvania Press, 2004, pp. 69–95.
- 23 Deppman, Jed, Ferrer, Daniel, Groden, Michael, „Introduction: A Genesis of French Genetic Criticism“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes*, Philadelphia: The University of Pennsylvania Press, 2004, pp. 1–16.
- 24 Dionísio, João, „Metalepsis in a Narrative Piece by M. S. Lourenço“, in: *Textual Cultures*, 2021, Vol. 14, No. 2, pp. 155–76.
- 25 Dionísio, João, „Variation and game rules in The Steps to Parnassus“, in: *Forum of Poetics*, 2020, Vol. 21, pp. 56–69; DOI: [10.14746/fp.2020.21.26055](https://doi.org/10.14746/fp.2020.21.26055).
- 26 Eggert, Paul, „Editing Works, Editing Letters, and the Reader: The Pleasures of a Non-Scientific Approach“, in: *Europos tekstology draugijos metinė konferencija* „Authorship, Identity, and Textual Scholarship: from Antiquity to Modern Days“, Kento universitetas (Jungtinė Karalystė), 2023-04-14, [žodinis pranešimas].
- 27 Eggert, Paul, *The Work and The Reader in Literary Studies: Scholarly Editing and Book History*, Cambridge: Cambridge University Press, 2019, 242 p.
- 28 Ferrer, Daniel, „Clementis’s Cap: Retroaction and Persistence in the Genetic Process“, transl. Marlena G. Corcoran, in: *Yale French Studies*, 1996, No. 89: „Drafts“, pp. 223–36.
- 29 Ferrer, Daniel, „Models for Genetic Criticism“, in: *Tarptautinio forumo GENESIS konferencija* „Creative Revision: Exercises in Comparative Genetic Criticism“, Oksfordo universitetas, 2022-03-01, [plenary pranešimas].
- 30 Ferrer, Daniel, „The ‚Newness‘ of Manuscripts“, in: Jonathan Bloom, Catherine Rovera [eds.], *Genesis and Revision in Modern British and Irish Writers*, London: Palgrave Macmillan, 2020, pp. 85–99; DOI: [10.1007/978-3-030-50277-5_5](https://doi.org/10.1007/978-3-030-50277-5_5).
- 31 Ferrer, Daniel, *Logiques du brouillon: Modèles pour une critique génétique*, Paris: Éditions du Seuil, 2011, 202 p.
- 32 Ferrer, Daniel, Rabaté, Jean-Michel, „Paragraphs in Expansion: James Joyce“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes*, Philadelphia: The University of Pennsylvania Press, 2004, pp. 132–51.
- 33 Fordham, Finn, „Conrad’s ‚Heart of Darkness‘: Doubling and Doubling Back“, in: Idem., *I do I undo I redo: The Textual Genesis of Modernist Selves*, Oxford: Oxford University Press, 2010, pp. 141–78.
- 34 Fordham, Finn, „Woolf’s *The Waves* and Writing Classes“, in: Idem., *I do I undo I redo: The Textual Genesis of Modernist Selves*, Oxford: Oxford University Press, 2010, pp. 227–58.
- 35 Foucault, Michel, „What Is an Author?“, in: *Language, Counter-memory, Practice: Selected Essays and Interviews*, ed. Donald F. Bouchard, transl. Donald F. Bouchard and Sherry Simon, New York: Cornell University Press, 1980, pp. 113–38.
- 36 Fowles, John, Barnum, Carol M., „An Interview with John Fowles“, in: *Modern Fiction Studies*, 1985, Vol. 31, No. 1, pp. 187–203, url: <http://www.jstor.org/stable/26281415>, [2023-05-23].
- 37 Gabler, Hans Walter, „Pursuing the Genetics of Composition: Experiencing the Self-Experiencing Writer and Reader“, [online seminar], organized by the Centre for Creativity Research (Jagiellonian University, Cracow), 2022–02–17, [žodinis pranešimas].

- 38 Gabler, Hans Walter, „The Synchrony and Diachrony of Texts: Practice and Theory of the Critical Edition of James Joyce’s *Ulysses*“, in: *Text*, 1984, Vol. 1, pp. 305–26.
- 39 Genette, Gérard, *Narrative Discourse: An Essay in Method*, transl. Jane E. Lewin, Ithaca: Cornell University Press, 1980, 285 p.
- 40 Goosmann, Bob, „Collecting John Fowles“, in: *Firsts: The Book Collector’s Magazine*, 2004, Vol. 1, url: <https://www.fowlesbooks.com/collecting-john-fowles/#:~:text=Fowles%20wrote%20the%20first%20draft,long%20editor%20and%20good%20friend>, [2023-05-23].
- 41 Granauskas, Romualdas, „Šeši laiškai Ričardui Pakalniškiui ir šiek tiek prozos“, parengė Virginijus Gasiliūnas, *Metai: literatūros mėnraštis*, 2019, Nr. 8–9, pp. 118–41.
- 42 Greene, Roland, Cushman, Stephen, [et al.], *The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*, 4th ed., Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2012, 1639 p.
- 43 Greetham, David C., *Theories of the Text*, Oxford: Oxford University Press, 1999, 580 p.
- 44 Grésillon, Almuth, „Still *Lost Time*: Already the Text of the *Recherche*“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes*, Philadelphia: The University of Pennsylvania Press, 2004, pp. 152–70.
- 45 Hay, Louis, „Does ‘Text’ Exist?“, in: *Studies in Bibliography*, 1988, Vol. 41, pp. 64–76.
- 46 Herman, David, Manfred, Jahn, Marie-Laure, Ryan, *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*, 1st ed., London and New York: Routledge, 2005, 752 p.
- 47 Ho, Yufang, *Corpus Stylistics in Principles and Practice: A Stylistic Exploration of John Fowles’ The Magus*, London–New York: Continuum, 2011, 272 p.
- 48 Holmes, Frederick M., „Art, Truth, and John Fowles’s *The Magus*“, in: *Modern Fiction Studies*, 1985, Vol. 31, No. 1, pp. 45–56; DOI: [10.1353/mfs.0.0137](https://doi.org/10.1353/mfs.0.0137).
- 49 Houghton, Hugh, *Liturgy and the Living Text of the New Testament: Papers from the Tenth Birmingham Colloquium on the Textual Criticism of the New Testament*, Piscataway, JAV: Gorgias Press, 2018, 319 p.
- 50 Hurlebusch, Klaus, „Conceptualisations for Procedures of Authorship“, transl. Rose Lord and Hans Walter Gabler, in: *Studies in Bibliography*, Vol. 41, 1988, pp. 100–35.
- 51 Hurlebusch, Klaus, „Understanding the Author’s Compositional Method: Prolegomenon to a Hermeneutics of Genetic Writing“, in: *Text*, 2000, Vol. 13, pp. 55–101.
- 52 Hurley, Gráinne, „To Cut a Long Story Short: The Shaping of Mary Lavin’s *New Yorker* Stories“, in: Jonathan Bloom, Catherine Rovera [eds.], *Genesis and Revision in Modern British and Irish Writers*, London: Palgrave Macmillan, 2020, pp. 145–68; DOI: [10.1007/978-3-030-50277-5_8](https://doi.org/10.1007/978-3-030-50277-5_8).
- 53 Hutcheon, Linda, *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*, New York and London: Routledge, 1988, 268 p.
- 54 Iser, Wolfgang, *Fiktyvumas ir įsivaizdavimas: literatūrinės antropologijos perspektyvos, iš vokiečių k. vertė Laimantas Jonušys*, Vilnius: Aidai, 2002, 275 p.
- 55 Italia, Paola, Raboni, Giulia [et al.], *What Is Authorial Philology?*, Cambridge: Open Book Publishers, 2021, 186 p.
- 56 Jenny, Laurent, „Genetic Criticism and its Myths“, transl. Richard Watts, in: *Yale French Studies*, 1996, No. 89: „Drafts“, pp. 9–25.

- 57 Kardelis, Naglis, *Pažinti ar suprasti: Humanistikos ir gamtotyros akiračiai*, Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 2008, 239 p.
- 58 Keršytė, Nijolė, „Heterodiegetinis pasakotojas“, in: *Avantekstas: lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas*, Vilniaus universitetas, url: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>.
- 59 Keršytė, Nijolė, *Pasakojimo pramanai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, 509 p.
- 60 King, Robert C., Mulligan, Pamela K., Stansfield, William D., *A Dictionary of Genetics*, 7th ed., Oxford: Oxford University Press, 2006, 596 p.
- 61 Kirschenbaum, Matthew G., *Track Changes: A Literary History of Word Processing*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2016, 368 p.
- 62 Mansfield, Elizabeth, „A Sequence of Endings: The Manuscripts of *The French Lieutenant's Woman*“, in: *Journal of Modern Literature*, 1980, Vol. 8, No. 2, pp. 275–86.
- 63 McGann, Jerome J., *Radiant Textuality: Literary Studies after the World Wide Web*, New York: Palgrave Macmillan, 2001, 272 p.
- 64 McGann, Jerome J., *The Textual Condition*, Princeton: Princeton University Press, 1991, 226 p.
- 65 McKenzie, Donald, „The book as an expressive form“, in: *Bibliography and the Sociology of Texts*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, pp. 9–30; DOI: [10.1017/CBO9780511483226](https://doi.org/10.1017/CBO9780511483226).
- 66 Morsia, Elliott, *The Many Drafts of D. H. Lawrence: Creative Flux, Genetic Dialogism, and the Dilemma of Endings*, London: Bloomsbury Academic, 2022, 254 p.
- 67 Olshen, Barry N., *John Fowles*, New York: Frederick Ungar Publishing Co., 1978, 140 p.
- 68 Onega, Susana, „Self, World, and Art in the Fiction of John Fowles“, in: *Twentieth Century Literature*, 1996, Vol. 42, No. 1, pp. 29–57.
- 69 Onega, Susana, *Form and Meaning in the Novels of John Fowles*, Ann Arbor: UMI Research Press, 1989, 225 p.
- 70 Pereira, Elsa, „The concept of version in genetically oriented scholarly editing“, in: *Studia Neophilologica*, 2021, Vol. 93, No. 1, pp. 107–19; DOI: [10.1080/00393274.2021.1885306](https://doi.org/10.1080/00393274.2021.1885306).
- 71 Pifer, Ellen, [et al.], *Critical Essays on John Fowles*, Boston: G. K. Hall & Co, 1986, 180 p.
- 72 Pulkkinen, Veijo, „Kirjallisuudentutkijan näkökulma syntysähköisten käsikirjoitusten arkistointiin“, in: *Kirjallisuudentutkimuksen Aikakausi-lehti Avain*, 2023, Vol. 20, No. 1, pp. 48–65; DOI: [10.30665/av.122368](https://doi.org/10.30665/av.122368).
- 73 Reiman, Donald H., *The Study of Modern Manuscripts: Public, Confidential, and Private*, Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1993, 118 p.
- 74 Rennie, Richard, Law, Jonathan, *A Dictionary of Physics*, 8th ed., Oxford: Oxford University Press, 2019, 704 p.
- 75 Ricoeur, Paul, *Interpretacijos teorija: diskursas ir reikšmės perteklius*, iš anglų kalbos vertė Rasa Kalinauskaitė, Gintautė Lidžiuvienė, Vilnius: Baltos lankos, 2000, 116 p.
- 76 Robinson-Valéry, Judith, „The ‚Rough‘ and the ‚Polished‘“, in: *Yale French Studies*, 1996, No. 89: „Drafts“, pp. 59–66.
- 77 Robinson, Peter, „Towards a Theory of Digital Editions“, in: *Variants: The Journal of the European Society for Textual Scholarship*, 2013, Vol. 10, pp. 105–31; DOI: [10.1163/9789401209021](https://doi.org/10.1163/9789401209021).

- 78 Rooney, Sally, „Misreading *Ulysses*“, in: *The Paris Review*, 2022-12-07, url: <https://www.theparisreview.org/blog/2022/12/07/misreading-ulysses/>, [2023-05-23].
- 79 Salami, Mahmoud, *John Fowles's Fiction and the Poetics of Postmodernism*, London and Toronto: Associated University Presses, 1992, 302 p.
- 80 Scruggs, Charles, „The Two Endings of *The French Lieutenant's Woman*“, in: *Modern Fiction Studies*, 1985, Vol. 31, No. 1, pp. 95–113.
- 81 Šerpytytė, Rita, „Laikas, būtis ir įsivaizduojamybė: naujos realumo perspektyvos Catherine Malabou ir Giorgio Agambeno filosofijoje“, in: *Apie tikrovę*, sud. Kristupas Sabolius, Vilnius: LAPAS, 2021, pp. 172–205.
- 82 Shillingsburg, Peter L., „Text as Matter, Concept, and Action“, in: *Studies in Bibliography*, 1991, Vol. 44, pp. 31–82.
- 83 Shillingsburg, Peter L., „What is Scholarly Critical Editing?“, in: *Europos tekstologų draugijos metinė konferencija „Authorship, Identity, and Textual Scholarship: from Antiquity to Modern Days*“, Kento universitetas (Jungtinė Karalystė), 2023-04-13, [žodinis pranešimas].
- 84 Shillingsburg, Peter L., *From Gutenberg to Google: Electronic Representations of Literary Texts*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 216 p.
- 85 Shillingsburg, Peter L., *Scholarly Editing in the Computer Age: Theory and Practice*, 3rd ed., Ann Arbor, Michigan: The University of Michigan Press, 1996, 187 p.
- 86 Sibley, Joan M., „The John Fowles Papers at the Harry Ransom Humanities Research Center, the University of Texas at Austin“, in: *Twentieth Century Literature*, 1996, Vol. 42, No. 1, pp. 187–91.
- 87 Smith, Frederik N., „The Endings of *The French Lieutenant's Woman*: Another Speculation on the Manuscript“, in: *Journal of Modern Literature*, 1988, Vol. 14, No. 4, pp. 579–84.
- 88 Sprindytė, Jūratė, *Lietuvių apysaka*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1996, 334 p.
- 89 Stolley, Richard B., „*The French Lieutenant's Woman's Man* – Novelist John Fowles“, in: *The New Yorker: Scraps from the Loft*, 2016 October 25, url: <https://scrapsfromtheloft.com/books/french-lieutenants-womans-man-novelist-john-fowles/>, [2023-05-23].
- 90 Stolz, Michael, Howe, Chris, „On the Borderline of Disciplines – Concepts of Reproduction and Copying in Molecular Biology and in the Humanities. A conversation with Chris Howe (Molecular Biology, Cambridge)“, in: *Kulturwissenschaftliche Zeitschrift*, 2019, Vol. 4, No. 3, pp. 101–13; DOI: [10.2478/kwg-2020-0009](https://doi.org/10.2478/kwg-2020-0009).
- 91 Stukaitė, Viltė, „Juokas fabriko teatre, arba Ar tebebijome mirties?“, in: *Metai: literatūros mėnraštis*, 2022, Nr. 1, pp. 154–7.
- 92 Subačius, Paulius V., „Avantėkstas“, „Šaltinis“, in: *Avantėkstas: lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas*, Vilniaus universitetas, url: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>.
- 93 Subačius, Paulius V., „Tekstas kaip gyvatvorė“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2022, t. 24, pp. 9–26.
- 94 Subačius, Paulius, *Tekstologija: teorijos ir praktikos gairės*, Vilnius: Aidai, 2001, 589 p.
- 95 Van Hulle, Dirk [et al.], *The Beckett Digital Manuscript Project*, Brussels: University Press Antwerp (ASP/UPA), 2011, url: <http://www.beckettarchive.org>, [2023-04-26].

- 96 Van Hulle, Dirk, „Modelling a Digital Scholarly Edition for Genetic Criticism: A Rapprochement“, in: *Variants: The Journal of the European Society for Textual Scholarship*, 2016, Vol. 12/13, pp. 34–56.
- 97 Van Hulle, Dirk, *Genetic Criticism: Tracing Creativity in Literature*, Oxford: Oxford University Press, 2022, 272 p.
- 98 Van Hulle, Dirk, *Modern Manuscripts: The Extended Mind and Creative Undoing from Darwin to Beckett and Beyond*, London: Bloomsbury Academic, 2014, 271 p.
- 99 Van Hulle, Dirk, Shillingsburg, Peter, „Orientations to Text, Revisited“, in: *Studies in Bibliography*, 2015, Vol. 59, pp. 27–44.
- 100 Van Hulle, Dirk, *Textual Awareness: A Genetic Study of Late Manuscripts by Joyce, Proust, and Mann*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2007, 232 p.
- 101 Viollet, Catherine, „Proust’s ‚Confession of a Young Girl‘: Truth or Fiction?“, in: Jed Deppman, Daniel Ferrer, Michael Groden [eds.], *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes*, Philadelphia: The University of Pennsylvania Press, 2004, pp. 171–92.
- 102 Wainwright, Alfred, „The Illusion of ‚Things as they are‘: *The Magus* versus *The Magus A Revised Version*“, in: *The Dalhousie Review*, 1983, Vol. 63, No. 1, pp. 107–19.
- 103 Wilson, James C., „(Re)Writing the Genetic Body-Text: Disability, Textuality, and the Human Genome Project“, in: *Cultural Critique*, 2002, No. 50, pp. 23–39, url: <https://www.jstor.org/stable/1354687>, [2023-05-22].
- 104 Yii-Jan, Lin, „Darwin, Streeter, and Narrative Textual Criticism“, in: *The Erotic Life of Manuscripts: New Testament Textual Criticism and the Biological Sciences*, Oxford: Oxford University Press, 2016, pp. 69–109.
- 105 Žilinskas, Rimas, [et al.], *Kūrybos studijos ir interpretacijos: Romualdas Granauskas*, Vilnius: Baltos lankos, 2000, 111 p.

Magistrinio darbo tema skaityti pranešimai ir parengta publikacija

1. Tomo Vaisetos romano *Ch.* avanteksto tyrimo preliminari versija pristatyta skaitant pranešimą „The Living Dead, or The Multifunctional Authorial Agency“ (Europos tekstologų draugijos metinė konferencija „Authorship, Identity, and Textual Scholarship: from Antiquity to Modern Days“, Kento universitetas, Jungtinė Karalystė, 2023-04-14).
2. Inkarinių frazių koncepcija ir jos taikymas Romualdo Granausko novelės analizei išdėstyta pranešime „The Knot of the Two-fold Existence: Yet Unwritten and Already Imagined“ (Tarptautinė mokslinė studentų konferencija „Bridges in the Baltics“, Varšuvos universitetas, Lenkija, 2022-09-23).
3. Johno Fowleso *The Magus* redagavimo vektoriai aptarti pranešime „Kinetic Grid of Avant-texte“ (Tekstologų draugijos metinė konferencija „Design and Text“, The New School University, New York, 2023-06-01).
4. Johno Fowleso mašinraščių skaitmenizavimo galimybės nagrinėtos tezėje „The Digital Micro and Macro Genesis: Creating the John Fowles' Manuscripts Edition“ (Europos skaitmeninės humanitarikos vasaros universitetas „Kultūra ir technologijos“, Leipcigo universitetas, Vokietija, 2022-08-03).
5. Johno Fowleso *The Magus* trijų pabaigų konceptualizacijos idėja išdėstyta straipsnyje „„Genesis is a great lie, but““ (*Textual Cultures: Texts, Contexts, Interpretation*, Indiana University Press: Society for Textual Scholarship, [įteikta 2023-02-18]).

Genesis of a Literary Text: How to Conceptualize Processuality?

SUMMARY

According to the most prominent premise of genetic criticism, the textual changes fixated on the pages of the two-dimensional manuscript implies a non-static creative process. In its turn, the objective of manuscript analysis is to organize the writing and revision acts into the intellectual construct of the *avant-texte* (cf. Pierre-Marc de Biasi, Dirk Van Hulle, Sally Bushell). Yet the scholarly account of literary genesis does not necessarily lead its reader to understand (or rather imagine) the very dynamics of how the work was produced. In other words, the object of genetic research – the creative process – needs to be reconsidered in the light of poetics used to reveal it.

We argued that the problem of non-processuality within the genetic accounts lies in the way the narrative of reconstruction is organized (cf. João Dionísio, Almuth Grésillon, Catherine Violet). Does this narrative conceptually define the creative acts in the manner that at the moment of reading the analysis the imagination of its reader is opened to map the inscriptions as genetic motion? We tackled this question by suggesting the alternative model for carrying out the reconstruction of genesis. In its turn, the *avant-textes* of modern manuscripts were presented. First, the digital files of the novel *Ch.* (2021), written by a contemporary Lithuanian author Tomas Vaiseta. In the analysis the processuality of the work's fluctuating narrative was displayed. Second, the *avant-texte* of Lithuanian canonical author Romualdas Granauskas, whose novel „The Yellow Town“ (1975) reaches us in a form of a primary holograph draft. The processuality of textual changes between draft and published versions, which differ to a high degree, were discussed by invoking the concept of *anchor-phrases*. Third, the *avant-texte* of British classic John Fowles' *The Magus* (1965; 1977) was examined. The three endings of the novel were interpreted by the means of mathematic variables.

We revisited the theoretical framework of genetic analysis by asking what the options of the genetic critic are to initiate his or her reader's imagination to differentiate between the dynamic aspects of literary genesis. As a corollary, we reactivated the problem of defining the creative process.

PRIEDAI

Tomo Vaisetos laiško fragmentas

Ch. juodraščiai

Priedų: 11

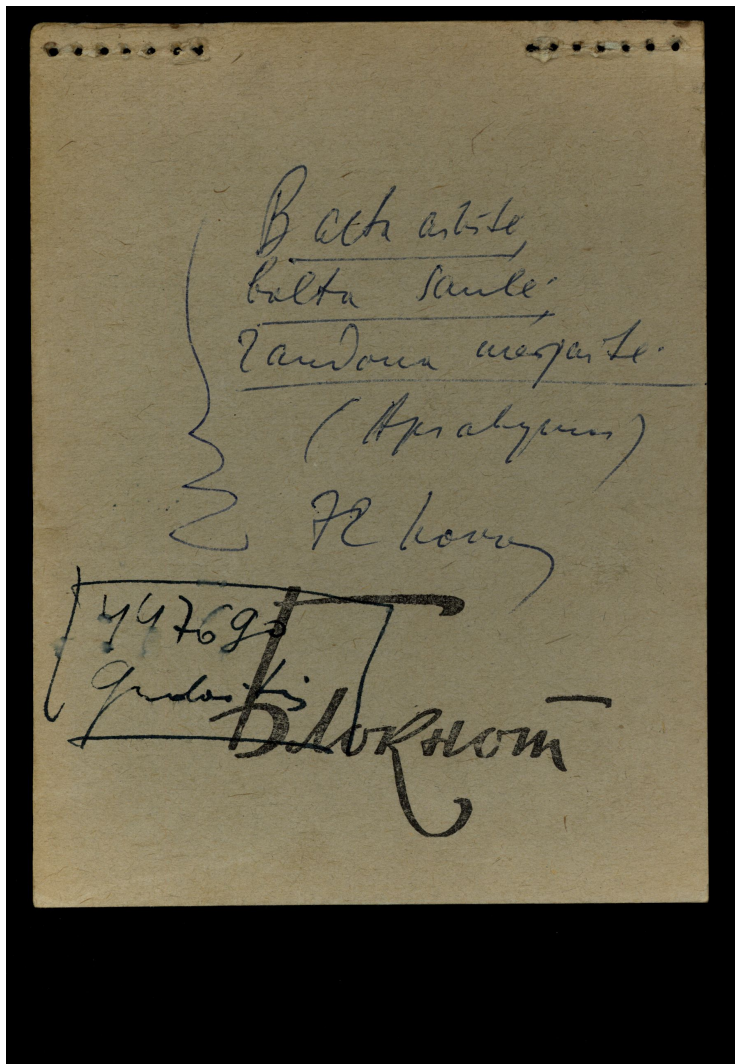
Kas tai per failai:
Choras - idėjų failas, svarstyti variantai
Liekanos - pastabos sau rašant, taip pat nedidelis planas (rašydavau ir kiek smulkesnį, bet jis neišliko) ir didesni ištrinti gabalai (nepažymėta, iš kur)
Medžiaga - užrašų nuotrupos įkvėpimui, kontekstui, nuorodoms
Kelių atskirų skyrių liekanos po parašymo
Ch_taisytas - redaktorės taisymai ir mano pastabos
Ch_2020_02_15 - juodraštis iki ketvirto skyriaus su pastabomis, dar prieš sukuriant naują trečią skyrių (to nepaminėjau per pokalbį, kad parašęs maždaug pusę ar kiek mažiau supratau, kad reikia papildomo trečio skyriaus).
Ch_Trecias_skyrius_naujas_2021_01_12 - pradėtas rašyti naujas trečias skyrius
Ch_Iki_vienuolikto_skyriaus - juodraštis iki vienuolikto skyriaus su raudonai pažymėtomis problemiškesniais vietomis
Ch_Saulinai_astuoni_skyriai - Saulinos, mano žmonos, pastabos (reikia pasakyti, kad apie esmę diskutuojame gyvai, čia tik smulkmenos)
Gamyklos nuotrauka - fotografavau gamyklos fasado aprašui (Ševščenkos loftai)

Gamyklos prototipo nuotrauka

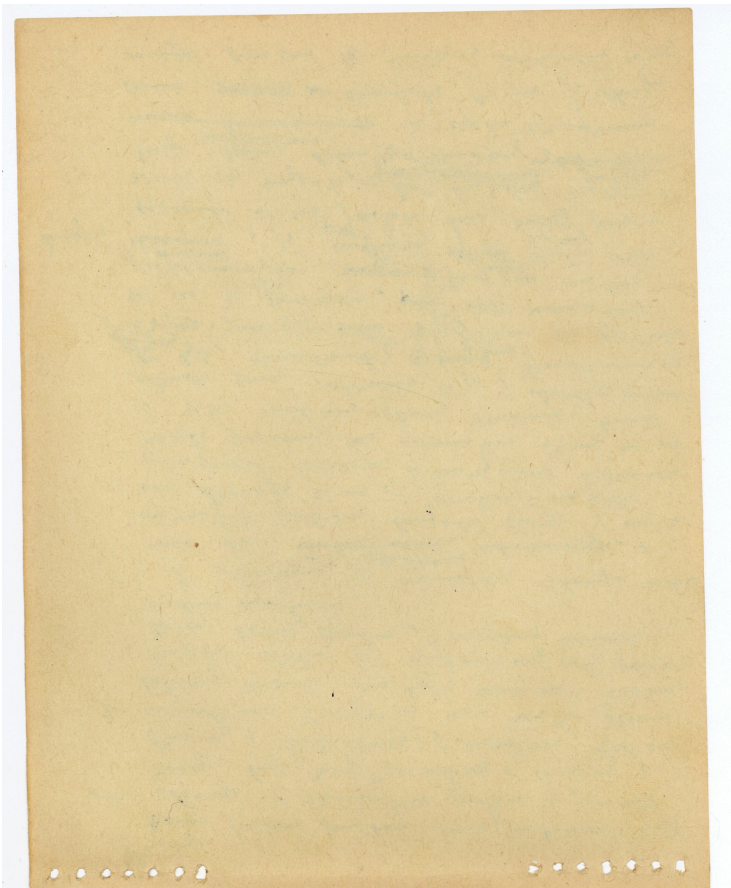

Romualdas Granauskas, „Balta aikštė, balta saulė, raudona mergaitė“
autografas juodraštis

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštynas, [b.] 132, [f.] 26, l. 1r–10r.

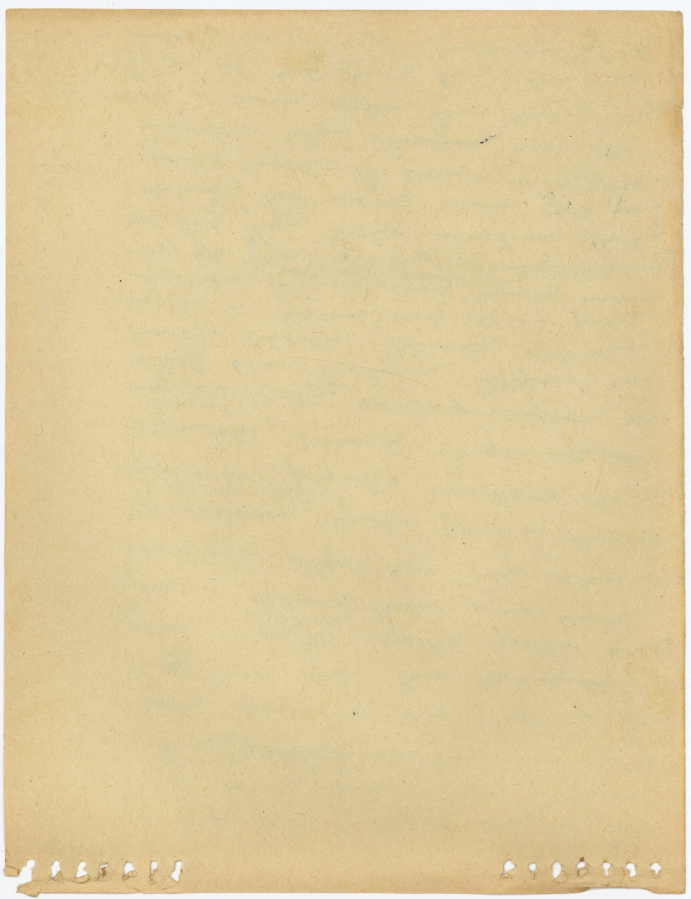
pirmasis bloknoto
viršelis

ja tšyzi juoda tsaki lampo stilla,
 zytä oras u - kas-tuunio baidi-gelitas
 le-muunhos, luto-mas rambore, - ja uigi
 ahadi qvaimi in medideli, ne kabi, luyi
 kity - pomeunty, in ~~patoty~~ ^{nygory} matory. Pries
 in baidama ~~di~~ ^{zryleleji} san, koutos.
 Uin hennos, kritek, inete ~~medideli~~
 paku aivomo dumi, ji stanga potunge
 ja delun: ne in ingasio, ^{qy} ~~san~~ ^{san} ~~damu~~
 sauo juodi uisumans. ~~Patoty~~ ^{San} ~~patoty~~
~~tiemynki~~ ^{tiemynki} in, bei, poheli abi. rambore, in
 ungaro, noisjauun ji in brijeti, - kaitos
 luno joje in ~~katu~~ katei, in kanklo,
 in medideli pavojan.
 3. Ahosi juo uaidang. Sitap: juoda
 kritek be tunkio in ingaloty, papunkes,
 qy qy veldas, tansio in lyan ^{patoty}
 tury in keliu quly, ahadyt, juodas, kti
 jolui bida negely, ahadyt, uanyas,
 jolko, inglaurytos, kelue, juodi kati,
~~patoty~~ ^{patoty} rambore ~~patoty~~ ^{patoty} ~~patoty~~ ^{patoty} ~~patoty~~ ^{patoty}
 kintus, kairejo ja kutei kaitoty paku
 kanni dindeli, apantus, tucian in rambore
 in thos, kaituunio, in silas, inglauri
 kuiton, in kti ueloty beng thoson
 uegn te, kas tary juo, in dita, juo pui
 langon qy saljaton, in edamans san

bering-tanki

9. 3

~~~~

tuo ~~ma~~^{ne} ~~... ^{neato, hejor} ~~... ^{neato, hejor}~~ ~~... ^{neato, hejor}~~~~

4. Ständin ^{...} ~~...~~ ^{...} ~~...~~ ^{...} ~~...~~

~~... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ...~~

~~... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ...~~

~~... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ...~~

~~... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ...~~

~~... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ...~~

~~... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ...~~

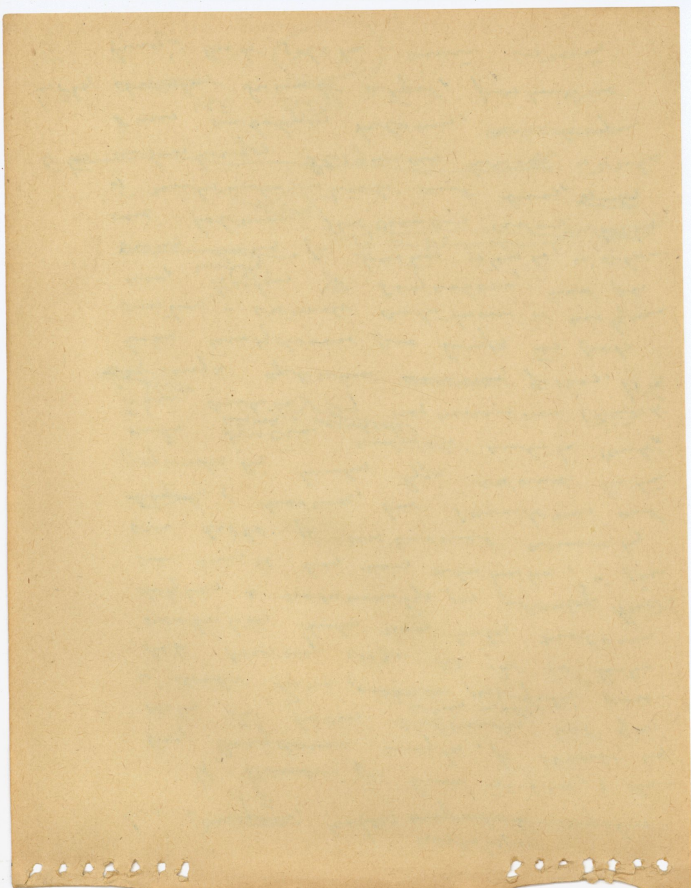
~~... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ...~~

~~... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ...~~

~~... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ...~~

~~... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ... ^{neato, hejor} ...~~

5v

6r

Kuygute: "Kesto 3-02-62." Rito:
 2-01-37 uunni, dube - tik muo 11 ool."
~~1-48-84. Vytas Pal.~~
~~Isi lains qum bntoosin purositas pangsata~~
~~kygeles purtoyes, ja oot ueroto, roumky Saar ant~~
~~taq melin kas aubosien lains uiderota,~~
~~kuia palalis jg saaga, harka bo Cal-~~
~~tooni tuhomi. Val dno roumky paubi-~~
~~mele, cirkundann ruka, lains beku-~~
~~si palant, iog neos. Kellin hti viin~~
~~veliki palky. i ierki, qatus. Roumky me~~
~~gultjo uerutiveli ayvalas uerudole ti, ket~~
~~ii uelivti jg kut neos, tolia lains,~~
~~pelajo hita, dnterui, u dalar, kute va~~
~~kilakunsi, evilykerjo pane san i alni qatus~~
~~uuitatasa, kurd kinty dugriaan ierki i~~
~~qatus.~~
 S. "Tu oi, vytoi?"
 "Ka."
 "Ea Prana." W
 "Tu ky, ueriviki Simundien?"
 "Ne. Megalin. Juu tu oi durna ne
 galin. Kerdun, kus 7ca, ket megalin u
 uis haa."
 "Pki?"
 "Pghaa, Valan u ueriviki pyglin."
 "Kuto." "Vairuik dielit - u prana."
 "Ea ne kuty uerua. kai prana-

Dengan niles gperwara
 fi i regelle: gperwara, d. d. d. d.
 biki gperwara.

7